

บทที่ 2

ภูมิหลังชาวชอง

ชอง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ที่เป็นชนกลุ่มน้อย^๑ อีกกลุ่มหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ในแถบจังหวัด หนองบัวลำภู และตรัง โดยสันนิษฐานกันว่าชาวชองเป็นชนพื้นเมืองเผ่าดั้งเดิมในดินแดนแถบนี้ จากการศึกษาค้นคว้าพบว่ายังคงมีชาวชองอีกเป็นจำนวนมากอาศัยอยู่ในจังหวัดหนองบัวลำภู และจังหวัดตรัง ในการศึกษาเกี่ยวกับการพ้องร่ำของชาวชอง อันเป็นการพ้องร่ำที่มีลักษณะเฉพาะของกลุ่มชนนี้ จำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมา ลักษณะของกลุ่มชน รวมไปถึง การตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวชอง อันเป็นบริบทที่สำคัญ เพื่อช่วยเสริมสร้างความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น ดังที่ ศิวาภ ฐิตะฐาน ได้กล่าวไว้ว่า ศิลปะการแสดง เช่น การร่ายรำ การพ้องร่ำ การละเล่นพื้นบ้าน การแสดงพื้นบ้าน ละครของชาวบ้าน เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชาวบ้านที่น่าสนใจ ที่ไม่สามารถแยกออกจากการศึกษาทางสังคมและวัฒนธรรมชาวบ้านได้ เนื่องจากข้อมูลทางวัฒนธรรมหลายประเภทได้รับการถ่ายทอด โดยผ่านการบอกเล่า เช่น การใช้ตำนานอธิบายกำเนิดบรรพบุรุษ และกำเนิดชุมชน ใช้ภาษิตคำพังเพย ข้อห้าม ในการอบรมระบียบสังคม ใช้เพลงการร่ายรำ การประกอบ พิธีกรรม ยึดเหนี่ยวคนในชุมชนไว้ด้วยกัน ใช้ระบบครอบครัวเครือญาติเป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างเครือข่ายของคนในชุมชน ซึ่งนักมานุษยวิทยาโดยส่วนมากมีความเห็นว่า การแสดงออกของมนุษย์มีความสัมพันธ์กับกฎเกณฑ์และความเชื่อในสังคมนั้น ๆ หากจะศึกษาวิถีชาวบ้านก็ควรศึกษาถึงความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคมด้วย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างการพ้องร่ำกับพิธีกรรมและตำนานของกลุ่มชน^๑ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาเกี่ยวกับการพ้องร่ำของชาวชองที่เป็นการ

^๑กลุ่มชาติพันธุ์ คือ กลุ่มคนที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษาพูด และวิถีชีวิตเหมือนกัน และเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน (ใน อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมนุษยวิทยา, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537) หน้า 156.

^๒ชนกลุ่มน้อย คือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่มิใช่ชาติพันธุ์เดียวกันกับสมาชิกส่วนใหญ่ของประเทศ (ใน อมรา พงศาพิชญ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 131).

^๓ศิวาภ ฐิตะฐาน ณ ถลาง, ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย, ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, เมษายน 2539), หน้า 4 – 5.

เพื่อนำของกลุ่มชนนี้ ควรศึกษาควบคู่ไปกับการศึกษาทางด้านสังคมและความเป็นมาของกลุ่มชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาเป็นข้อมูลประกอบในการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะท่าว่าได้ดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้แบ่งหัวข้อในการนำเสนอเกี่ยวกับภูมิหลังของชาวชอง 3 หัวข้อ ดังนี้คือ

- 2.1 ความเป็นมาของชาวชองในจังหวัดจันทบุรี
- 2.2 ลักษณะทางกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวชอง
- 2.3 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวชอง

2.1 ความเป็นมาของชาวชองในจังหวัดจันทบุรี

จังหวัดจันทบุรี มีชาวชองอาศัยอยู่มากที่สุดในปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตอำเภอมะขาม และอำเภอโป่งน้ำร้อน² ชาวชองเข้ามาตั้งถิ่นอาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้ตั้งแต่เมื่อไหร่ไม่ปรากฏหลักฐานยืนยันได้แน่ชัด แต่มีผู้สันนิษฐานว่าชาวชองคงจะตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้มาก่อน และถอยร่นเข้าป่าไปเมื่อคนไทยมีอำนาจครอบครองเมืองจันทบุรี ในสมัยอยุธยาเป็นราชธานี³ และจากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเป็นมาของจังหวัดจันทบุรี ทำให้ทราบว่าจังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งชุมชนที่มีมนุษย์อยู่อาศัยมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีหลายแห่งในจังหวัดจันทบุรี และพบเครื่องมือเครื่องใช้ยุคหินขัด ซึ่งมีอายุประมาณ 2,000 ปีมาแล้ว ในเขตอำเภอมะขาม ถ้าเขาวง อ.ท่าใหม่ และแถบที่ราบเชิงเขาบ้านคลองบอน อ.โป่งน้ำร้อน เป็นต้น⁴ หลักฐานดังกล่าวยืนยันได้ว่ามีมนุษย์อาศัยอยู่ แต่ไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นชนกลุ่มใด

ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในจังหวัดจันทบุรี ทั้งทางเอกสาร หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี รวมไปถึงบันทึกการเดินทางของชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย มาประกอบการพิจารณา เพื่อทำให้ทราบว่า ดินแดนจังหวัดจันทบุรีนี้มีผู้คนกลุ่มใดมาอาศัยอยู่บ้าง และนำมาอนุมานว่าชาวชองเข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรีตั้งแต่เมื่อไหร่

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีที่ค้นพบในเขตจังหวัดจันทบุรี โดยเฉพาะในเขตอำเภอมะขาม ทำให้ทราบว่าพื้นที่บริเวณดังกล่าว มีกลุ่มคนหลายเผ่าพันธุ์มาอาศัยอยู่ ดังปรากฏหลักฐานทางโบราณคดี เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องปั้นดินเผา กระจัดกระจายอยู่เป็นจำนวนมาก หลักฐานดังกล่าวสรุปได้เพียงว่า กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น เป็นกลุ่มที่จัดอยู่ในยุคหินใหม่ แต่ไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นกลุ่มชนชาวชองหรือไม่

²สุรธา สุพรรณไพบุลย์, การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย, หน้า 1.

³ตรี อมาตยกุล, ประวัติเมืองจันทบุรี (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2500) หน้า 12.

⁴ไกรยงค์ศักดิ์ เศษฐพัฒน์วนิช, ปารีชาต เวียงวิเศษ, รู้จักจังหวัดจันทบุรี, หน้า 25.

จากเศษศิลาแลงแผ่นใหญ่สลักลวดลายกนกต่าง ๆ รูปเทวดาพระโพธิสัตว์ที่ยังเหลืออยู่ เนินดินรอบถนนและซากแสดงภูมิฐานของที่ตั้งเมืองเหล่านี้ที่มีอยู่ในสถานที่ที่เรียกว่า เมืองเก่าหน้าเขาสระบาป ในท้องที่ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมืองจันทบุรีนั้น ทำให้สันนิษฐานได้ว่า เมืองเก่าเป็นเมืองที่สร้างขึ้นในสมัยขอมเป็นใหญ่ แต่ก็ยังไม่สามารถจะชี้ชัดว่าบุคคลหรือกษัตริย์องค์ใดเป็นผู้สร้าง ปัจจุบันนี้ยังมีซากกำแพงก่อด้วยศิลาแลง มีเชิงเทินเศษอิฐและหินถนนปูด้วยศิลาแลง ปรากฏเป็นค้ำเมืองเดิมอยู่ นอกจากนี้ยังมีศิลาแลงแผ่นใหญ่สลักเป็นลวดลายและกนกต่าง ๆ มีรูปคนท่อนบนเปลือย ท่อนล่างถือชายผ้าทกใหญ่ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับภาพแกะสลักและแกะกนกขุ้มประตูหน้าต่าง และธรณีประตูที่ปราสาทหินพิมาย นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่า เมืองที่กล่าวนี้ เป็นเมืองควนควราบุรี ส่วนจันทบูรณหรือจันทบุรี นั้น น่าจะเป็นชื่อเสียหรือชื่ออาณาเขตอย่างใดอย่างหนึ่ง และควนควราบุรีก็น่าจะเป็นเมืองสำคัญในอาณาเขตจันทบูรณ เช่นเดียวกับที่เมืองพิมายเป็นเมืองสำคัญในอาณาเขตโคตรบูรณ เกี่ยวกับเรื่องนี้ พล.ร.ต.แสน ปัจจุบันนนท์ ซึ่งเป็นผู้ที่สนใจและได้ทำการค้นคว้าในเรื่องชื่อเมืองจันทบุรีมีความเห็นว่า คำว่า "ควนควราบุรี" น่าจะเป็นคำเดียวกันกับ "จันทบุรี" นั้นเอง⁵

ซากเมืองที่พบบริเวณเขาสระบาป ในตำบลคลองนารายณ์ ในปัจจุบันยังมีซากตัวเมือง กำแพงเมือง ก่อด้วยศิลาแลงและเชิงเทินปรากฏให้เห็นอยู่ และจุดพบศิลาจารึกและศิลารูปขุ้มประตู อันเป็นสิ่งยืนยันได้ว่าบริเวณดังกล่าวเคยเป็นเมืองมาก่อน แต่จะเรียกว่าเมืองจันทบุรี หรือ จันทบูรณ หรือเรียกว่าอะไร ไม่ทราบแน่ชัด แต่ชาวบ้านเรียกกันว่า เมืองเพี้ยดบัง เมืองกาไบบ้าง ซึ่งสอดคล้องกับตำนานท้องถิ่น เรื่องเมืองกาไวกว่าที่ชาวบ้านยังคงเล่าสู่กันฟังสืบทอดมาถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีผู้พบศิลาจารึกที่วัดเพี้ยดบัง ซึ่งเป็นวัดโบราณ อยู่ทางทิศใต้กำแพงเมืองประมาณ 400 เมตร (ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร) ในบริเวณเมืองยังมีศิลาแผ่นใหญ่ ๆ สลักลวดลายเหลืออยู่บ้าง และมีค้ำเชิงเทินดิน เป็นค้ำขึ้นไปตัวกำแพงก่อด้วยศิลาแลง และมีถนนโบราณอีก 2 สาย ซึ่งยังคงสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน จากหลักฐานดังกล่าว สันนิษฐานได้ว่าเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรือง ในสมัยนั้น และน่าจะเป็นเมืองเดียวกันกับที่ปรากฏในหลักฐาน ในหนังสือฝรั่งเศส ชื่อ แคมโบช แต่งโดย มองสิเออร์ อีตีเมอริ เมื่อ ค.ศ.1901 (พ.ศ.2444) ว่า

⁵กระทรวงมหาดไทย, ประวัติมหาดไทย ส่วนภูมิภาค จังหวัดจันทบุรี, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2524), หน้า 21 – 22.

⁶ดูเรื่องตำนานเมืองกาไวก ในภาคผนวก ก.

⁷ถนนโบราณอย่างที่พบในจังหวัดจันทบุรีนี้ ปัจจุบันปรากฏอยู่ทั่วไปในภาคอีสานและภาคตะวันออก เรียกกันว่า ถนนขอม (ในชุมนุมเรื่องจันทบุรี หน้า 17).

"...มีบาทหลวงองค์หนึ่งพบศิลาจารึกภาษาสันสกฤตที่ตำบลเขาชะบาป ในศิลาจารึกนั้น มีข้อความว่า เมื่อ 1000 ปีล่วงมาแล้ว มีเมืองเมืองหนึ่งชื่อว่าควนควาบุรี เป็นเมืองที่มีอาณาเขตกว้างขวางมาก ตั้งอยู่ที่เชิงเขาชะบาป ชาวเมืองควนควาบุรี เป็นเชื้อชาติของ..."⁶
หลักฐานที่บันทึกไว้ข้างกักล่าวว่

"...เมื่อ พ.ศ.2444 มีบาทหลวงคนหนึ่งได้พบศิลาจารึกอักษรสันสกฤตที่ตำบลเขาชะบาป มีข้อความว่าจังหวัดจันทบุรีตั้งมาช้านาน ประมาณ 1000 ปี มาแล้ว ชื่อว่า ควนควาบุรี ผู้สร้างเมือง ชื่อ หางหรือแหง (เป็นขอม) คนพื้นเมืองเป็นของ (ชนเผ่าหนึ่งตระกูลเดียวกับมอญเขมร) ต่อมา พ.ศ.1544 ไทยยกกองทัพไปตี เจ้าเมืองได้มอบเมืองให้แก่ไทย ชื่อ วาปสเดน และอาคารยา..."⁷

จากหลักฐานดังกล่าว ทำให้ยืนยันได้ว่ามีชาวของอาศัยอยู่ในเมืองจันทบุรีนี้อย่างแน่นอน แต่จะเป็นพวกของทั้งหมดหรือไม่ก็ไม่สามารถยืนยันได้ แต่อย่างน้อยก็คงมีพวกของ สิวหรือละว้า กับพวกขอมตั้งภูมิลำเนาอยู่แน่⁸ ชาวของนี้มักสันนิษฐานกันว่า สืบเชื้อสายมาจากพวกขอมโบราณ

และจากการศึกษาแหล่งโบราณคดี บริเวณวัดทองทั่วและบริเวณใกล้เคียงพบโบราณสถานและโบราณวัตถุจำนวนมาก⁹ จากการสำรวจพบว่าแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ดังกล่าวปรากฏศิลปะหลายสมัยกล่าวคือ

1. ศิลปะแบบทวารวดี (ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12) พบทับหลัง 3 ชิ้น ซึ่งนักโบราณคดีจัดอยู่ในศิลปะพูนดินตอนปลายหรือสมัยเจนละตอนต้น จัดเป็นทับหลังที่เก่าแก่ที่สุดของศิลปะขอม ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วัดทองทั่วและวัดบนทับหลังที่วัดบนเป็นทับหลังที่มีความสมบูรณ์ที่สุด นอกจากนี้พบชิ้นส่วนประติมากรรมพระนารายณ์ เช่น พระหัตถ์ทรงสังข์ 1 ชิ้น พระหัตถ์ทรงธรรณี 1 ชิ้น

⁶ ภูมิพนมเรื่องจันทบุรี, หน้า 16.

⁷ พลุหลวง (นามแฝง), เรื่องน่ารู้จากอดีต, (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์ 14, 2509), หน้า 186.

⁸ การสำรวจลักษณะสังคมและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ม.ป.ป.), หน้า 40.

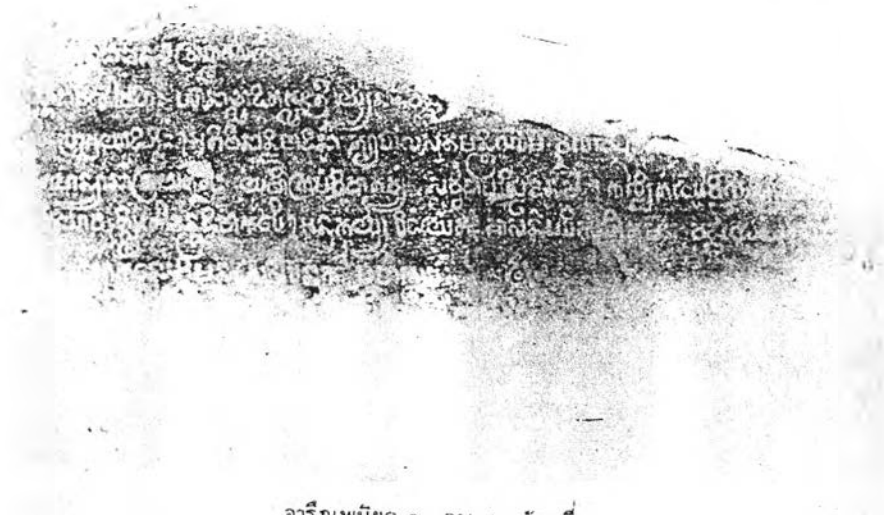
⁹ หลักเมืองจันทบุรีและประวัติศาสตร์เมืองจันทบุรี. (จันทบุรี : ม.ป.พ, 2536), (ศาลหลักเมืองจันทบุรีจัดพิมพ์เนื่องในวาระเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถในวโรกาสเจริญพระชนมพรรษา 5 รอบ พ.ศ.2535), หน้า 5.

2. ศิลปะแบบไทท่ง (พ.ศ.1180 – 1250) ได้พบที่หลังศิลปะแบบ ไทท่งที่เมืองเพ็ญยศ ซึ่งชำรุดเหลือเพียง 2 ใน 3 เท่านั้น ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่วัดทองทั่ว มีอายุราวต้นพุทธศตวรรษที่ 13 ศิลปะแบบไทท่ง เป็นศิลปะสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 1 (พ.ศ.1198 – 1238) ในสมัยนี้มีอำนาจเหนือลุ่มแม่น้ำโขง และมีหลักฐานว่ามีอำนาจทางการเมืองเหนือลุ่มแม่น้ำมูลด้วย ฉะนั้นในสมัยนี้น่าจะแผ่อำนาจมาถึงจันทบุรีด้วย เนื่องจากได้ค้นพบที่หลังศิลปะแบบไทท่งดังกล่าว

3. ยุคศิลปะแบบปาปวน (พ.ศ.1560 – 1630) ได้พบโบราณวัตถุสมัย ปาปวนในจันทบุรีหลายชิ้น เช่น ที่หลังที่วัดโบสถ์ ประติมากรรมสัมฤทธิ์ขนาดเล็ก มีทั้งรูปบุรุษ และสตรีที่วัดสระบาป นอกจากนี้ได้ค้นพบศิลาจารึก 2 หลัก สันนิษฐานว่าจารึกในสมัยพระเจ้า ยโสวรมันที่ 1 คือ จารึกเพ็ญยศหลักที่ 52 พบที่เมืองเพ็ญยศ จารึกด้วยอักษรขอมโบราณ จารึก อีกชิ้นหนึ่งคือ จารึกเพ็ญยศ จ.บ.2 ด้านหน้าจารึกด้วยอักษรขอม มี 8 บรรทัด ด้านหลังจารึก ด้วยอักษรอินเดียเหลือเพียง 5 บรรทัด เนื้อหาเกี่ยวข้องกับศาสนาฮินดู

4. ยุคศิลปะแบบนครวัด (พ.ศ.1650 – 1720) และบายน (พ.ศ.1720 - 1780) ศิลปะขอมแบบนครวัดที่พบในจันทบุรี ได้แก่ ประติมากรรมลอยตัวรูปสิงห์ ซึ่งได้จาก เมืองเพ็ญยศ ปัจจุบันอยู่ที่หน้าห้องผู้อำนวยการโรงเรียนเบญจมมาราชูทิศ เสาประดับกรอบประตู แปลงเหลี่ยมสลักจากศิลาทรายสีแดง โกลนรูปสิงห์ นอกจากนี้ได้พบหลักฐานซากโบราณสถาน เมืองเพ็ญยศที่หลงเหลืออยู่ เป็นศิลปะแบบบายน ซึ่งเป็นศิลปะขอมรุ่นสุดท้ายที่ปรากฏในจันทบุรี¹⁰

¹⁰อุไรวรรณ รัตนะวิริกุล, การศึกษาแหล่งโบราณคดี ณ วัดทองทั่ว และบริเวณใกล้เคียง ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมือง จ.จันทบุรี, (วิทยานพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี สมัยประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร), หน้า 18 – 41.

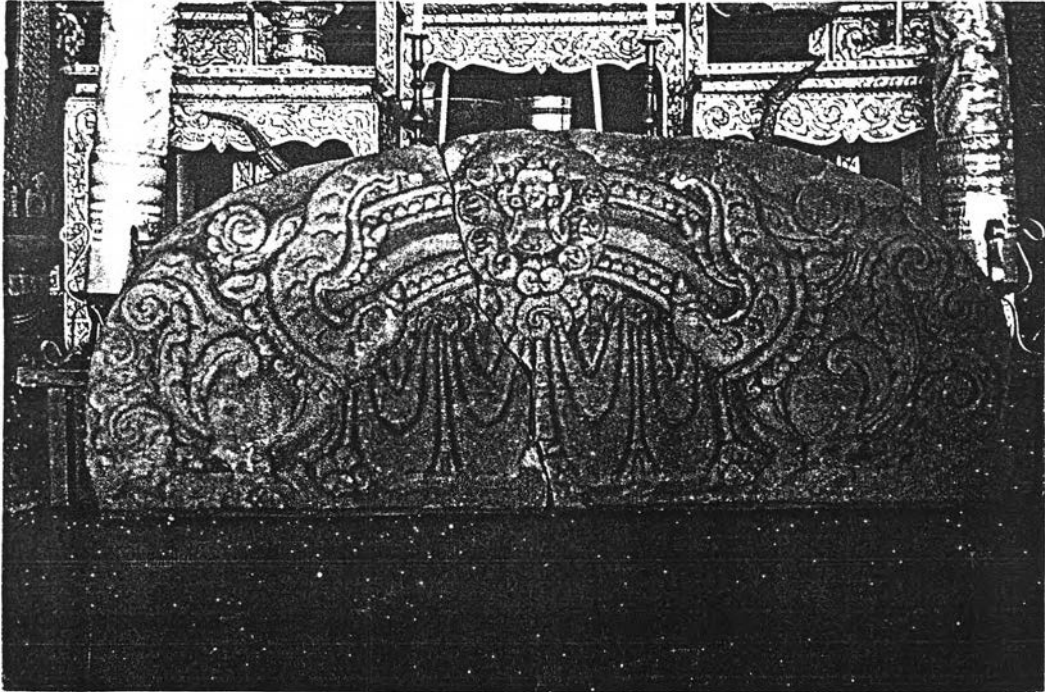

จารึกเพนียด ๑ จป. ๒ ด้านที่ ๑

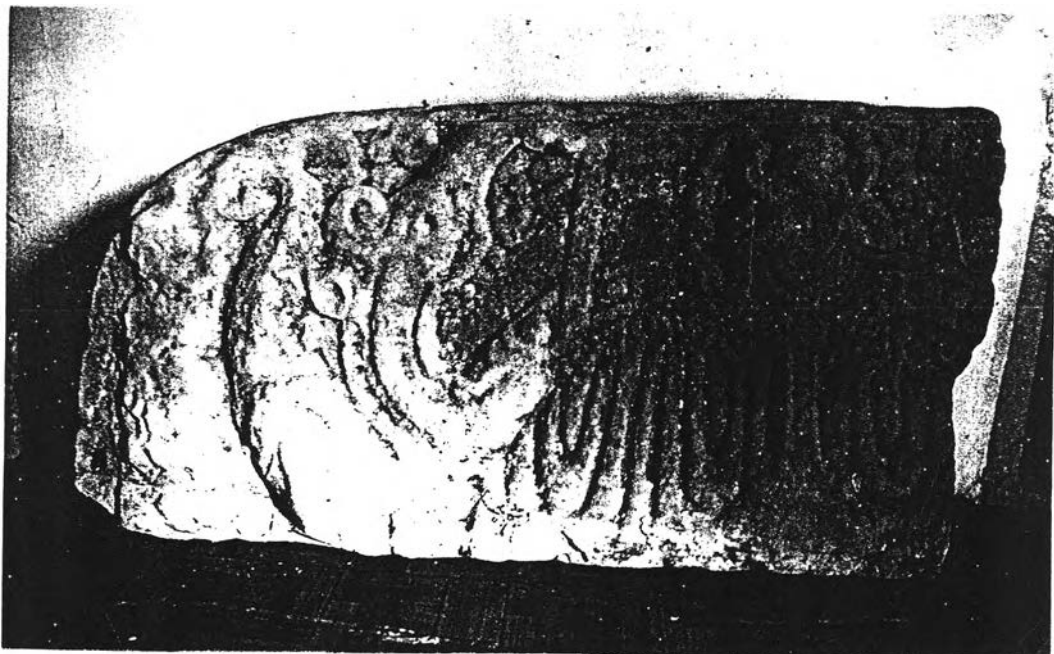
ภาพที่ 1 ศิลาจารึกเพนียด ได้จากเมืองเพนียด จังหวัดจันทบุรี
ที่มา : หลักเมืองจันทบุรีและประวัติศาสตร์เมืองจันทบุรี
(จันทบุรี : ม.ป.พ., 2536). หน้า 19.

ภาพที่ 2 ศิลาจารึกขอมหลักที่ 52 ได้จากเมืองเพนียด จันทบุรี
ที่มา : หลักเมืองจันทบุรีและประวัติศาสตร์เมืองจันทบุรี
(จันทบุรี : ม.ป.พ., 2536). หน้า 19.

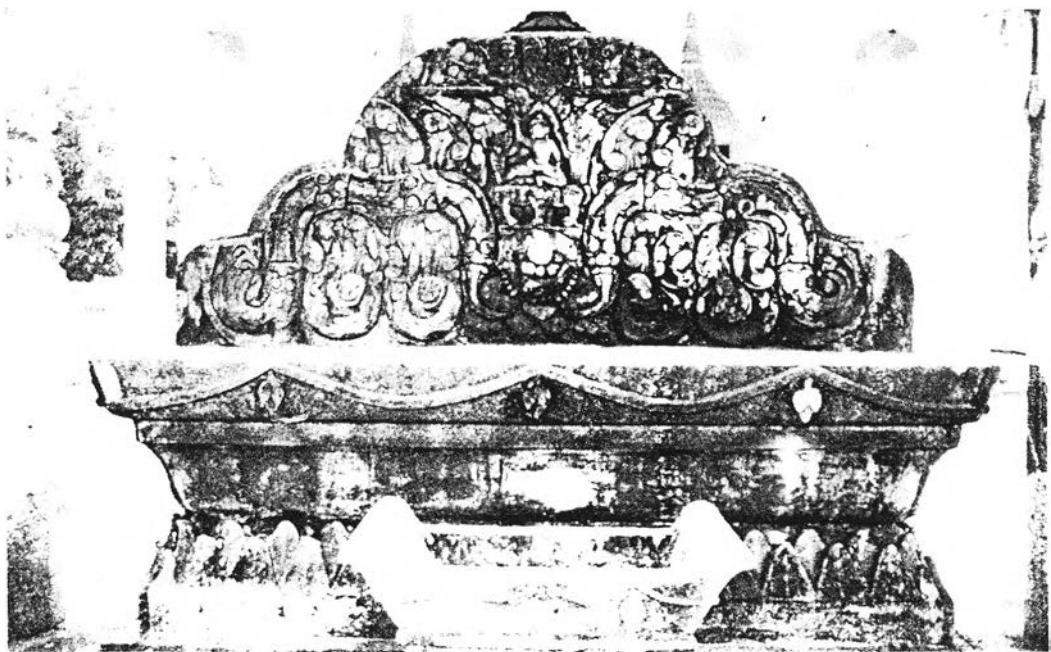
ภาพที่ 3 ทับหลัง ศิลปขอมแบบถาลาบริวัตร ทำด้วยศิลา
ที่มา : หลักเมืองจันทบุรีและประวัติศาสตร์เมืองจันทบุรี

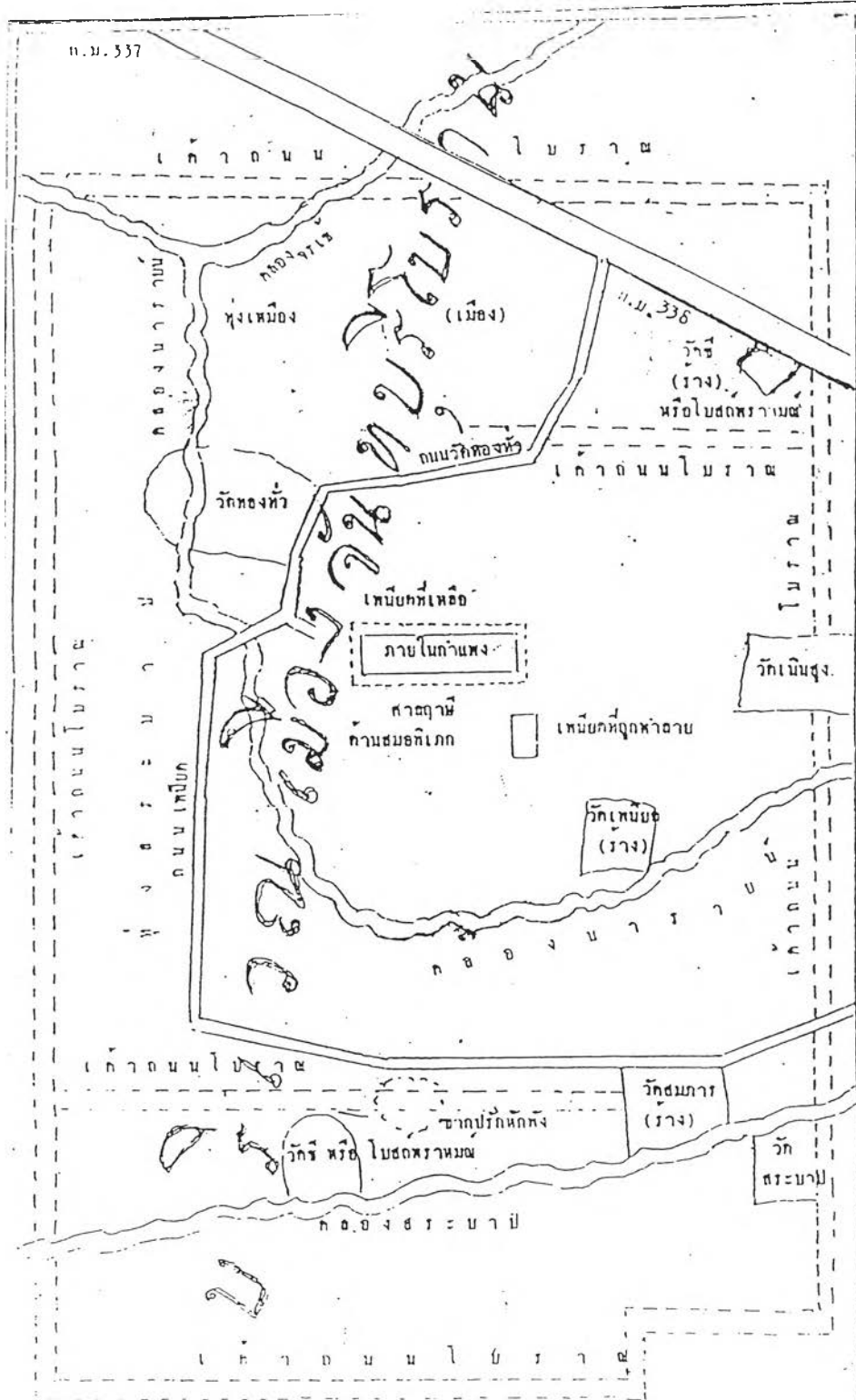
ภาพที่ 4 ทับหลัง ศิลปขอมแบบถาลาบริวัตร (ชำรุด) ปัจจุบันเก็บรักษา
ที่วัดทองทั่ว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
ที่มา : วัดทองทั่ว จังหวัดจันทบุรี

ภาพที่ 5 ทับหลังศิลา ศิลปะขอมแบบไพทอกเมง
ที่มา : กลุ่มโบราณสถานวัดทองทั่ว

ภาพที่ 6 ทับหลังศิลา ศิลปะขอมแบบปาปวน
ที่มา : วัดโบสถ์ จังหวัดจันทบุรี

แผนที่ 1 แผนผังแสดงลักษณะเมืองจันทบุรีโบราณที่เรียกว่า เมืองเพนียด
 ที่มา : คุณพลอย นิสสัย, นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดี ศึกษา
 เกี่ยวกับเมืองเพนียด จังหวัดจันทบุรี

หลักฐานอีกอย่างที่พอจะยืนยันได้ว่า ในดินแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีชาวของอาศัยอยู่ ปรากฏข้อความในนิราศเมืองแกลงของกวีเอกสุนทรภู่ กล่าวคือ

“...ครั้นแล้วลาฝ่าเท้าท่านบิดวงศ์	ไปบ้านหงบ้านค้อตั้งริมฝั่งคลอง
ดูหนุ่มสาวชาวบ้านำคาญจิต	ไม่น่าคิดเข้าในกลอนอักษรสนอง
ล้วนวงศ์วานว่านเครือเป็นเชื้อของ	ไม่เหมือนน้องนิกาน้ำตา

กระเด็น...”¹¹

นิราศเมืองแกลงนี้สันนิษฐานว่า สุนทรภู่แต่งขึ้นเป็นนิราศเรื่องแรกในสมัยรัชกาลที่ 1 ประมาณ พ.ศ.2350 คราวที่เดินทางไปหาบิดาที่เมืองแกลง จังหวัดระยอง ซึ่งข้อความที่ปรากฏนั้นแสดงให้เห็นว่า มีชาวของอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ดังที่สุนทรภู่ กล่าวว่า “ล้วนวงศ์วานว่านเครือเป็นเชื้อของ” และนอกจากนี้ข้อความในวรรคถัดมายังบ่งบอกถึงรูปลักษณะของชาวของที่มีลักษณะต่างไปจากคนทั่วไปอีกว่า “ไม่เหมือนน้องนิกาน้ำตากระเด็น” ถึงแม้ว่าข้อความที่ปรากฏในนิราศของสุนทรภู่นี้จะเป็นข้อความที่สุนทรภู่แต่งไว้เมื่อคราวพบบิดาที่เมืองแกลง จ.ระยอง ก็ตาม แต่ก็พอจะอนุมานได้ว่า ในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งแต่เดิมปรากฏหลักฐานว่ามีชาวของอาศัยอยู่ก่อนแล้วนั้น ก็น่าจะมีชาวของอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรีเป็นจำนวนมากสืบต่อมาเช่นเดียวกัน

และจากการค้นคว้าเอกสารการจดบันทึกของชาวต่างชาตินี้เอง ทำให้ผู้วิจัยพบว่า สังฆราช ปาเลอกัวซ์ ผู้ที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ราวปี 2372 เดินทางมาถึงเมืองไทย และอาศัยอยู่ในเมืองไทย นานถึง 24 ปี ในครั้งแรกจากนั้นเดินทางไปอยู่ที่ฝรั่งเศสอีก 2 ปี และกลับมาอยู่เมืองไทยอีก 6 ปี คือ ตั้งแต่ พ.ศ.2399 ถึง 2405 ได้เขียนหนังสือไว้เล่มหนึ่ง ให้ชื่อหนังสือว่าเล่าเรื่องเมืองไทย ซึ่งคาดว่าเขียนขึ้นราว พ.ศ.2397 เนื้อหาในหนังสือเป็นการเล่าถึงเมืองไทย ขณะที่เขามาพบมาเห็น โดยเล่าและบรรยายถึงสภาพต่าง ๆ ของเมืองไทย ทั้งลักษณะ ภูมิประเทศ การเมือง การปกครอง รวมไปถึงวิถีชีวิตของชาวไทย ซึ่งจากการศึกษาพบว่า สังฆราช ปาเลอกัวซ์ ได้จดบันทึกเกี่ยวกับรายนามจังหวัดไว้ดังนี้ คือ

¹¹กรมศิลปากร, ชีวิตและผลงานของสุนทรภู่, (กรุงเทพฯ : องค์การการค้าคุรุสภา, 2534),

"...ราชอาณาจักรสยามแท้ ๆ แบ่งออกเป็น 41 จังหวัด และใช้นามตำบลที่ตั้งเมืองเป็นนามจังหวัด คือ 9 จังหวัดภาคกลาง นนทบุรี หรือ ตลาดขวัญ ปากเกร็ด ปทุมธานี หรือ สามโคก อยุธยา หรือ กรุงเก่า อ่างทอง เมืองพหลเมืองอินทร์ ชัยนาท นครสวรรค์ 5 จังหวัดภาคเหนือ สังกะโลก พิษณุโลก กำแพงเพชร พิจัย ระวัง 10 จังหวัดภาคตะวันออก เพชรบูรณ์ บัวชุม สระบุรี นนทบุรี นครนายก ประจวบ กบินทร์ ฉะเชิงเทรา หรือ แปดริ้ว พระตะบอง พนมเปญ 6 จังหวัดภาคตะวันตก เมืองสิงห์ สุพรรณบุรี หรือ สุพรรณ กาญจนบุรี หรือ ปากแพก ราชบุรี หรือ ระเบียบ นครชัยศรี สาครบุรี หรือ ท่าจีน สมุทรสงคราม หรือ แม่กลอง 11 จังหวัดภาคใต้ นครเขื่อนขันธ์ หรือ ปากลัด สมุทรปราการ หรือ ปากน้ำ ชลบุรี หรือ บางปลาสร้อย ระยอง จันทบุรี หรือ จันทบูร ทุ่งใหญ่ (Thung - Jai) เพชรบุรี หรือ พืชพันธ์ ชุมพร ไชยา ฉลอง หรือ ฉลอง

นอกจากจังหวัดทั้ง 41 อันปกครองโดยพญาหรือขุนนางชั้นผู้ใหญ่แล้ว ยังมีจังหวัดขึ้นใหม่และขึ้นต่อตามลำดับราว 20 จังหวัด ซึ่งปกครองโดยข้าราชการชั้นลดหลั่นลงมาอีกด้วย..."

จากข้อความที่สังฆราช ปาเลอกัวซ์ บันทึกไว้ทำให้ทราบถึงลักษณะภูมิประเทศโดยรวมของประเทศไทย ในสมัยรัชกาลที่ 3 ว่า แบ่งเป็น 41 จังหวัด ถึงแม้ว่าจะมีบางจังหวัดถูกแบ่งในแตกต่างไปจากการแบ่งภูมิภาคในปัจจุบัน แต่ก็ทำให้ทราบว่าในขณะนั้นประเทศไทยมี 41 จังหวัด ซึ่งปรากฏรายชื่อจังหวัดอยู่ใน 10 จังหวัดทางภาคใต้ ซึ่งปาเลอกัวซ์เรียกว่า "จันทบุรี หรือจันทบูรณ" นอกจากนี้ ปาเลอกัวซ์ ยังได้บรรยายเกี่ยวกับสภาพของบางจังหวัดที่ได้ไปเที่ยวชมถึงจังหวัดจันทบุรีด้วย

สิ่งที่ปาเลอกัวซ์ได้บรรยายไว้นั้น นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดจันทบุรีแล้ว ยังทำให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในจังหวัดด้วย กล่าวคือ การประกอบอาชีพของชาวจันท์ เช่น การทำสวนพริกไทย เป็นต้น ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงสภาพความอุดมสมบูรณ์ของจังหวัดจันทบุรีอีกด้วย ดังที่ปาเลอกัวซ์ได้บรรยายถึงอาชีพอีกอย่างหนึ่งของชาวจันทบุรี คือ การค้าพลอยไว้ดังนี้

"...เป็นที่แน่ว่า มีพ่อพลอยอยู่หลายแห่งในประเทศสยาม ด้วยเหตุว่า ในขณะที่ข้าพเจ้าเดินทางท่องเที่ยวไปนั้นมักจะได้เห็นมืออยู่ตามท้องถาวรและในก้อนหินริมน้ำบ่อย ๆ แต่ที่ไหนก็คงไม่มีมากเท่าที่จันทบุรี พวกคนจีนที่ทำไร่พริกไทยอยู่รอบ ๆ เขาตระบาศ ยังเก็บพลอยได้เป็นอันมาก ภูเขาสูงที่ล้อมรอบถิ่นที่อยู่ของชนเผ่าของ และที่เนินหกเนินทางทิศตะวันตกของตัวเมือง ก็มีพลอยอยู่มากเหมือนกัน พวกที่ทำไร่ยาสูบและไร่ช้อยอยู่ตามชายเนินเหล่านั้น เก็บพลอยไปขายกันเป็นสิ่ว ๆ ที่เดียว เม็ดเล็กขายกันสิ่วละ 16 พังค์ ขนาดกลาง 30 และ ขนาดใหญ่ถึง 60 ต่อไปนี้เป็น พลอยชนิดต่าง ๆ ที่เจ้าเมืองจันทบุรีเป็นผู้นำแสดงให้เห็น พลอยหินก้อนใหญ่ น้ำใสแจ๋ว พลอยตาแมวหรือไพฑูรย์ขนาดสักเท่าผลมันฮ่อลูกย่อม ๆ บุษราคัม เพทาย โกเมน ไพลินสีฟ้าแก่ และทับทิมอีกหลายสี วันหนึ่ง ข้าพเจ้ากับพวกคริสตังด้วยกัน ได้ไปเที่ยวที่ชายเนินใกล้ตัวเมืองจันทบุรี ก็ได้เห็นแก้วสีดำหรือเขียวคล้ำ ค่อนข้างใส (นิล) อยู่เกลื่อนกลาด มีโกเมนและทับทิม รวมอยู่ด้วย เราลงมือเก็บชั่วโมงเดียวก็ได้เต็มสองฟายมือ โดยเหตุที่ไม่มีร้านเจียระไนอยู่ในเมือง พวกชาวเมืองที่เก็บพลอยได้ในไร่ยาสูบและไร่ช้อยของตน ไม่รู้จะเอาไปทำอะไร เลยเอาไปขายให้พวกคนจีนที่รับซื้อด้วยราคาถูก ๆ เพื่อส่งไปยังเมืองจีน แต่ขอให้เป็นข้อสังเกตด้วยว่า พระเจ้าแผ่นดินสยามย่อมจะทรงสงวนอภิสิทธิ์ในพ่อพลอยที่น้ำงาม และมีปริมาณมากไว้กลางแห่งเป็นส่วนพระองค์ และเจ้าเมืองจันทบุรีมีหน้าที่เป็นผู้จัดหา แล้วนำส่งไปถวายในหลวง ซึ่งช่างเจียระไนชาวมลายูฝีมือเลว ๆ เป็นผู้เจียระไนและตัดไปตามถนัดของตน..."¹²

จากข้อความข้างต้น นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ ในด้านทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดจันทบุรี และการประกอบอาชีพของชาวจีนที่ฯ แล้ว ยังบ่งบอกให้ทราบว่า ในจังหวัดจันทบุรีมีผู้คนอาศัยอยู่หลายเชื้อชาติ กล่าวคือ มีคนจีนทำไร่พริกไทยอยู่รอบเขาตระบาศ มีพวกของอาศัยอยู่บนภูเขาสูง และมีชาวญวนที่เป็นชาวคริสต์อีกด้วย ซึ่งนอกจากนี้ปาเลอกัวส์ยังได้บันทึกเกี่ยวกับจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 ไว้ดังนี้

¹² ไล่เรื่องเมืองไทย, หน้า 112 - 113.

"...ประชากรของอาณาจักรแบ่งออกเป็นชาวชาติต่าง ๆ
จำนวนประชากรของประเทศอันกว้างใหญ่ไพศาลนี้ไม่ได้
สัมพันธ์กันกับพื้นที่ กล่าวคือ มีเพียงประมาณหกล้านคนเท่านั้น เราอาจแบ่ง
ออกเป็นชาวชาติต่าง ๆ ได้ดังนี้

สยาม หรือ ไทย	1,900,000	คน
จีน	1,500,000	คน
มลายา	1,000,000	คน
ลาว	1,000,000	คน
เขมร	500,000	คน
มอญ	50,000	คน
กะเหรี่ยง ชอง ละว้า	50,000	คน
รวมเป็น	6,000,000	คน.." ¹³

จากหนังสือเล่าเรื่องเมืองไทย ของ สังฆราช ปาเลอกัวซ์ ที่ได้บรรยายถึงสภาพของประเทศไทย และจังหวัดที่เขาได้ไปเที่ยวชม ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดจันทบุรี มานำเสนอในข้างต้นนั้น ถึงแม้ว่าเรื่องที่ปาเลอกัวซ์ ได้บรรยายไว้จะเป็นเพียงการบันทึกเรื่องราวที่เขาได้พบเห็น เป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่ได้บันทึกไว้ แต่ก็ยังเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่พอจะทำให้เห็นได้ว่าจังหวัดจันทบุรี เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งพืชพรรณ และทรัพยากรธรรมชาติ มีสภาพภูมิประเทศที่งดงามน่าเที่ยวชม และสิ่งหนึ่งที่เขาได้จดบันทึกไว้ก็คือจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งปรากฏว่ามีชาวขอมรวมอยู่ด้วย และยังปรากฏชัดเจนว่าในจังหวัดจันทบุรี มีชาวขอมอาศัยอยู่ในบริเวณภูเขาสูง อันเป็นข้อมูลสนับสนุนที่แสดงให้เห็นว่าในสมัยรัชกาลที่ 3 นี้ ก็มีชาวขอมอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรีอย่างแน่นอน

¹³ ปาเลอกัวซ์, เล่าเรื่องเมืองไทย. หน้า 4.

ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้เสด็จประพาสหัวเมืองชายทะเลตะวันตกหลายครั้ง ได้แก่ ในปี พ.ศ.2416, พ.ศ.2419, พ.ศ.2425, พ.ศ.2426, พ.ศ.2427 และ พ.ศ.2450 ในการเสด็จประพาสหัวเมืองชายทะเลตะวันตกในปี พ.ศ.2419 ได้เสด็จประพาสสถานที่ต่าง ๆ ในจังหวัดจันทบุรีหลายแห่ง เช่น น้ำตกพลิว น้ำตกสระบาป เขาพลอยแหวน ค่ายเนินวง เป็นต้น ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ของพระองค์เรื่อง "พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสจันทบุรี พ.ศ.2419" ซึ่งพระราชนิพนธ์ของพระองค์นี้ทำให้ทราบว่าจันทบุรีในอดีตเป็นอย่างไร¹⁴ ทั้งด้านความเป็นอยู่ของประชาชน การประกอบอาชีพ รวมไปถึงลักษณะภูมิประเทศด้วย

นอกจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จประพาสสถานที่สวยงามและสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในจังหวัดจันทบุรีแล้ว พระองค์ยังสนพระทัยเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของราษฎรเป็นอย่างยิ่ง ทรงถามไถ่ถึงเรื่องการประกอบอาชีพต่าง ๆ ของราษฎร ได้แบ่งให้เจ้าพนักงานช่วยกันสืบสวนหาข้อเท็จจริง และจากพระราชนิพนธ์ของพระองค์ท่านทำให้เราได้ทราบว่าอาชีพของราษฎรในเมืองจันทบุรีในสมัยของพระองค์นั้นดูเหมือนว่าจะทำมาหากินกันง่าย เพราะความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดิน มีเนื้อที่นาถึง 20,150 ไร่ อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก นอกจากนี้ก็มีการปลูกพืชไทยกันมาก การทำน้ำตาลอ้อยก็มีมากถึงกับส่งเป็นสินค้าออกได้ ผลไม้ก็มีมากมายทั้งหมาก มะพร้าว ทุเรียน ผลไม้ที่นับว่าแปลกกว่าที่อื่นคือ กัลฉวย ซึ่งมีรสหวานแหลมกว่าที่อื่น

นอกจากอาชีพต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็ยังมีอาชีพการทำอิฐ ทำกระเบื้องซึ่งเรียกกันว่ากรทำแลง เป็นอาชีพที่ชาวเมืองจันทน์ทำกันมานาน ดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้ดังนี้คือ

"วิธีทำแลงนั้น ได้ถามพระยาจันทบุรี ได้ความว่า ถ้าเป็นแลงแดดอยู่บนแผ่นดินก็ใช้ละมمهเป็นหลักมีด้ามสับลง จะเอากว้างยาวเท่าไรก็ได้ แล้วเอาขนะแดงจัดขึ้นมาแต่งตัวด้วยผึ่งและขวาน ถ้าเป็นแลงแก่อ่อนต้องใช้สกดกลางที่ถ้าแลงนั้นอยู่ลึก ต้องขุดลงไป 2 ศอก แล้วก็ทำเหมือนกันกับแลงบนดิน ทุกวันนี้ที่ราษฎรซื้อขายกันอยู่ ต่อมีผู้ไปสั่งให้ทำจึงได้ทำคนที่ทำนั้นเป็นพวกจีนบ้าง ไทยบ้าง กับพวกของ ขนาดที่ทำกันอยู่นั้น หน้ายาว 1 ศอก กว้างคืบ 1 หนา 10 นิ้ว ถ้าเป็นแลงอ่อน ราคาซื้อขายละ 5 บาท 6 บาท เพราะไม่สู้ทน ทำง่าย ถ้าแลงแก่ราคาซื้อขายละ 8 บาท ที่เมืองจันทบุรีเดี๋ยวนี้เขาใช้ก่อเตาทำรากตึกอยู่โดยมาก ถ้าแลงดูไกล ๆ งามเหมือนกับศิลาแดงเมืองจีน แต่เข้าไปใกล้ดูครุระไป ด้วยเนื้อหยาบเหมือนอย่างกับกรวดติดกันเป็นแผ่น"¹⁵

¹⁴ไพเราะ คุรุกิจโกศล, "พระพุทธรูปเจ้าหลวงกับเมืองจันทบุรี". ที่ระลึกในพิธีเปิดหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จันทบุรี (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2533), หน้า 53.

¹⁵ชุมนุมเรื่องจันทบุรี, หน้า 28.

จากพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสจันทบุรี พ.ศ.2419 ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ขึ้น ทำให้ทราบว่าจันทบุรีเป็นเมืองที่มีความสวยงาม สงบ สุข ทั้งยังทำให้ทราบถึงกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรีอีกด้วย กล่าวคือ ราษฎรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม นอกจากนี้ประกอบอาชีพทางการช่าง การค้าขาย สังคมจันทบุรีนอกจากมีคนไทยแล้วได้มีคนจีน คนญวนอพยพเข้ามาในระยะแรกกลุ่มคนเหล่านี้จะอาศัยกันเป็นกลุ่ม เป็นหมู่บ้าน นอกจากนี้มีคนที่ปัจจุบันถือว่าเป็นชนส่วนน้อยในจันทบุรี

ซอง เป็นคนพื้นเมืองของจันทบุรี จัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติก (Austro – Asiatic) กลุ่มมอญ-เขมร ของเหล่านี้ในระยะแรกสันนิษฐานว่าอาศัยอยู่ในเมือง ต่อมาเมื่อคนไทยเข้ามาในจันทบุรีในฐานะผู้ปกครองชาวจีนและญวนอพยพเข้ามาในจันทบุรี ทำให้คนของอพยพทยอยร่นไปอยู่ตามป่า เขิงเขา ทำให้มีลักษณะความเป็นอยู่แบบคนป่าประกอบอาชีพทำนา ตัดไม้ หาของป่า การสร้างบ้าน เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ก็ใช้วัสดุที่หาได้จากป่า ซึ่งส่วนใหญ่จะทำจากไม้ไผ่

คนของจะมีค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม เป็นลักษณะเฉพาะของตัวเอง เช่น ประเพณีและพิธีกรรม การนับถือผีบรรพบุรุษที่เรียกว่าการเล่น "ผีหิ้ง" และ "ผีโง้ง" คนของไม่มีตัวอักษรหรือภาษาเขียนของตัวเอง คงมีแต่ภาษาพูด ฉะนั้นจึงไม่ได้มีการจดบันทึก ประวัติศาสตร์ และความเป็นของเผ่าพันธุ์ของตนเอาไว้ ได้แต่ใช้วิธีการบอกเล่าสืบต่อกันมา

เนื่องจากคนของอาศัยอยู่ตามป่า เขิงเขา ฉะนั้นจึงไม่มีบทบาททางการเมือง ส่วนบทบาททางด้านเศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ 5 ซองเป็นพวกที่ตัดไม้ หาของป่า เช่น ไม้หอมเป็นกองส่วย เว้ว กระจวาน ส่งมายังเมืองจันทบุรี ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 5 เมื่อครั้งเสด็จประพาสจันทบุรีใน พ.ศ.2419 ว่า

"...เว้ว กระจวานนั้นมีแถบป่าสีเขิน ต่อเขตแดนกับเมืองพะตะบองมีคนชาติหนึ่ง เรียกว่า ซอง อยู่ในแถบป่าสีเขิน พูดภาษาอย่างหนึ่งต่างหาก แต่คล้าย ๆ กันกับเขมร ชอบปลูกบัตแลของทองเหลืองเหมือนอย่างกะเหรี่ยงเมืองกาญจนบุรี เป็นกองส่วยเว้ว ส่วยกระจวานขึ้นเมืองจันทบุรี"

ปัจจุบันคนของเป็นชนกลุ่มน้อยในจันทบุรี ยังคงรักษาภาษาพูดขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเองไว้ เมื่อทางราชการประกาศให้คนของเป็นคนไทย ตามพระราชบัญญัติของทางราชการ ชาวของจึงหันมาพูดภาษาไทย นับถือศาสนาพุทธตามแบบคนไทย และยอมรับความเจริญทางด้านวัตถุที่อำนวยความสะดวกมาใช้ในชีวิตประจำวัน

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่ผู้วิจัยนำเสนอมาข้างต้นทำให้พอจะสรุปได้ว่า ดินแดนในแถบจังหวัดจันทบุรีนี้มีร่องรอยของผู้คนอาศัยอยู่ ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เนื่องจากขุดค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีหลายแหล่งที่พบ เครื่องมือ เครื่องใช้ มีอายุประมาณ 10,000 – 6,000 ปีมาแล้ว ต่อเนื่องมาถึงสมัยหินใหม่ตอนปลาย มีอายุประมาณ 4,000 – 2,000 ปีมาแล้ว ต่อเนื่องมาถึงยุคโลหะที่คนรู้จักการทำสำริดและเหล็ก คือ เมื่อ 1,500 ปีมาแล้ว แต่ไม่มีหลักฐานที่จะระบุได้แน่ชัดว่ากลุ่มคนที่เข้ามาอาศัยอยู่นั้น เป็นกลุ่มชน กลุ่มใด จนกระทั่งล่วงเข้ามาในสมัยประวัติศาสตร์ จากหลักฐานในหนังสือ ฝรั่งเศส ชื่อ แคมไมซ แต่งโดย มงสิเออร์ อิติเมอว์ เมื่อ ค.ศ.1901 ได้ปรากฏข้อความระบุดังการตั้งถิ่นฐานของชาวชอง ในเมืองควนควาบุรี หรือจันทบุรี ในปัจจุบัน อันเป็นหลักฐานที่ยืนยันว่าชาวชองเป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรีนี้ตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ก็ยังมีชาวชองอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอเกี่ยวกับลักษณะทางกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวชองต่อไป ดังหัวข้อต่อไปนี้

2.2 ลักษณะทางกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวชอง

กลุ่มชาติพันธุ์ คือ กลุ่มคนที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษาพูด และวิถีชีวิตเหมือนกัน อาจอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันหรือแยกกันอยู่ แต่เป็นกลุ่มคนที่มีจิตสำนึกของความเป็นสมาชิกในเผ่าพันธุ์เดียวกัน อาจมีภาษาพูดที่แตกต่างกันบ้างที่สำเนียง และความหมายของบางคำอาจผิดกัน แต่โดยทั่วไปสามารถสื่อความหมายกันได้และถือว่าเป็นภาษาเดียวกัน¹⁶ การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์นี้อาจแบ่งแยกเป็นชนกลุ่มใหญ่ และชนกลุ่มน้อย กล่าวคือ ชนกลุ่มน้อย ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในประเทศ แต่มิใช่กลุ่มชาติพันธุ์กับสมาชิกส่วนใหญ่ของประเทศ และไม่ใช่อำนาจทางการเมืองการปกครองในประเทศนั้น

ชาวชองก็เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อีกกลุ่มหนึ่งที่จัดเป็นชนกลุ่มน้อย จากการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่มชนทำให้ผู้วิจัยพบว่า ชาวชองเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีลักษณะเป็นกลุ่มชนแบบดั้งเดิม มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานกึ่งถาวร โดยส่วนมากพบว่ามีถิ่นอาศัยอยู่ในป่าใกล้บริเวณเทือกเขาสูง และด้วยเหตุที่ชาวชองเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีลักษณะแตกต่างไปจากคนไทยโดยทั่วไป ทั้งทางร่างกาย ความเป็นอยู่ รวมไปถึงขนบประเพณี¹⁷ ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอลักษณะทางชาติพันธุ์ของชาวชอง เพื่อความเข้าใจในลักษณะของกลุ่มชน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิเคราะห์ทำต่อไป ดังนี้

¹⁶อมรฯ พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 129.

¹⁷บุญเต็ม พันรอบ และ ภารดี มหาจันทร์, การสำรวจลักษณะสังคมและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก, (ชลบุรี : โครงการวิจัยภาษาและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2522), หน้า 93.

2.2.1 เชื้อชาติของชาวชอง

นักมานุษยวิทยาได้พยายามศึกษาเชื้อชาติของชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย และได้กล่าวถึงชาวชองไว้ดังนี้

อิริค ไฮเดน ฟาเดน นักมานุษยวิทยา ได้ศึกษาเกี่ยวกับชนชาติต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย และได้กล่าวไว้ว่า

"...ประชากรที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยสามารถแบ่งกลุ่มโดยอาศัยเผ่าพันธุ์ได้ 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. กลุ่มชนเผ่านิกรอยด์ (Negroids) ซึ่งได้แก่ พวกเซมัง ปิกมี (Semang, Pignies) ชนกลุ่มนี้อาศัยอยู่ทางตอนใต้ของประเทศไทย ซึ่งมีเขตแดนติดต่อกับแหลมมลายู
2. กลุ่มชนเผ่าออสโตร – เอเชียติก (Austro – Asiatic) ชนกลุ่มนี้จัดอยู่ในเชื้อชาติมอญ เขมร ซึ่งมีชาวชอง ละว้าและอื่น ๆ
3. กลุ่มชนเผ่ามองโกลอยด์ (Mongalois) ซึ่งได้แก่ ชาวไทย ชาวจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในไทย รวมถึงชาวเขาบางกลุ่มที่อาศัยอยู่ทางภาคเหนือ และภาคตะวันตกของประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีนหรือชาวทิเบต..."¹⁸

นอกจากนี้ อิริคไฮเดน ฟาเดน ได้กล่าวไว้อีกว่า

"...ชาวชองจะอาศัยอยู่ตามเชิงเขาในแถบจังหวัดจันทบุรี และแผ่ขยายเข้าไปในประเทศกัมพูชา ชาวไทยจะเรียกชนกลุ่มนี้ว่า "ชอง" สำรับภาษาของพวกเขาใกล้เคียงกับเขมร แต่ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือการแต่งกายบางอย่างใกล้เคียงมาทางไทย ชาวชองจะมีความสัมพันธ์ใกล้เคียงกับชาวสุย หรือ กูย ซึ่งอาศัยอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งจัดได้ว่าเป็นชนกลุ่มเดียวกับพวกเปอร์ ชัมแร หรือ คอนโซ ในประเทศกัมพูชา ชาวชองอาศัยอยู่ทางแถบจังหวัดจันทบุรีมากที่สุด มีอาชีพปลูกข้าวอยู่บ้างเหมือนกัน แต่จะเป็นประเภททำนาในป่า..."¹⁹

เกรแฮม ได้ศึกษากลุ่มชนต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย และกล่าวว่า กลุ่มชนที่ใหญ่ที่สุด คือ กลุ่ม "มอญ ญวน" ซึ่งได้แก่ ชาวเขมร ชาวมอญ ชาวญวน ชาวละว้า ชาวคะชี และชาวชอง และเกรแฮม สรุปได้ว่า

¹⁸Erik Seidenfaden, Anthropological and Ethnological Research Work in Siam 28 : The Sournal Siam Society, 1935, P.35 P.16.

¹⁹Erik Seidanfaden, "The non – Thai people of Thailand." The Thai people Book.I. Bangkok : Thesiam Society, 1967, 105 p.

"..ชาวซองเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ตามเชิงเขา ทางทิศเหนือของจันทบูรณ์ ชาวซองยังมีความเป็นอยู่แบบสมัยโบราณ คือ การหาของป่า ล่าสัตว์ แล้วนำมาแลกเปลี่ยนอาหารอื่น ๆ กับชาวไทย ชาวซองจะมีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ซึ่งจะคล้ายกับพวกคะชี.." ²⁰

เวบเบอร์ ได้ศึกษาและสรุปไว้ว่า ชาวซองเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่แยกตัวออกมาจากชาวป่า และมาตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งของตนเอง ชาวซองได้เคยอาศัยอยู่บริเวณเนินเขาและที่ลุ่ม ซึ่งมีเมืองหลวงอยู่ใกล้กับวัดทองทั่ว ชาวซองได้ย้ายถิ่นฐานเข้าไปอยู่ในป่า ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ชาวซองพูดภาษาของตนเอง ไม่มีภาษาเขียน ไม่มีการจดบันทึกทางประวัติศาสตร์และจังหวัดจันทบุรี เป็นจังหวัดที่มีชาวซองอาศัยอยู่มากกว่าจังหวัดอื่น ๆ เช่น ในอำเภอโป่งน้ำร้อน อำเภอมะขาม เป็นต้น

แฟงค์ เอ็ม. เลอบาร์ และคณะ ได้สำรวจชาติพันธุ์ ประชากรที่อาศัยอยู่ในเอเชียอาคเนย์ และได้ระบุว่า ชาวซองนี้จัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ ออสโตร – เอเชียติก กลุ่มมอญ-เขมร ซึ่งอยู่แถบที่ราบสูงตะวันตกเฉียงใต้ ²¹

นอกจากนี้ เครตเนอร์ ได้ศึกษาและสรุปไว้ว่า "ชาวซองเป็นกลุ่มชนที่ตั้งอยู่ดั้งเดิมในแถบสยามกลาง ดังนั้นชาวซองจึงเป็นกลุ่มชาวป่าเช่นเดียวกับพวกขมุ (Kamuk) ทิน (Tin) และชาวบน (chaobon) ภาษาของชาวซองจัดอยู่ในตระกูลออสโตร-เอเชียติก เช่นเดียวกับภาษาขมุ กูย มอญ เขมร และละว้า" ²²

จากข้อมูลดังกล่าว จึงพอจะสรุปได้ว่า ชาวซองเป็นชาวป่ากลุ่มหนึ่งที่ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ ออสโตรเอเชียติก (Austro – Asiatic) ตระกูล มอญ – เขมร (Mon – Khmer) นอกจากนี้จะมีลักษณะทางกลุ่มชนที่แตกต่างแล้วชาวซองยังมีลักษณะทางกายภาพ คือ มีลักษณะรูปร่างหน้าตาต่างไปจากคนไทยอีกด้วย ดังที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอในหัวข้อต่อไป ดังนี้

²⁰Karl E Webber, "Ethnographic Notes of the Chong Population is Chantaburi Province Southeast Thailand." Thailand Research Project Diffusion of Innovation Coast Hinterland – Continuum Preliminary. Office of Senoir Research follow of the South Asia Institute of Heidelberg University of German Culture, 1976. 11 p.

²¹Lebar, Frank M. Hickey, Geraald C. and Musgrave John K. Ethnic Group of Mainland Southeast Asia. The National Science Foundations Publish in Canada, by Burns and Maceactiem, Toronto, 1964. 94 – 186 p.

²²Karl E. Webber, *Ibid.*, P.16.

2.2.2 ลักษณะทางกายภาพ

ลักษณะทางกายภาพที่จะกล่าวถึงนี้ ได้แก่ ลักษณะรูปร่าง หน้าตา อันเป็นลักษณะภายนอกที่สังเกตเห็นได้ กล่าวคือ ชาวซอง โดยทั่วไปก็มีลักษณะ รูปร่าง หน้าตาที่ต่างไปจากคนไทย และสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน ดังมีผู้ศึกษาและกล่าวถึงไว้ ดังนี้ บุญเต็ม พันรอบ และ ภารดี มหาขันธ์ กล่าวเกี่ยวกับลักษณะรูปร่างหน้าตาของชาวซอง ไว้ว่า

"...ลักษณะทางกายภาพของซองมีรูปร่างค่อนข้างเล็กกว่าคนไทย ซึ่งเป็นพวกมองโกลลอยด์ มีสีผิวคล้ำกว่าคนไทย ซึ่งมีสีผิวสีน้ำตาล หรือ เหลืองปนน้ำตาล (BROWN OR YELLOWISH – TAN) (COON < GARN, AND BIRDSELL, 1950 : 127 – 132) ลักษณะเส้นผมหยิกขดติดหนังศีรษะ ศีรษะด้านบนแบนหรือตัด หน้าผากกว้างตึก คางเหลี่ยม ขากรรไกรกว้าง จมูกแบนใหญ่ไม่โด่งมากนัก ปากหนา ตาโปนใหญ่ คิ้วดก

ลักษณะทางกายภาพพวกซอง น่าจะมีลักษณะเหมือนกับพวก ไมโครนีเซีย (MICRO-NESIAN) ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่หลงเหลือในเอเชียอาคเนย์ และเมลานีเซีย (MELANESIAN) มีร่างกาย ขนาดกลาง นัยน์ตาสีน้ำตาล ผิวดำ และหยิกขดติดศีรษะ ศีรษะแคบสั้นจนถึงมีรูปศีรษะขนาดกลางมากกว่าเป็นพวกตระกูลมอญ-ขมร ซึ่งเป็นเชื้อสายมองโกลลอยด์ เมลานีเซีย (MELANESIAN) หรือ นิโกราภาคพื้นมหาสมุทรมักจะมีสีผิวดำและสีน้ำตาล สีผมก็มีสีดำ และน้ำตาลด้วย ผมอาจยาวบ้างแต่หยิกขดติดศีรษะ ลักษณะศีรษะอาจแบนใหญ่ จมูกมีโด่งบ้างแต่จมูกใหญ่ ตาสีดำ หน้าสีเหลี่ยม ริมฝีปากหนา ขนตามตัวมีน้อย รูปร่างขนาดกลางไม่เล็กใหญ่จนเกินไป..."²³

นอกจากนี้ สุเวชา สุพอรณไพบูลย์ ได้กล่าวถึงรูปร่างลักษณะของชาวซองไว้ดังนี้

ลักษณะโครงสร้างร่างกายของชาวซอง จัดเป็นคนสันทัด สูงประมาณ 5 ฟุต ถึง 5 ฟุตครึ่ง (รูปร่างจะมีขนาดใกล้เคียงกับคนไทยหรือเล็กกว่า) ทั้งผู้หญิง ผู้ชาย ลักษณะโครงกระดูกด้านหลังจะยกสูงไม่ต่ำราบอย่างคนไทย (ไหล่และสะบักด้านหลัง) ลักษณะกล้ามเนื้อด้านหลังตั้งแต่สะบักถึงเอวจะมีกล้ามเนื้อที่นูนแผ่กว้างเต็มทั้งแผ่นหลัง ร่องกระดูกสันหลังลึก ทำให้กล้ามเนื้อแผ่นหลังยื่นออกมามาก ผิวค่อนข้างดำแต่ก็ไม่ดำสนิท เหมือนชนเผ่านิกริโต (Nigritos) ลักษณะเส้นผมหยิกขด ศีรษะด้านบนตัดราบ รูปหน้าจะออกเหลี่ยม คางและขากรรไกรค่อนข้างกว้าง จมูกไม่โด่งแต่ก็ไม่แบนราบ ปากค่อนข้างหนา ตาโต สันคิ้วค่อนข้างหนา ลักษณะหน้าตาของชาวซองเช่นนี้มีส่วนคล้ายคลึงกับชนพื้นเมืองในประเทศออสเตรเลียมาก คือ ลักษณะตาโต

²³บุญเต็ม พันรอบ และภารดี มหาขันธ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 93.

ผิวดำ ผมหยิก สันคิ้วหนา ดังนั้น ชาวชองจึงเป็นลักษณะผสมทางเผ่าพันธุ์ ออสโตร-เอเชียติก ที่ ไชนเดนฟาเดน (Seidenfaden, 1967) จัดแบ่งไว้ และตรงกับคำกล่าวของ เบอร์ลิง (Burling) ที่กล่าวว่า ไม่มีคนกลุ่มใดในเอเชียอาคเนย์ที่กล่าวได้ว่าเป็นเผ่าพันธุ์ที่มีบรรพบุรุษเฉพาะเผ่าพันธุ์ตนเอง²⁴

ภาพที่ 7 ลักษณะทางกายภาพของชาวชอง
ที่มา : บ้านนางหอม หัตถ์ หมู่บ้านกะทิง ตำบลพลวง
จังหวัดจันทบุรี

²⁴สุรชา สุพรรณไพบูลย์, การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ของ, หน้า 23 – 24.

2.2.3 ลักษณะนิสัย และความสัมพันธ์ในระบบครอบครัว

ลักษณะนิสัย โดยทั่วไปชาวซองทั้งหญิงและชายมีนิสัยใจเย็นใจดี มีความโอบอ้อมอารี เชื่อเพื่อเผื่อแผ่ต่อเพื่อน ๆ มีความจริงใจ มีความซื่อสัตย์ ซึ่งลักษณะนิสัยความจริงใจ ความซื่อสัตย์ การพูดจริงทำจริงเป็นคุณสมบัติที่ชาวซองภูมิใจมาก เพราะเป็นลักษณะนิสัยที่เด่นที่สุด ชาวซองจะไปช่วยเหลืองานชาวซองด้วยกันไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมงานอาชีพ หรืองานประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ถ้าเป็นซองและเป็นคนรู้จักด้วยกันแล้วถึงจะไกลแค่ไหน บุกว่าฝ่าดงอย่างไรเขาก็ไปช่วย เพราะคำว่า "ซอง" ชาวซอง แปลว่า "พวกเรา" และคำว่า ซอง ในพิธีกรรมก็แปลว่า "พวก" และนอกจากนี้ ซองอาจจะแปลได้อีกประเด็นหนึ่งว่า "เดินรุ่มง่ามอย่างหมี" ที่ว่าเดินรุ่มง่ามอย่างหมีนั่นก็คือลักษณะการเดินอย่างระแวงระวังภัย ซ้ำ ๆ เจียบ ๆ และระมัดระวังตัวอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นจึงเป็นลักษณะอีกอย่างหนึ่งของชาวซองก็ได้ที่ว่า เขาจะยังไม่ให้ความไว้วางใจคนแปลกหน้าทันทีจนกว่าจะแน่ใจ ถ้าหากแน่ใจแล้วทุกคนในหมู่บ้านจะนับถือและให้ความจริงใจเป็นอย่างดี

ระบบครอบครัวของชาวซอง

ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมที่สำคัญ เป็นหน่วยของสังคมที่มีความสัมพันธ์ และมีการให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด การพึ่งพาอาศัยกันในสังคมทำให้มีการแบ่งแยกและรวมกลุ่มกันทำหน้าที่ ลักษณะของครอบครัวก็เช่นเดียวกัน ในครอบครัวก็มักมีการแบ่งกันทำหน้าที่ต่าง ๆ กันไป ดังนั้น ลักษณะที่สำคัญของครอบครัว คือ มีการก่อตั้งครอบครัว มีการอยู่ร่วมกันของสมาชิก และสมาชิกแต่ละคนย่อมมีบทบาทหน้าที่ของตน ลักษณะครอบครัวของชาวซองก็เช่นเดียวกัน แต่ก็ยังมีลักษณะบางประการของครอบครัวชาวซองที่ต่างไปจากชนกลุ่มอื่น ๆ ดังที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

2.2.3.1 การตั้งครอบครัว

หญิงชายที่จะเริ่มครอบครัวใหม่ จะมีการรักใคร่ชอบพอกันมาก่อน ชาวซองไม่มีการบังคับใจให้แต่งงานกันโดยที่ชายหญิงมิได้สมัครใจ อายุชายหญิงที่แต่งงานมาอยู่ด้วยกัน ฝ่ายชายจะอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป เพราะถือว่าอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป มีความเป็นผู้ใหญ่แล้ว ซึ่งเขาจะดูจากการที่มีความชำนาญ มีความรู้เรื่องป่า สามารถหาของป่าเข้าป่าล่าสัตว์ได้คล่องแคล่ว รู้จักทำมาหากินได้ดีพอสมควร ส่วนผู้หญิงจะอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป เพราะถือว่าได้ฝึกหัดทำหน้าที่แม่บ้านมาตั้งแต่เด็ก เช่น เลี้ยงน้อง หุงหาอาหาร ซักเสื้อผ้า ตักน้ำ ต่ำข้าว ฝ่าฟัน ฯลฯ ส่วนเรื่องอายุฝ่ายใดจะมากกว่ากันไม่เป็นปัญหา แต่นิยมว่าฝ่ายชายควรจะมากกว่าฝ่ายหญิง ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายไปทำความรู้จักกับฝ่ายหญิงจนรักใคร่ชอบพอกัน และแต่งงานตั้งครอบครัวใหม่ ฝ่ายชายเป็นฝ่ายไปสู่ขอฝ่ายหญิง สิ้นสุดของหมั้นนั่นแหละแล้วแต่ฐานะของฝ่ายชาย และเมื่อแต่งงานกันแล้ว ฝ่ายชายจะไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง 2 - 3 ปี โดยช่วยทำงานให้กับครอบครัวฝ่ายหญิง ก่อนที่จะแยก

ครอบครัวออกมาตั้งเป็นครอบครัวใหม่ เมื่อฝ่ายชายจะจากบ้านและครอบครัวของตนเองมาอยู่กับฝ่ายหญิงนั้น พ่อแม่ฝ่ายชายจะให้ควายมาคู่หนึ่ง หรือตัวหนึ่ง เป็นเครื่องมือในการทำมาหากิน และการแยกครอบครัวออกมาสร้างบ้านใหม่นั้นก็จะสร้างบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านเดิมนั่นเอง (หมู่บ้านฝ่ายหญิง) ส่วนทัศนคติว่าลูกสาวจะแต่งงานกับคนเผ่าพันธุ์อื่นที่ไม่ใช่ของนั้นก็ไม่ได้ พ่อแม่ไม่ว่าและไม่รังเกียจ แต่ต้องทำพิธีแต่งงานแบบของ แต่มีทัศนคติเรื่องการแต่งงานอยู่ว่า ถ้าเป็นญาติพี่น้องที่สนิทใกล้ชิดกันทางสายเลือดจะไม่ยอมให้แต่งงานกัน ถ้าญาติพี่น้องห่างออกไปได้ เพราะการแต่งงานในระหว่างญาติพี่น้องที่สนิทหรือใกล้ชิดกันเป็นการทำลายสภาพความเป็นพี่น้องกัน และมีความรู้สึกว่าการอยู่ร่วมกันเป็นพี่น้องกันมากกว่าเป็นสามี - ภรรยา

2.2.3.2 การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

พ่อบ้านจะเป็นฝ่ายออกไปทำมาหากินนอกบ้าน เช่น เข้าป่าล่าสัตว์หาของป่าและสมุนไพร ตัดไม้ หรือเอาแรงกับเพื่อนช่วยกันทำนา เกี่ยวข้าว หนองข้าว ล่องแพ เดินทางเข้าเมืองนำสิ่งของที่หาได้จากป่าเข้าไปขาย และซื้อสิ่งของที่จำเป็นกลับมาบ้าน ส่วนแม่บ้านจะอยู่บ้านทำหน้าที่หุงหาอาหาร ตักน้ำ ต้มข้าว เก็บผัก ผ่าฟัน ชักเสื้อผ้า ดูแลเลี้ยงลูก ทอผ้า เก็บเงินเก็บทองของมีค่าของครอบครัว จัดระเบียบครอบครัวและมีอำนาจในการตัดสินใจและปัญหาของครอบครัว ซึ่งจะเห็นได้ว่า การที่ครอบครัวยกอำนาจและหน้าที่การตัดสินใจและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้กับฝ่ายหญิงหรือแม่บ้านนั้นแสดงว่า สังคมชาวของให้บทบาทและความสำคัญต่อเพศหญิงมากกว่าในสังคมของชนชาติอื่น เช่น คนจีน อินเดีย นอกจากนี้ลูกสาวคนโตจะมีสิทธิได้รับมรดกจากพ่อแม่มากกว่าลูกชายและลูกสาวคนอื่น ๆ อีกด้วย

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เมื่อแยกครอบครัวออกมาตั้งเป็นครอบครัวใหม่จะเป็นครอบครัวเล็ก ๆ ที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ซึ่งมักจะเป็นอิสระจากการปกครองของ ปู่ ย่า ตา ยาย ถึงแม้ว่าจะอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันก็ตาม

การอบรมเลี้ยงดูลูก เมื่อลูกยังเล็ก หน้าที่การเลี้ยงดูและการอบรมให้เข้าใจถึงลักษณะความแตกต่างของหน้าที่ความรับผิดชอบต่อครอบครัวเป็นหน้าที่ของแม่ ซึ่งจะจัดแบ่งหน้าที่ว่า ถ้าลูกสาวควรจะทำหน้าที่เกี่ยวกับการหุงหาอาหาร การตักน้ำ ผ่าฟัน หรือช่วยแม่ดูแลเลี้ยงน่อง ส่วนลูกชายจะเริ่มสอนให้เข้าใจหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบงานภายนอกบ้าน เช่น การดูแลเลี้ยงสัตว์ เช่น ควาย การออกไปช่วยพ่อหรือแม่ทำนา และเมื่อรู้จักเหตุผลมากขึ้นจึงจะให้เรียนรู้เรื่องการเข้าป่ากับพ่อและแม่ พ่อ แม่จะยินยอมให้ลูกเข้าป่าได้ต่อเมื่อลูกจะต้องเข้าใจเรื่องกฎเกณฑ์ของการเข้าป่า เช่น ห้ามบ่นว่าหิวข้าว หิวน้ำ ห้ามอุทานคำหยาบคาย หรือถ้าพบเห็นสัตว์ เห็นปลา ก็ห้ามอุทานว่าเป็นชื่อสัตว์นั้น ๆ เพราะคำบ่นหรือกล่าวคำหยาบคายกล่าวชื่อสัตว์ที่เห็นจะได้รับอันตราย หรือล่าสัตว์ไม่ได้ และถ้าใครพูดออกไปแล้ว พ่อแม่หรือคนอื่น ๆ ก็ห้ามดูคำ ดังนั้นการเข้าป่าจึงห้ามพูดใด ๆ ทั้งสิ้น ฉะนั้น ในการเข้าป่าถ้าเด็กยังไม่มี ความอดทนและยังไม่เข้าใจ

กฎเกณฑ์นี้ พ่อแม่จะยังไม่ยินยอม เด็กชายจะได้รับการอนุญาตให้ติดตามเข้าป่าเพื่อหาของป่าเมื่ออายุ 10 ปีขึ้นไป ในระยะแรก ๆ จะยอมให้เข้าป่าเพื่อหาของป่าก่อน เช่น สมุนไพร น้ำมันยาง ไม้หอม และอื่น ๆ เพื่อฝึกความคุ้นเคย ความอดทน ฝึกความเป็นคนช่างสังเกตและมีความรู้เรื่องป่า เมื่อเด็กมีความชำนาญแล้ว จึงยอมให้ออกป่าล่าสัตว์ ซึ่งโดยมากอายุประมาณ 14 – 15 ปีขึ้นไป

2.3.3.3 เครือญาติและความสัมพันธ์ในเครือญาติ

ครอบครัวของเป็นลักษณะครอบครัวเล็ก และมีอิสระในการปกครองดูแลครอบครัวของตนเอง ถึงแม้ว่าการตั้งครอบครัวจะอยู่ภายในหมู่บ้านหรือละแวกใกล้เคียงกันกับญาติพี่น้องก็ตาม แต่บทบาทของ ปู่ ย่า ตา ยาย ที่จะเข้าไปมีบทบาทในครอบครัวของลูกหลานมีน้อยมาก เพียงแต่จะมีการไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนแบ่งปันสิ่งของและอาหารให้แก่กัน คอยดูแลช่วยเหลือยามเจ็บไข้ได้ป่วย หรือปรึกษาหารือปัญหา ส่วนที่จะเข้าไปมีบทบาทการปกครอง การตัดสินใจในเรื่องราวและปัญหาต่าง ๆ ญาติผู้ใหญ่ ปู่ ย่า ตา ยาย จะไม่มีบทบาทยุ่งเกี่ยวในครอบครัวของลูกหลาน ดังนั้น ลักษณะสภาพครอบครัวที่จะตั้งเป็นวงศ์ตระกูลใหญ่ไม่มี แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติก็ยังมีอยู่เหนียวแน่น เพราะทุกครัวเรือนในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องกัน ใกล้ชิดกันบ้าง ห่างกันบ้าง กิจกรรมทุกอย่างจึงช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี

เมื่อลูกแต่งงานและแยกครอบครัวออกไปหมดแล้ว พ่อ แม่ จะอยู่กันตามประสาคนแก่เฒ่า ลักษณะครอบครัวเหมือนเมื่อแรกตั้งครอบครัวใหม่ แต่ลูกสาวคนโตซึ่งจะเป็นผู้สืบทอดมรดกจากพ่อแม่ จะปลูกสร้างบ้านใกล้ ๆ กับพ่อแม่ของตนเอง คอยดูแลช่วยเหลือทั้งเรื่องอาหารการกินและยามเจ็บไข้ได้ป่วย

2.3.3.4 การปกครองและความสัมพันธ์ภายในหมู่บ้าน

ในสังคมที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมเป็นหมู่บ้านเช่นนี้ จำเป็นต้องจัดระเบียบในการอยู่ร่วมกันเพื่อความสงบสุขของสังคม และหมู่บ้านนั้น ๆ ในสังคมหมู่บ้านของก็เช่นเดียวกัน จะต้องมีการจัดระเบียบและมีกฎเกณฑ์ของสังคม ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่กฎหมายข้อบังคับเหมือนกับที่รัฐออกมาใช้กับประชาชนก็ตาม ในสมัยก่อนก่อนที่ระบบการปกครองของรัฐจะเข้าไปถึงและจัดระเบียบการปกครองให้หมู่บ้านของจะมีหัวหน้าหมู่บ้าน ซึ่งหัวหน้าหมู่บ้านนี้จะเลือกจากผู้ที่มีอายุสูง (ผู้อาวุโส) ของหมู่บ้าน และบุคคลนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติ มีความซื่อสัตย์ ความจริงใจเป็นเลิศกว่าใคร ซึ่งทุกคนในหมู่บ้านยอมรับได้ทันที และพร้อมใจกันยกย่องให้เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ซึ่งทุกคนในหมู่บ้านจะต้องเชื่อฟัง ถ้าหากเกิดเรื่องราวใด ๆ หรือปัญหาระหว่างกัน เช่น การทะเลาะวิวาทบาดหมางกัน หัวหน้าหมู่บ้านจะตัดสิน และเมื่อตัดสินอย่างไรแล้วจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำตัดสินนั้น ซึ่งคู่กรณีจะปฏิบัติตามโดยไม่ได้แย้ง หรือขัดขืน ถ้าหากฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตาม ก็จะถูกบุคคลในหมู่บ้านว่ากล่าวตีสอนเอา ซึ่งภายหลังก็ต้องปฏิบัติตาม หากไม่ทำก็คงจะอยู่ในหมู่บ้านไม่ได้ เพราะทุกคนในหมู่บ้านรังเกียจและว่าเอา

ในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ ของชาวของส่วนใหญ่ จะเป็นญาติพี่น้องกันมาก่อน ใกล้ชิดกันบ้างหรือห่างออกไปบ้าง แต่ทุกคนก็เป็นญาติกัน จะมีบุคคลที่ไม่ใช่ญาติเข้ามา ก็เกิดจากการแต่งงาน เช่น ฝ่ายชายเป็นคนต่างหมู่บ้านมาแต่งงานกับสาวหมู่บ้านนี้ หรือการอพยพโยกย้ายครอบครัวมาจากหมู่บ้านอื่น เพื่อมาประกอบอาชีพและหาที่ทำกินใหม่ ซึ่งชาวของไม่เคยนี้กังวลเกี่ยวกับที่จะมีคนต่างหมู่บ้านเข้าไปเป็นสมาชิกใหม่ของสังคม การยอมรับ และการให้ความจริงใจกับบุคคลที่เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ของสังคม ถ้าเป็นเรื่องของการเข้ามาอยู่โดยการแต่งงาน จะไม่เป็นปัญหาใด ๆ ทั้งสิ้นเขาสามารถยอมรับได้ทันที เพราะผู้ชายที่เข้ามาแต่งงานกับสาวหมู่บ้านนี้จะต้องเคยมาแสดงความจริงใจ ความซื่อสัตย์ ความสามารถด้านต่าง ๆ ให้ผู้ใหญ่ฝ่ายผู้หญิงเห็นนานแล้ว เมื่อครั้งมาเกี่ยวพาราฮีและรักใคร่ชอบพอก่อนการแต่งงาน และการที่จะมารักใคร่แต่งงานกับสาวต่างหมู่บ้านได้ ฝ่ายชายจะต้องมีคนรู้จัก หรือคุ้นเคยเป็นผู้ชักนำมา ฉะนั้นการยอมรับโดยสถานภาพการแต่งงาน จึงไม่มีอุปสรรคใด ๆ แต่การที่มีครอบครัวหรือบุคคลที่อพยพโยกย้ายเข้าไปอยู่ในหมู่บ้าน ถ้าเป็นครอบครัวของก็ไม่มีปัญหาใด ๆ เพราะการที่ครอบครัวของจากหมู่บ้านหนึ่งอพยพมาอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่งนั้น ย่อมต้องมีญาติพี่น้องที่รู้จักกันอยู่แล้ว แต่ถึงกระนั้นก็ดี หัวหน้าหมู่บ้านก็ย่อมต้องคอยดูแลและดูนิสัยก่อน เมื่อแน่ใจแล้ว หัวหน้าหมู่บ้านรับรองทุกคนในหมู่บ้านก็จะให้ความจริงใจและยอมรับเป็นกลุ่มเดียวกัน แต่ถ้าเป็นบุคคลหรือครอบครัวคนเผ่าอื่น เช่น คนไทย คนจีน หัวหน้าหมู่บ้าน และคนอื่น ๆ จะระมัดระวัง ระวังระมัดระวัง จะยังไม่ยอมคบหาสมาคมอย่างสนิทสนมด้วยเป็นเวลานานมาก พฤติกรรมที่เขาแสดงออกเขาจะเฉย ๆ เงียบ ๆ ไม่แสดงอะไรออกมาเลย บางทีเขาจะหลบ ๆ เลี่ยง ๆ และคอยดู คอยระมัดระวังตัวเองอยู่ห่าง ๆ จนกว่าหัวหน้าจะแน่ใจว่าบุคคลหรือครอบครัวคนไทย คนจีน ที่อพยพเข้าไปอยู่ เป็นคนซื่อสัตย์ ไม่มีพฤติกรรมที่มาจากร้ายแล้วเขาจึงจะให้ความสนิทสนมคุ้นเคยและให้ความจริงใจด้วย และเขาจะคอยช่วยเหลือและช่วยทำกิจการงานให้ทุกอย่าง อย่างจริงจังและซื่อสัตย์ ถ้าบอกหรือขอรางวัล

สังคมในหมู่บ้านชาวของ จะเป็นลักษณะ "สังคมไมตรีสัมพันธ์" คือ มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี กิจกรรมการงานทุกอย่าง เขาจะช่วยเหลือกันทำ ไม่ว่าจะป็นงานเล็กงานใหญ่จะช่วยเหลือกันอย่างดียิ่ง เช่น การทำนา เขาจะช่วยเหลือกัน ตั้งแต่การ ไถนา การดำ การเกี่ยว การนวด วิธีการที่จะให้รู้ว่านาบ้านใครจะต้องไปช่วยกันทำ เขาจะปักธงแดงไว้ให้เห็นเด่นชัด เช่น ปักที่นาข้าวหรือลอมข้าว เขาก็จะรู้และไปช่วยกัน หรือใช้วิธีบอกต่อ ๆ กัน เขาก็จะมาช่วยกันทั้งชายหญิง หรือการออกป่า ล่าสัตว์ เขาก็จะใช้วิธีรวมพล ประมาณ 8-10 คน วิธีการรวมพลเพื่อออกป่าล่าสัตว์ เขาจะเป่า "เขนง" ให้ได้ยินทั่ว ๆ กัน (เขนง คือ เขาสัตว์ เช่น เขาวัวหรือเขาควาย) แล้วเขาก็ออกเดินทางไป การรวมกันเพื่อออกนอกรหมู่บ้านโดยการเป่าเขนงนี้จะใช้เฉพาะการออกป่าล่าสัตว์เท่านั้น ถ้าเป็นการรวมกันเพื่อกิจการอย่างอื่น ๆ เช่น ร่วมกันทำงาน

ในนา หรือรวมกันไปเที่ยว รวมกันล่องแพซุง เขาจะไม่เป่าแซง กิจกรรมสัมพันธ์ดังกล่าว ใช้วิธีนัดกันและบอกต่อ ๆ กัน

ส่วนความสัมพันธ์ในด้านอื่น ๆ ก็เป็นเรื่องของการแสดงความจริงใจ ความมีน้ำใจไมตรีที่มีต่อกัน นอกเหนือจากการช่วยงานกันแล้ว เช่น เมื่อบ้านใดเกิดเจ็บป่วย เขาก็จะไปช่วยดูแล ช่วยหายามาต้มให้กิน ช่วยทำอาหารหรือช่วยงานอื่น ๆ ที่เป็นงานบ้าน หรืองานที่พอจะช่วยกันได้ และเขาจะไปเยี่ยมเยียนให้กำลังใจมิได้ขาดจนกว่าจะค่อยหายจากโรคภัยและทำงานได้

จึงนับได้ว่า สังคมของชาวขอมมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี เขาจะอยู่กันอย่างเอื้ออาทร จริงใจ และซื่อสัตย์ต่อกัน มีสิ่งใดก็แบ่งปันกัน กิจกรรมก็ช่วยกันทำ เพราะทุกคนรู้เวียนในหมู่บ้านก็เป็นญาติกัน หรือเมื่อคนเฝ้าอื่นเข้าไปอยู่ เมื่อเขายอมรับอย่างจริงใจแล้วเขาก็ถือเสมือนเป็นญาติพี่น้องด้วย

ความสัมพันธ์กับชาวขอมหมู่บ้านชาวขอมอื่น ๆ ก็เช่นกัน ในสมัยก่อนหมู่บ้านหนึ่ง ๆ จะมีระยะห่างกัน ก็ไม่ค่อยได้สมาคมกันอย่างสนิทสนมเท่าใดนัก เพราะความห่างกัน แต่เขาก็รู้จักกันว่าเป็นชาวขอม หมู่บ้านชาวขอม ถ้าหากมีกิจการใดที่ต้องขอความช่วยเหลือและบอกกันเขาก็จะไปช่วย ถึงหากว่าระยะทางจะห่างไกลจะบุกป่าฝ่าดงไปเขาก็ไปช่วยกัน (เขาไม่กลัวเรื่องการเดินทางว่าจะไกลหรือเดินทางในป่า) และทั้งสองฝ่ายจะตั้งใจและพอใจมากที่ได้มีการช่วยเหลือกัน มีไมตรีต่อกัน เช่น หมู่บ้านกระทิง ถ้าเคยไปช่วยกิจการงานของหมู่บ้านเนินดินแดงหรือหมู่บ้านตะเคียนทองคลองพลู ซึ่งเป็นหมู่บ้านอีกตำบลหนึ่ง และหมู่บ้านอื่น ๆ จากตำบลอื่นก็มาช่วยหมู่บ้านกระทิงในกิจการงานหลาย ๆ อย่างเช่นกัน

2.3 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวขอม

ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในข้างต้นว่า ชาวขอมเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะของกลุ่มชนแตกต่างไปจากคนไทยโดยทั่วไป ทั้งลักษณะทางกายภาพ เชื้อชาติ รูปร่างหน้าตา ลักษณะนิสัย ทั้งนี้นอกจากสิ่งที่กล่าวมาแล้ว จากการศึกษา ผู้วิจัยยังพบว่า ชาวขอมยังมีลักษณะทางสังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างจากคนไทยโดยทั่วไปอีก ดังที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอ ดังต่อไปนี้

2.3.1 ลักษณะทางสังคมของชาวชอง

ลักษณะทางสังคมที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไปนี้ได้แก่ ลักษณะอันแสดงให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปของชาวชอง อันได้แก่ ลักษณะการแต่งกาย การประกอบอาชีพ เครื่องมือเครื่องใช้ ที่อยู่อาศัย เป็นต้น และเพื่อความเข้าใจโดยง่าย ๆ ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลเพื่อนำเสนอเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

2.3.1.1 การแต่งกาย การไว้ทรงผม

2.3.1.2 สถานที่อยู่ และลักษณะที่อยู่อาศัย

2.3.1.3 อาหารและการประกอบอาชีพ

2.3.1.4 เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพและทำมาหากิน

2.3.1.1 การแต่งกาย การไว้ทรงผม

การแต่งกายของชาวชองเป็นการแต่งกายที่เรียบง่าย ทั้งนี้เนื่องจากชาวชองเป็นชาวป่า และชาวชองแต่เดิมนั้นก็มีอาชีพผูกพันอยู่กับป่า เครื่องแต่งกายของชาวชองจึงเป็นเสื้อผ้าที่ทอและตัดเย็บใส่กันเอง ด้ายที่ใช้ทอผ้าชาวชองจะซื้อมาจากตลาดเวลานำของป่าไปขายในเมือง ชาวชองไม่ชอบใส่เสื้อผ้าที่มีสีและลวดลายดูดี สีสของเสื้อผ้าทั้งหญิงและชายจะเป็นสีน้ำเงิน เข้มเกือบดำ เสื้อมักจะเป็นสีขาบ ลักษณะการแต่งกายนั้นต่างกันบ้างตามวัย กล่าวคือ ผู้หญิงจะนุ่งผ้าชิ้นยาวครึ่งน่อง เสื้อที่ใส่จะเป็นเสื้อคอกระเช้า ถ้าเป็นหญิงสูงอายุจะนุ่งโจงกระเบนใส่เสื้อคอกระเช้า ส่วนผู้ชายมักไม่ใส่เสื้อ นุ่งกางเกงขาสั้น ขากว้างคล้ายกางเกงขาก๊วยของชาวจีน ทรงผมของชาวชองมักจะเป็นผมทรงสั้น ๆ เนื่องจากผมของชาวชองจะหยกชอด ผู้หญิงจะชอยสั้น ๆ คล้ายทรงดอกกระพุ่ม ผู้ชายจะตัดผมสั้นกรรียนเป็นส่วนมาก ซึ่งในปัจจุบัน การแต่งกายของชาวชองก็เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และความเจริญของสังคมภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวชองในวัยหนุ่มสาวที่ได้รับการศึกษาในระดับสูง ๆ ทำให้ชาวชองเริ่มหันมาแต่งกายตามอย่างคนไทยในสังคมเมืองบ้าง แต่ส่วนใหญ่ก็ยังคงไว้ซึ่งลักษณะการแต่งกายที่เรียบง่ายตามเดิม

ภาพที่ 8 การแต่งกายของชาวชอง
ที่มา : บ้านนางหอม หัดยี

2.3.1.2 สถานที่อยู่ และลักษณะที่อยู่อาศัย

สุรชา สุพรรณไพบูลย์ กล่าวเกี่ยวกับถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวชองไว้ดังนี้

"ชาวชองมีถิ่นฐานดั้งเดิมอาศัยอยู่ตามป่าเขา และที่ราบที่เป็นป่า ระหว่างหุบเขา ในภาคตะวันออกของประเทศไทย คือ ท้องถิ่นจังหวัดระยอง จันทบุรี ตราด ปราจีนบุรี และเลยเข้าไปในประเทศสาธารณรัฐกัมพูชา ซึ่งมีดินแดนติดต่อกันกับจังหวัดดังกล่าวข้างต้นในประเทศไทย"²⁵

²⁵สุรชา สุพรรณไพบูลย์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

อีริก ไฮฟาเดน ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชนในประเทศไทยและกล่าวไว้ว่า

"ชาวของอาศัยอยู่ตามเชิงเขาแถบจังหวัดจันทบุรี และแผ่ขยายเข้าไปในประเทศไทยกัมพูชา ชาวไทยจะเรียกชนกลุ่มนี้ว่า "ของ" ชาวเขมรเรียกว่า "เปอร์" แต่เขาเรียกตัวเองว่า "ทมฺรืต หรือ ชัมแรว" สำหรับภาษาของเขาใกล้เคียงกับเขมร แต่การแต่งกาย หรือขนบธรรมเนียมบางอย่างใกล้เคียงมาทางไทย ชาวของจะมีความสัมพันธ์ใกล้เคียงกับพวกส่วยหรือกวย ซึ่งอาศัยอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งจัดได้ว่าเป็นชนกลุ่มเดียวกับพวกเปอร์ ชัมแรว หรือคอนโซ ในประเทศกัมพูชา ชาวของ จะอยู่แถบจังหวัดจันทบุรีมากที่สุด..."²⁶

เกรนอม ได้ศึกษาและสรุปเกี่ยวกับชาวของไว้ว่า

"...ชาวของเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ตามเชิงเขาทางทิศเหนือของจันทบูรณ...²⁷ ชาวของเป็นกลุ่มหนึ่งที่แยกตัวออกมา จากชาวป่า และมาตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งของตนเอง ชาวของได้เคยอาศัยอยู่ในบริเวณเนินเขาและที่ลุ่ม ซึ่งมีเมืองหลวงอยู่ใกล้กับวัดทองทั่ว ชาวของได้ย้ายถิ่นฐานเข้าไปอยู่ในป่าลึกในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย... จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีชาวของอาศัยอยู่มากกว่าจังหวัดอื่น ๆ เช่น ในอำเภอโป่งน้ำร้อน อ.มะขาม เป็นต้น..."²⁸

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวถึงชาวของไว้ว่า

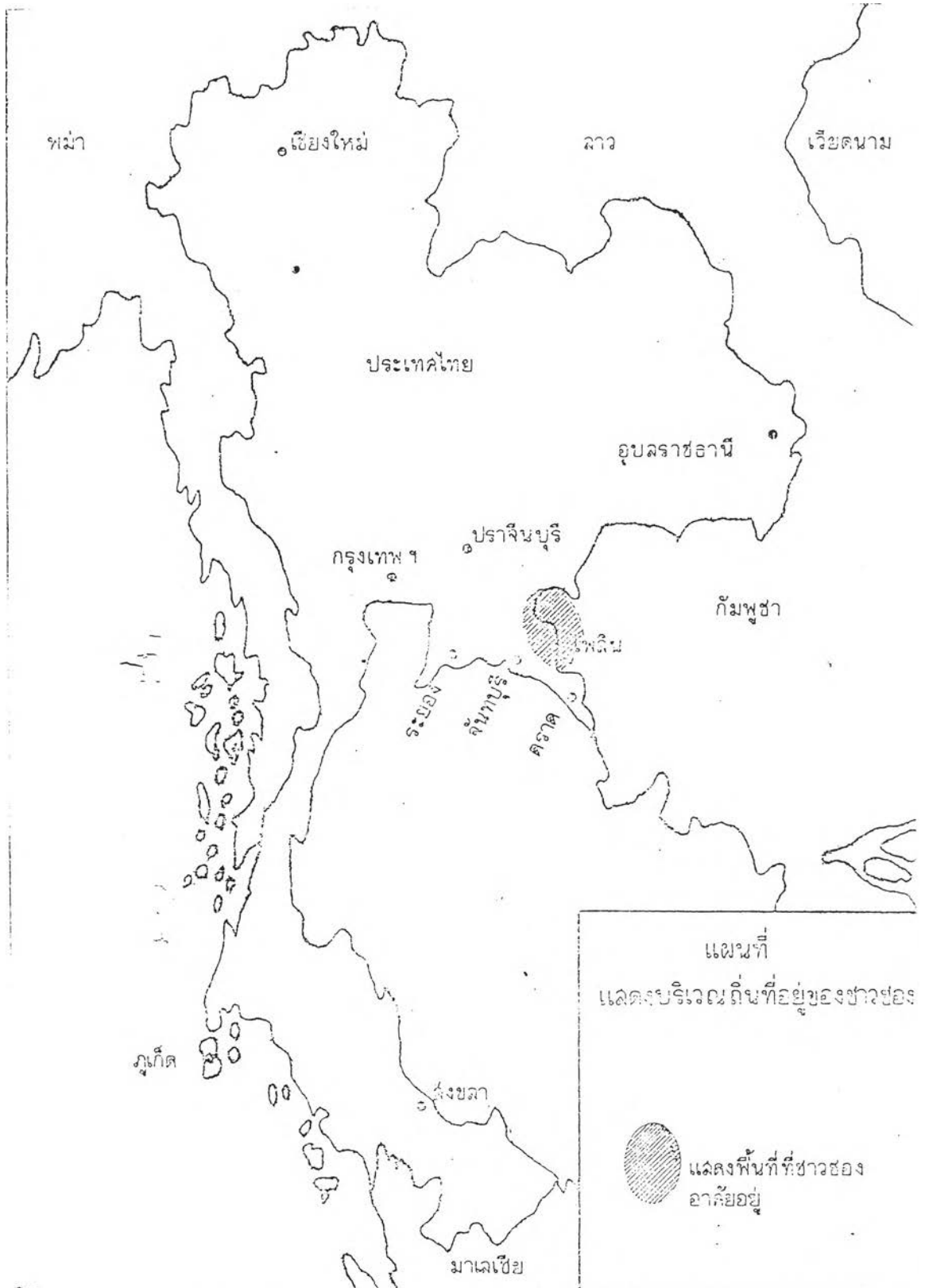
"...ชนเผ่าของนั้นเป็นชนพื้นเมืองอยู่ในประเทศไทยมาก่อนที่คนไทยจะได้อพยพมาถึงและคงได้อยู่ทางชายฝั่งทะเลฝั่งตะวันออกของประเทศไทยเป็นจำนวนมาก เพราะน่าสังเกตว่า ชื่อเมืองตลอดจนชื่อหมู่บ้านแถวนั้นไม่ใช่ภาษาไทยคงจะเป็นชื่อที่พวกของตั้งไว้ก่อน..."²⁹

²⁶Eric Seidenfaden, Ibid, P.105.

²⁷Webber, Ibid, P.11.

²⁸Ibid, P.24.

⁴สุรธา สุพรรณไพบูลย์, การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ของ. หน้า 2.

ภาพที่ 9 ภาพแผนที่แสดงถึงถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวชอง

ที่มา : สุเวธา สุพรรณไพบูลย์, การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ของ,

ม.ศรีบุษรา (นามแฝง) ได้กล่าวเกี่ยวกับถิ่นที่อยู่ของชาวชองไว้ว่า

มีหมู่บ้านหนึ่งในตำบลท่าช้าง มีชื่อว่า "บ้านชอม" แสดงให้เห็นว่าพลเมืองของเมืองจันทบุรีในสมัยโบราณ อาจมีชอมบ้างเป็นส่วนน้อย แต่พลเมืองส่วนใหญ่ส่วนมากเป็นพวกชอง ดังมีชื่อตำบลบ้านเป็นภาษาชองอยู่ทั่วไป เช่น ตำบลแก่งหางแมว (ช.ท่าใหม่) "แมว" มาจาก "เม่ว" ของภาษาชอง แปลว่า "ปลา" แก่งหางแมว คือ แก่งหางปลา, ตำบลหนองโพง (ช.ท่าใหม่) มาจาก "โปรง" ภาษาชอง แปลว่า "ขาว" หนองโพง - หนองน้ำขาว, ตำบลหนองซึม (ช.แหลมสิงห์) "ซึม" เพี้ยนมาจากภาษาชอง "ซิม" แปลว่า "นก" หนองซึม-หนองนก, บ้านแส (ต.บางกะจะ) มาจากภาษาชอง "เซ" แปลว่า "หวาย" ฯลฯ เหล่านี้ เป็นต้น³⁰

จากหลักฐานทางการศึกษาเกี่ยวกับชาวชองของบุคคลต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยนำมาเสนอข้างต้น พอจะอนุมานได้ว่าชาวชองน่าจะเป็นกลุ่มชนที่ตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือน อยู่ทั่วไปในแถบจังหวัดภาคตะวันออกของประเทศไทย คือ จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราดเลยไปถึงเขตแดนในประเทศกัมพูชา ที่มีดินแดนติดต่อกันมาก่อน ภายหลังเมื่อมีคนอพยพมาอยู่ในดินแดนนี้มากขึ้น ชาวชองจึงได้อพยพลอยร่นเข้าไปอยู่ในป่า และที่ราบระหว่างภูเขา ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าทำให้ทราบว่าปัจจุบันมีชาวชองอาศัยอยู่ใน จ.จันทบุรี และตราดเท่านั้น ซึ่งในจังหวัดจันทบุรีมีชาวชองอาศัยอยู่มากใน อ.มะขาม และ อ.โป่งน้ำร้อน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก อ.มะขาม และ อ.โป่งน้ำร้อน นั้น เป็นพื้นที่จรดกับเทือกเขาสอยดาว บริเวณเชิงเขาก็เป็นที่ราบลุ่ม และเป็นป่าทึบ มีบริเวณที่ราบระหว่างหุบเขา อันเป็นพื้นที่ที่ชาวชองชอบอาศัยอยู่ทำให้ประชากรส่วนมากของ อ.มะขาม เป็นชาวชอง

อ.มะขามตั้งอยู่ทางทิศเหนือของ อ.เมือง จ.จันทบุรี มีพื้นที่ 1,357.186 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อ.วัฒนานคร จ.ปราจีนบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับ อ.ขลุง และ อ.เมือง จ.จันทบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อ.ขลุง และ อ.โป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อ.ท่าใหม่

แบ่งเขตการปกครองเป็น 7 ตำบล ได้แก่ ต.มะขาม ต.ท่าหลวง, ต.ปัดวี, ต.วังข้าม, ต.พลวง, ต.อัมรินทร์, ต.ตะเคียนทอง ซึ่งมีชาวชองอาศัยอยู่ทั้ง 7 ตำบล

³⁰ม.ศรีบุษรา (นามแฝง), ชอง, ที่ระลึกในพิธีเปิดหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จันทบุรี, (อมรินทร์ พับนิต : กรุงเทพฯ, 2533), หน้า 153.

อ.โป่งน้ำร้อน มีพื้นที่ 1,344 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ อ.สระแก้ว และ อ.วัฒนานคร จ.ปราจีนบุรี

ทิศใต้ ติดกับ อ.เขาสมิง จ.ตราด และ อ.ขลุง จ.จันทบุรี

ทิศตะวันออก ติดกับประเทศสาธารณรัฐกัมพูชา

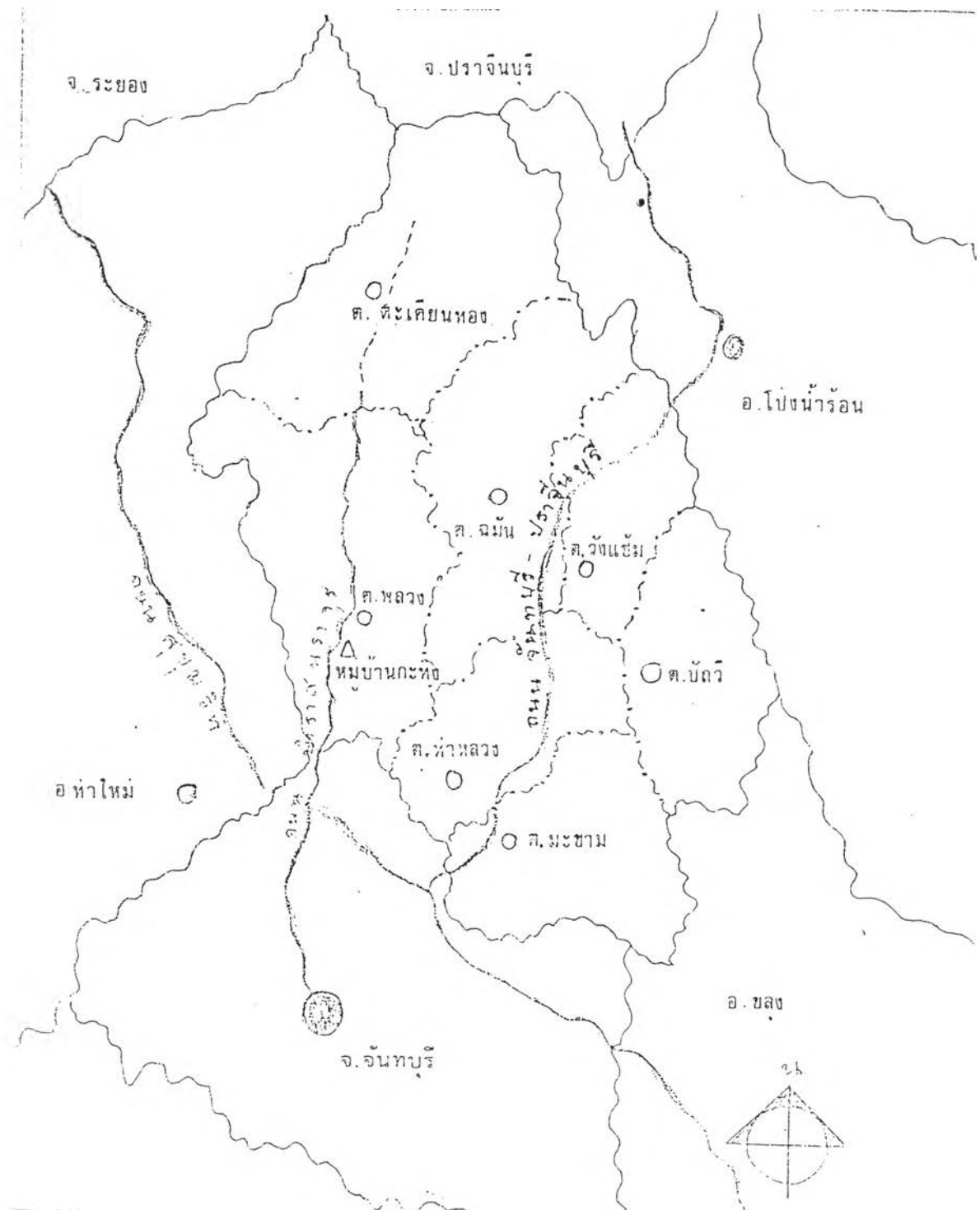
ทิศตะวันตก ติดกับ อ.มะขาม จ.จันทบุรี

แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 ตำบล 41 หมู่บ้าน ได้แก่ ต.โป่งน้ำร้อน, ต.ทับไทร, ต.ทรายขาว และ ต.ปะตง มีชาวของอาศัยอยู่ใน ต.โป่งน้ำร้อน และ ต.ปะตง

จากการสำรวจประชากร ทำให้ผู้วิจัยพบว่า ต.พลวงเป็น ต.ที่มีชาวของอาศัยอยู่มากที่สุด

ตำบลพลวงแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 16 หมู่บ้าน (จากการสำรวจและจัดตั้งใหม่ของอำเภอมะขาม ในปี พ.ศ.2529) คือ

หมู่ 1	บ้านทุ่งสะพาน
หมู่ 2	บ้านทุ่งสะพานใน
หมู่ 3	บ้านดินแดง
หมู่ 4	บ้านซากไท
หมู่ 5	บ้านปากพลวง
หมู่ 6	บ้านนุ่งตาสิน
หมู่ 7	บ้านพลวง
หมู่ 8	บ้านกระทิง
หมู่ 9	บ้านคลองตะเคียน
หมู่ 10	บ้านเนินมะหาด
หมู่ 11	บ้านปอน้ำเงิน
หมู่ 12	บ้านคลองเจริญ
หมู่ 13	บ้านคลองน้ำเป็น
หมู่ 14	บ้านหินตั้ง
หมู่ 15	บ้านเขาลูกช้าง
หมู่ 16	บ้านคลองไฉ่ลวด

ภาพที่ 10 ภาพแสดงแผนที่ อ.มะขาม จังหวัดจันทบุรี

ที่มา : สุเรชา สุพรรณไพบูลย์, การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ของ.

หมู่บ้านกะทิง เป็นหมู่บ้านที่อยู่ตอนกลางของตำบลพลวง มีจำนวน 366 หลังคาเรือน จำนวนประชากรในหมู่บ้านทั้งหมด 3,055 คน เป็นครอบครัวชาวของจริง ๗ 172 ครอบครัว เป็นชาวของที่แต่งงานกับคนไทย คนลาว และคนเขมร 94 ครอบครัว นอกนั้นเป็นคนไทย และคนจีนที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน ตั้งแต่การคมนาคมสะดวก ตั้งแต่ปี พ.ศ.2519 เป็นต้นมา

ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวของ

โดยธรรมชาติลักษณะนิสัยของชาวของ เขาชอบอยู่ตามป่าเขา ที่ราบระหว่างหุบเขาซึ่งเป็นป่าดิบโดยทั่วไป และลักษณะทางภาคตะวันออกเฉียงของไทย (ตั้งแต่ รัยของจันทบุรี ถึง ตรวด) มีสภาพเป็นภูเขาที่หันหน้าสู่ทะเล คือ เทือกเขาสระบาป เขาศิขณภูฏ เขาสอยดาว และเนินเขาเล็ก ๆ น้อย ๆ อีกมากมาย ที่ต่อเนื่องกันเป็นหย่อม ๆ ทำให้เกิดที่ราบระหว่างเทือกเขา ซึ่งเป็นป่าดิบติดต่อกัน และสภาพภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมมีฝนตกมากในขณะที่ราบหลังเทือกเขา คือ บริเวณที่ราบของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะได้รับฝนน้อยมาก ดังนั้นบริเวณของภาคตะวันออกเฉียง จึงเป็นป่าดิบ ฝนตกชุก ในป่าจึงอุดมสมบูรณ์ด้วยต้นไม้ใหญ่ สัตว์ป่ามากมาย หลายชนิดของป่า และต้นน้ำ ลำคลองหลายสาย เช่น แม่น้ำจันทบุรี แม่น้ำระยอง แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำปราจีนบุรี เป็นต้น ชาวของจึงได้อาศัยสภาพความอุดมสมบูรณ์ของบริเวณนี้เป็นถิ่นที่อยู่อาศัย ประกอบอาชีพทำมาหากินมาเป็นเวลาช้านานแล้ว

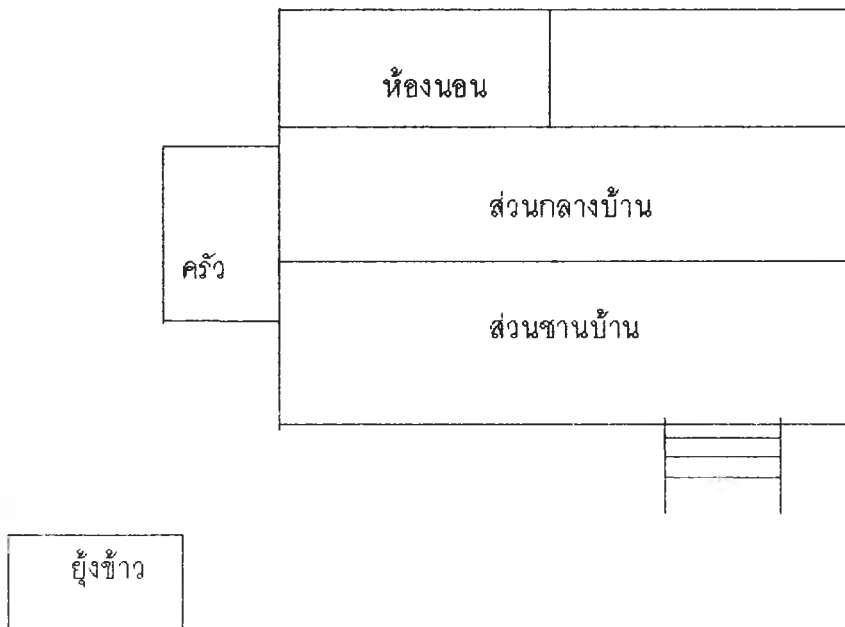
การจัดตั้งหมู่บ้าน ชาวของจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ประมาณ 20 - 30 ครอบครัว และการสร้างบ้านที่อยู่ก็อยู่ในละแวกใกล้เคียงกันไม่ห่างกันมากนัก เวลาจะปลูกบ้านหรือที่เรียกว่า "ยกบ้าน" ก็ช่วยเหลือกัน

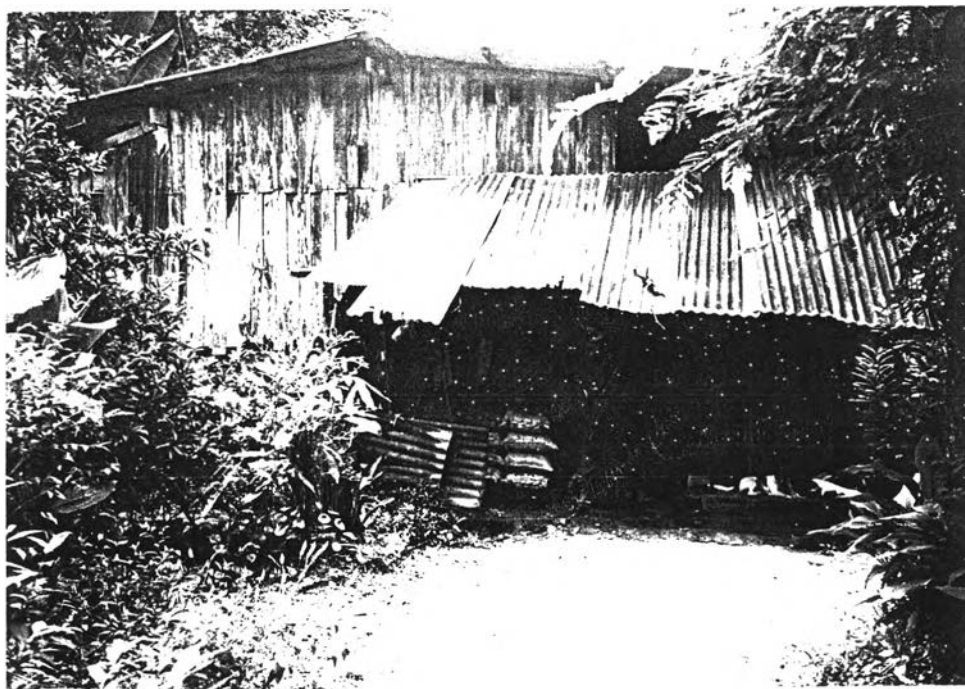
บ้านของตั้งแต่ดั้งเดิม จะเป็นเรือนยกพื้นสูงกว่าพื้นดินประมาณ 1.5 - 2.00 เมตร จะใช้บันได 3 ชั้น หรือ 5 ชั้น ตัวบ้านจะสร้างเป็น 3 ระดับ ส่วนหน้าของบ้าน เรียกว่า "ชานบ้าน" ใช้เป็นบริเวณพัก วางสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ส่วนที่สองเป็นกลางบ้าน เป็นบริเวณที่ใช้เป็นที่พักผ่อน รับแขก นั่งเล่น ทำกิจกรรม หรือพิธีกรรมต่าง ๆ และรวมถึงเป็นที่ใช้รับประทานอาหารด้วย ส่วนที่สาม เป็นส่วนในของบ้าน ซึ่งจะกั้นเป็นห้องนอน ส่วนใหญ่จะกั้นเพียงห้องเดียวใช้ไม้ไผ่สับแตก ๆ ที่เรียกว่า ฟาก เป็นอุปกรณ์กั้นห้อง (ดูแผนผัง) ลักษณะของบ้านจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างบ้านที่สำคัญ คือ ไม้ไผ่ และสิ่งที่ได้จากป่าทั้งสิ้น บ้านของจะมีลักษณะเป็นเรือน "เครื่องผูก" เพราะทุกส่วนของบ้านที่ต่อกันจะใช้วิธีผูกมัดด้วยหวาย หรือเชือกที่ได้จากการทุบเปลือกของต้นไม้ที่มีความเหนียวและยาวพอ เช่น เปลือกของต้นขงโค เป็นต้น (ชาวของไม่รู้จัก ลวด ตะปู ค้อน และในภาษาของไม่มีคำเรียกวัสดุเหล่านี้) เสาบ้านที่เป็นเสาหลักจะใช้ไม้เนื้อแข็งทั้งต้นที่มีขนาดย่อม หาส่วนที่เป็นง่ามหรือถ้าหากไม่มีก็ใช้ขวานปูลูบากให้เป็นง่าม เพื่อใช้

ไม้พาด ทำเป็นรอดบ้าน พื้นบ้านทำจากไม้ไผ่ที่ตัดขนาดให้ได้พอดีกับความยาวของตัวบ้าน ทูบหรือ สับให้แตกและแผ่ออกไป เรียกว่า "ฟาก" นอกจากนี้ก็ใช้ไม้ไผ่ลำเป็นส่วนประกอบในการสร้างบ้าน ส่วนอื่น ๆ เช่น เป็นซื่อ เป็นตง หลังจากจะได้จากไม้ไผ่ เช่น ไม้ต้นคันทง ไม้ระกำ ไม้จาก ไม้หวาย ไม้ไผ่เหล่านี้จะนำมาเย็บติดกันเป็นแผง เรียกว่า "ตีบ" อุปกรณ์ที่ใช้ในการเย็บหรือกลัดให้ ไม้ไผ่ติดกันเป็นแผง เรียก "ตอก" หรือ "ไม้กลัด"

ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะบ้านแบบดั้งเดิมของชาวชอง ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของสังคมที่เปิดรับความเจริญจากภายนอกเข้าไปผสมผสาน ทำให้บ้านของชาวชองที่เห็นอยู่โดยทั่วไปในปัจจุบัน เป็นบ้านลักษณะผสมผสานระหว่างบ้านแบบเดิมที่ปลูกด้วยไม้กับบ้านแบบใหม่ที่มีส่วนประกอบเป็นอิฐ และปูน (ดูภาพประกอบ)

แผนผังที่ 2 แผนผังแสดงการแบ่งสัดส่วนภายในบ้านแบบเดิม

ภาพที่ 11 ภาพลักษณะบ้านของในปัจจุบัน
ที่มา : บ้าน นางหนอม หัตถ์

2.3.1.3 อาหารและการประกอบอาชีพ

อาหารหลักของชาวซอง คือ ข้าวเจ้า ซึ่งเป็นอาหารประจำทุกมื้อ กับข้าวที่เป็นกับข้าวหลัก คือ น้ำพริก (มีลักษณะเป็นพริกโขลกรวมกับเกลือ) ซึ่งมีรสเผ็ดมาก กินกับผักชนิดต่าง ๆ ที่เก็บได้จากป่า นา หรือปลูกไว้ข้าง ๆ บ้าน เช่น มะเขือ (มะเขือจะกินกับน้ำพริกเป็นอาหารประจำ) ผักบุ้งต้ม หน่อไม้ หรือยอดไม้อ่อน ๆ ที่กินได้ก็เก็บมากินกับน้ำพริก และอาหารประเภทเนื้อสัตว์ก็จะเป็นอาหารปลาเป็นหลัก เพราะปลาเป็นอาหารประเภทเนื้อสัตว์ที่หาได้ง่ายที่สุด ส่วนเนื้อสัตว์อื่น ๆ ก็นาน ๆ ครั้งแล้วแต่จะหาได้ ปลาที่หาได้ก็นำมาประกอบเป็นอาหารง่าย ๆ เช่น ปิ้งหรือย่าง หรือนำไปแกง ซึ่งลักษณะแกงของเขา จะไม่ได้กะทิ และพริกแกงก็จะเป็นเพียงโขลกพริก กระเทียม เกลือ เข้าด้วยกัน แล้วใส่ลงไปให้น้ำให้ละลายตั้งไฟให้เดือดจึงใส่ปลาลงไป ดังนั้น พริกจึงเป็นส่วนประกอบอาหารที่สำคัญมากของชาวซอง อาหารประเภทเนื้อสัตว์ไม่ว่าจะเป็นปลา หรือเนื้อสัตว์อื่น ๆ ถ้าหากมีจำนวนมากเขาก็จะหมักเกลือ แล้วตากแห้งเก็บไว้ นอกจากนี้

อาหารอื่น ๆ ที่พอจะหากิน เก็บมาได้จากป่าโดยทั่ว ๆ ไป เช่น กล้วย หัวเผือก หัวมัน กลอย และผลไม้อื่น ๆ ซึ่งมีเหลือเพื่อที่จะเก็บมากิน ดังนั้น เขาจึงไม่ปลูกพืชที่เขาจะปลูกก็เป็นการปลูกเพื่อไว้เก็บกินเป็นอาหารเท่านั้น ไม่ใช่ไว้ขาย ก็คือ บวบ น้ำเต้า มะเขือ พริก (พริกใช้หว่าน ๆ เมล็ดให้ขึ้นตามป่าข้าง ๆ บ้าน) ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่าลักษณะอาหารของชาวของส่วนใหญ่ จะเป็นอาหารแห้ง ๆ มากกว่าอาหารประเภทน้ำ เพราะอาหารแห้งสามารถเก็บรักษาไว้ได้ เช่น เนื้อปลา เนื้อสัตว์ ก็ย่างหรือตากแห้ง เวลาจะรับประทานก็นำมาอย่างอีกครั้งหนึ่ง และกับข้าวหลักก็คือ ข้าว น้ำพริก ผักสดหรือต้ม

สัตว์ที่ชาวของจะเลี้ยงก็มีอยู่ 3 ชนิด คือ ควาย ไก่ และสุนัข สำหรับควายชาวของจะเลี้ยงไว้ใช้งาน เช่น โถนา และชักลากไม้ในป่ามาลงแม่น้ำเป็นแพหรือล่องลงไปขายในเมือง ส่วนไก่ ซึ่งเป็นสัตว์ปีก เขาจะเลี้ยงไว้เพื่อกินเนื้อ กินไข่ และเลี้ยงไว้เพื่อเป็นกัฟำชนไก่ ไก่ที่เลี้ยงไว้กินเนื้อนั้นเขาจะฆ่าไก่เป็นอาหารในงานประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ เท่านั้น ในชีวิตประจำวันแล้วเขาจะไม่ฆ่าไก่กินเลย ส่วนสุนัขเลี้ยงไว้เฝ้าบ้าน

สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบอาหารการกิน สมัยก่อนใช้หม้อดิน (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นหม้ออลูมิเนียม) เตาไฟที่ใช้ก้อนหินสามก้อนมาเรียงกันให้เป็นสามเหลี่ยม เรียกว่า คะโหมะยี่ เกิน หรือ โหะยี่ หุงหาอาหารโดยใช้หิน (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเตาอั้งโล่และใช้ถ่าน) เครื่องมือที่ใช้ในการจุดไฟ คือ ตะบันไฟ ซึ่งเป็นเหล็กสองท่อนตีกันให้เกิดประกายไฟ และให้ไปติดที่ปุย เตาทำจากตอกแห้ง หรือเปลือกมะพร้าวฉีกฝอย ๆ ตากแห้ง (ปัจจุบันใช้ไม้ขีด) ที่ตักอาหาร (ภาคกลางเรียกทัพพี หรือตะหลิว) จะเป็นไม้ (ลักษณะเหมือนไม้พายอันเล็ก ๆ) ชูดบ่อตรงกลางหรือใช้กะลามาทำเป็นกะจ๋า ช้อนไม่มีใช้ (ของไม่มีวัฒนธรรมการกินอาหารด้วยช้อน) ถ้าจะใช้ช้อนก็ในการตักอาหารละ ๆ เช่น ข้าวต้มละ ๆ สำหรับให้คนเจ็บป่วย และช้อนที่ใช้ก็นำมาบดสับประคด มาดัดแปลงเป็นช้อนตักอาหาร ถ้วยชามที่ใช้ใส่อาหารจะใช้กะลา หรือแม้แต่ครกก็ใช้กะลา แต่เวลาเดินป่าล่าสัตว์หรือหาของป่าเขาจะใช้กระบอกไม้ไผ่บรรจุอาหารเก็บไว้กินในระหว่างเดินทาง

ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นการรับประทานอาหารของชาวของแบบดั้งเดิม ต่อมาในระยะหลังเมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงเปิดรับเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากสังคมเมือง ประกอบกับนโยบายของรัฐในการเข้าไปจัดการด้านสุขอนามัย และให้การศึกษาแก่ชาวของ ทำให้การรับประทานอาหารของชาวของก็เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ เดิมรูปแบบการทำอาหารของชาวของจะมีน้ำพริก (พริกโขลกกับเกลือเท่านั้น) กินกับผักทุกชนิดทั้งดิบและสุก อาหารประเภทต้มแกง คือ นำเอาเนื้อสัตว์ นำมาต้มกับพริกแกง และอาหารประเภท ปิ้ง หรือย่าง ซึ่งมีเนื้อสดที่นำมาย่างหรือเนื้อที่ตากแห้งนำมาปิ้ง รูปแบบการทำอาหารจะมีเพียงเท่านั้น เมื่อได้รับความรู้ก็มีรูปแบบการทำอาหารมากแบบขึ้น เช่น มีต้มยำ (แบบภาคกลาง ซึ่งชอบมากกว่าอาหารชนิดอื่น เพราะรสดี) อาหารประเภทผัดคั่ว ซึ่งใส่เนื้อหมูผัดรวมกับผัก ทำให้มีสีสันทันกิน นอกจากนี้ก็มีอาหารประเภทแกงที่ใส่

กะทิ (ชาวของส่วนใหญ่ให้สัมภาษณ์ว่าไม่ชอบกิน เพราะมีรสหวานและมันมากไป) นอกจากนี้ยังรู้วิธีการเก็บถนอมอาหารไว้รับประทานได้หลาย ๆ วัน เช่น การผัด การต้มเก็บไว้ ซึ่งแต่เดิมรู้แต่การหมักเกลือตากแห้ง สำหรับด้านอาหารการกิน แต่เดิมชาวของไม่รู้จัก "ช้อน" การกินอาหารใช้มือ (ถ้าจะใช้ช้อนก็ใช้กับสับประรดคักอาหารน้ำ ๆ) เมื่อได้เรียนหนังสือจึงเข้าใจวิธีการกินอาหารด้วยช้อน แต่เดิมชาวของไม่มีความรู้เรื่องคุณค่าทางอาหาร สิ่งที่เขากินเข้าสู่ร่างกายนั้น เป็นสิ่งที่ปฏิบัติตาม ๆ กันมาโดยไม่มีความรู้ใด ๆ เช่น อาหารประเภทเนื้อสัตว์ทุกชนิด ต้องทำให้สุกก่อน ผักบางชนิดกินดิบได้ บางชนิดต้องทำให้สุกก่อน ผลไม้ที่มีอยู่มากมายในป่า ก็อาศัยการสังเกตว่า ถ้าสัตว์กินได้คนก็ย่อมกินได้ นอกเหนือจากผลไม้พื้น ๆ เช่น กล้วย มะพร้าว หัวเผือก หัวมัน มะม่วง ส้ม ฯลฯ ชาวของไม่ทราบคุณค่าทางอาหารเลย ต่อเมื่อได้เรียนรู้จากโรงเรียนจึงเข้าใจว่าอาหารต่าง ๆ ที่กินเข้าไปในร่างกายนั้นมีประโยชน์อย่างไร ควรกินอะไรมากอะไรน้อย นอกจากนี้ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงที่คลอดลูกไม่ควรกินอาหารประเภทเนื้อสัตว์ กินได้เฉพาะข้าวต้มกับเกลือ เมื่อได้รับความรู้เรื่องหลักโภชนาการของคนท้อง คนคลอดลูก คนเจ็บป่วย และคนแก่ จึงได้เปลี่ยนความเชื่อมาเป็นเชื่อตามที่ได้เรียนรู้อา

การประกอบอาชีพของชาวของ

ตั้งที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า ชาวของเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีสังคมแบบชนเผ่าดั้งเดิมเร่ร่อนอยู่ในป่า ประกอบอาชีพด้วยการล่าสัตว์ หาของป่า ต่อมาเมื่อชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงก็เปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตมาตั้งหลักแหล่งอยู่เป็นที่ ไม่อพยพโยกย้ายเหมือนแต่ก่อน แต่ก็ยังคงอาศัยความรู้ ความชำนาญ เกี่ยวกับป่าเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ ดังในบันทึกเรื่อง "เล่าเรื่องเมืองสยาม" ของ บาทหลวง ปาเลอกัวซ์ ได้บรรยายลักษณะอาชีพของชาวของไว้ว่า

"...นอกจากซึกฟันในป่าสำหรับปลูกเรือน เก็บรวง ชีผึ้ง กระวาน ผลไม้ ไม้กฤษณา และผลิตผลอย่างอื่นแล้ว ครั้นถึงฤดูน้ำมากก็นำสินค้าเหล่านี้มาขายที่จันทบุรี เพื่อหาซื้อตาปู ขวาน เกลือ กะปิ กับสิ่งของจำเป็นอื่น ๆ เอาไว้ใช้สอย..."³¹

และยังมีกล่าวไว้ในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสจันทบุรี พ.ศ.2491 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เกี่ยวกับอาชีพของชาวของว่า

"...เร่ว กระวานนั้นเคยมีแถบป่าสีเขิน ต่อเขตแดนกับเมืองพะตะบอง มีคนชาติหนึ่ง เรียกว่า ชองอยู่ในแถบป่าสีเขิน พูดภาษาอย่างหนึ่งต่างหาก แต่คล้าย ๆ กับเขมร ชอบปลูกปัด และทองเหลืองอย่างกะเหรี่ยง เมืองกาญจนบุรี เป็นกองส่งเร่ว ส่วนกระวาน ขึ้นเมืองจันทบุรี..."³²

³¹เกรียงศักดิ์ เศรษฐพัฒน์นิช และ ปาวิชาติ เรื่องพิเศษ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 95.

³²พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดียวกัน, หน้า 118.

จากหลักฐานดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า อาชีพหลักของชาวชองในสมัยโบราณ คือ การล่องแพ การหาของป่ามาขายในเมือง การล่องแพ คือ การนำไม้ที่ตัดจากในป่านำมาทำเป็นแพๆ เช่น ไม้ก้านกรา นำไปทำเป็นค้ำพริกไทย ไม้มะค่า ไม้แดง ไม้ยาง และไม้เนื้อแข็งชนิดอื่น ๆ โกงเลื่อย และพ่อค้าจะซื้อไปแปรรูปเป็นไม้กระดานใช้ปลูกสร้างอาคาร ส่วนไม้หลัก ไม้ราว ชาวประมงจะรับซื้อไปทำไม้ตะกั่วปลา การซักลากไม้ซุงมาลงแม่น้ำ (แม่น้ำจันทบุรี) ใช้ควายซักลาก โดยให้ควาย 20 ตัว ต่อซุงต้นใหญ่ ๆ 1 ต้น และเมื่อผูกรวมเป็นแพก็ใช้ควายลากเป็นเชือกพวงอย่างดีมัด แล้วล่องลงมาตามลำน้ำจันทบุรี ประมาณ 3 - 4 วัน ก็ถึงท่าหน้าวัดจันทบุรี (ปัจจุบันเรียกว่า ท่าเมืองเก่า) การล่องแพนำไม้ซุงไปขายในเมืองนี้ จะนำของป่าที่หา และกับสะสมไว้ นำไปขายด้วยของป่าที่ชาวชองหาสะสมไว้ในระหว่างเข้าป่าล่าสัตว์และโค่นไม้ ก็คือ ไม้หอม เช่น ไม้จันทร์ ไม้กฤษณา ที่มีมากบริเวณเทือกเขาศิขรมภูฏ เทือกเขาสอยดาว (ปัจจุบันเป็นไม้หวงห้ามตามพระราชบัญญัติของกรมป่าไม้) เครื่องเทศ และสมุนไพรต่าง ๆ เช่น กานพลู เว่า สมอ พลุสี เครื่องยาต่าง ๆ รวมทั้ง น้ำมันยาง หวายชนิดต่าง ๆ ชัน หนังกัดร์ เขาสัตว์ ซึ่งปีหนึ่งเขาจะล่องแพและนำสิ่งของไปขายในเมืองเพียงครั้งเดียว คือ ในช่วงเดือนสิบ เดือนสิบเอ็ด หรือเดือนสิบสอง (ประมาณเดือนกันยายน - พฤศจิกายน) ส่วนหน้าแล้ง เดือนสามถึงเดือนห้า (ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน) น้ำแห้งล่องแพไม่ได้เขาจะเดินทางโดยทางเกวียน ซึ่งเดินทางลำบาก และใช้เวลาเดินทางมากกว่า ฉะนั้น การเดินทางในหน้าแล้งจึงไม่ค่อยนิยมกัน ส่วนสิ่งของที่ชาวชองจะซื้อกลับบ้าน ก็คือ เกลือ หอม กระเทียม น้ำอ้อย ด้าย ยาสูบ ในการไปซื้อขายสิ่งของในเมืองผู้ชายจะเป็นผู้ไปทำหน้าที่ ส่วนผู้หญิงจะอยู่บ้านทำหน้าที่แม่บ้าน

การทำมาหากินอีกอย่างหนึ่งของชาวชอง คือ การทำนาปลูกข้าว ซึ่งเป็นอาชีพสิขกรรมหลักของชนในภูมิภาคแถบเอเชียอาคเนย์ การปลูกข้าวของชาวชองจะเป็นการทำนาปลูกข้าวเพียงเพื่อพอกินเท่านั้น ไม่ใช่ทำนาปลูกข้าวเพื่อการขาย ดังนั้น จึงทำนาไม่มากนัก และไม่ต้องพิถีพิถันอะไร เพียงให้ในนามีน้ำพอหล่อเลี้ยงต้นข้าวให้เจริญเติบโตและออกรวงก็พอแล้ว การทำนาของชาวชองจะมีการทำนา 2 ประเภท ประเภทแรกเรียกว่า นาข้าว ประเภทที่สองเรียก นาไร่ นาข้าวเป็นการทำนาเหมือนนาทั่ว ๆ ไปในพื้นที่ราบ (เพราะพื้นที่ของขอบอาศัยอยู่ คือ ที่ราบระหว่างภูเขา ซึ่งมีสภาพเป็นป่าดิบ) มีน้ำขัง มีการยกคันนา ทำนาเป็นแปลง ๆ มีการไถ ดำ หรือหว่าน เช่น นาในพื้นที่ราบ ส่วนนาไร่นั้นเป็นการทำนาในป่าหรือชายป่าที่พอน้ำเลี้ยงต้นข้าวได้ กล่าวคือ เมื่อโค่นต้นไม้แล้ว เขาก็จะขุดหลุม (โดยใช้เครื่องมือ เช่น มีดปลายแหลมขุดดินลงให้เป็นหลุม) หยอดเมล็ดข้าวลงไป เมื่อต้นข้าวขึ้นก็ดูแลเพียงถอนวัชพืชออกเท่านั้น ไม่ต้องดูแลมาก ถึงเวลาข้าวสุกก็มาเก็บเกี่ยว การเกี่ยวข้าวของชาวชองเขาใช้อุปกรณ์ คือ เคียว (เหมือนเคียวเกี่ยวข้าวของคนไทย แต่มีขนาดเล็กกว่า) และเกี่ยวเฉพาะรวงข้าวที่ยาวขึ้นมาจากกอเท่านั้น ไม่เกี่ยวถึงกกกอข้าวเหมือนคนไทย การทำนาตั้งแต่การไถนา การดำ การเกี่ยว การนวด ชาวชองจะช่วยเหลือ

กันเป็นอย่างดี เรียกว่า "เอาแรงกัน" โดยที่เวลาจะไถนา เกี่ยวข้าว นวดข้าว เขาจะใช้ธงดวงเป็นสัญลักษณ์ โดยปักธงดวงไว้ที่นาข้าว หรือกองข้าวของบ้านใครให้มองเห็นเด่นชัด ซึ่งคนทั้งหมู่บ้านก็จะทราบว่า ข้าวหน้านั้น กองนั้นต้องไปช่วยกันเกี่ยวกันนวด วิธีการนวดข้าวก็ใช้ทำเหยียบย่ำไปบนกองข้าว เมล็ดข้าวก็จะหลุดจากรวง แล้วใช้ไม้ส่งฟางข้าวออกมา³³

ปัจจุบันอาชีพหลักของชาวของเปลี่ยนจากการเก็บและหาของป่ามาทำการเกษตรคือ ทำสวนผลไม้ แต่เนื่องจากชาวของส่วนมากไม่ค่อยมีความรู้ จึงทำให้ไม่ค่อยมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ชาวของเคยจับจองทำมาหากินมาก่อน ชาวของส่วนใหญ่จึงเป็นเพียงลูกจ้าง รับจ้าง ทำงานสวนผลไม้อยู่ในบริเวณที่ดินตั้งบ้านเรือนอยู่นั่นเอง

2.3.1.4 เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพและทำมาหากิน

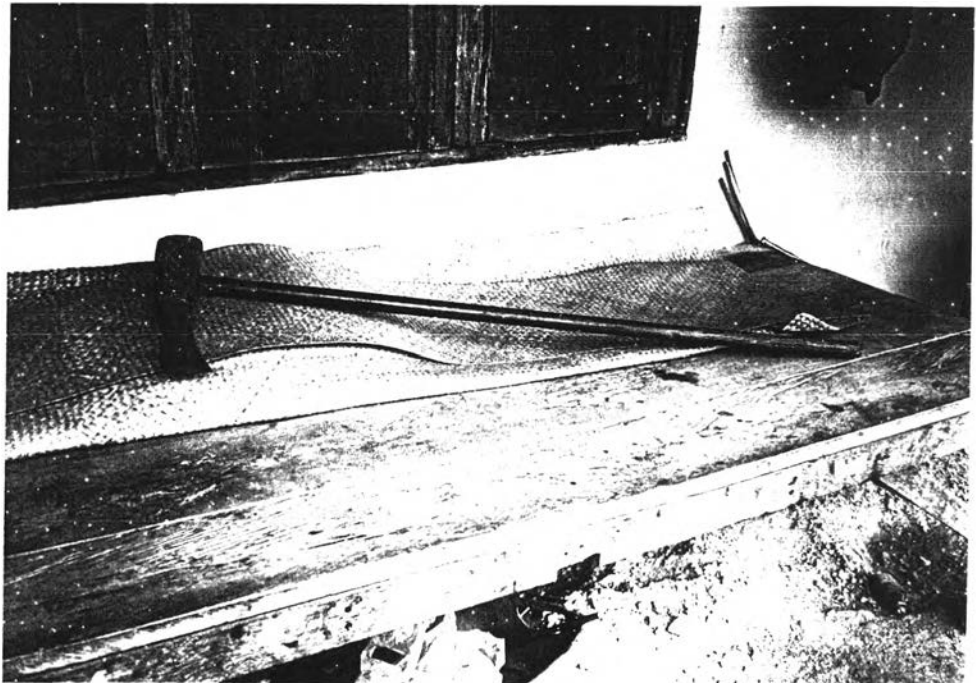
ขวานปูลู เป็นเครื่องมือสารพัดประโยชน์ที่ใช้ในชีวิตประจำวันและประกอบอาชีพของชาวของ นับตั้งแต่โค่นต้นไม้ในป่า เข้าป่าล่าสัตว์ หรือหาของป่า เขาก็พกขวานปูลูไปด้วย เช่น ใช้ตัดหวาย เหลาไม้ จักตอก ผ่าฟัน ขำแหละเนื้อสัตว์ หรือใช้แทนอาวุธก็ได้ หรือบางทีก็ใช้แทนเครื่องมือในการขุดเจาะหลุมเมื่อเข้าไป สำหรับในพิธีกรรม เช่น พิธีแต่งงาน ขวานปูลูจะเข้าไปมีบทบาทในพิธีกรรมด้วย เพราะชาวของถือว่า ขวานปูลูเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพที่สำคัญที่สุด รูปร่างลักษณะของขวานมีลักษณะคล้ายกับขวานของภาคกลาง แต่มีขนาดเล็กกว่า ค้ำยาวกว่า

เครื่องมือในการประกอบอาชีพและทำมาหากินอื่น ๆ เช่น เบ็ด สุ่ม ลอบ ช้อง แห เป็นเครื่องมือในการจับปลาเป็นอาหาร กระจัง กระจาด (ลักษณะการจักสานเหมือนกระจัง แต่ด้านหนึ่งจะรี ๆ ไม่กลมเหมือนกระจัง) มีไว้สำหรับมัดข้าว เครื่องมือในการทำก็เหมือนกับภาคกลาง เช่น ผาน (ภาษาของเรียกว่า ผะเหลก) ไถ หรืออื่น ๆ เครื่องมือที่ใช้ในการทำข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร ถ้าหากไม่ใช้ครกตำก็ใช้เครื่องมือชนิดหนึ่งเรียกว่า "สี" ซึ่งมีลักษณะเหมือนโม่ที่ใช้โม่แป้งของไทย วิธีการสีข้าวก็เหมือนการโม่แป้ง เครื่องมือที่ใช้ในการล่าสัตว์ จะมีอยู่ 4 ชนิด คือ หน้าไม้ บ่วง แร้ว ทูบ อีตัก หน้าไม้ คือ การยิงลูกดอกออบน้ำยางที่เป็นพิษ อีตัก มีลักษณะเป็นบ่วงลอย มีไม้ท่อนยาวพาดแขวนไว้กับเชือกบ่วง ซึ่งปลายผูกไว้กับกิ่งไม้ สัตว์ที่ตกจะได้ไปตามท่อนไม้ที่พาดเพื่อกินเหยื่อที่ติดล่อไว้อยู่ข้างบน เมื่อสัตว์ลากเหยื่อที่ล่อปลายไม้จะกระดกและบ่วงจะดึงสัตว์ให้ลอยขึ้นไป ส่วนทูบ เป็นเครื่องมือที่มีลักษณะเป็นไม้ขัดกัน มีเหยื่อล่อตรงปลายไม้

³³สุรชา สุพรรณไพบูลย์, หน้า 29 - 31.

และมีสัตว์คาบเหยื่อไม้ที่ซัดกันก็จะติดถูกสัตว์นั้น นอกนั้นก็เป็นเครื่องใช้อื่น ๆ ภายในบ้าน เช่น กระจง ตะกร้า สานแหวก ไม้คาน ซึ่งอุปกรณ์ดังกล่าวเป็นเครื่องใช้ที่ทำงานง่าย ๆ ไม่พิถีพิถันสวยงามมากนัก

ส่วนเรื่องอาวุธอื่น ๆ ที่จะใช้ในการต่อสู้กันนั้นไม่มี เพราะโดยลักษณะนิสัยชาวของเป็นคนเงียบ ๆ เรื่อย ๆ ไม่ชอบมีเรื่องราวหรือทะเลาะวิวาทกับใคร ทั้งนี้เนื่องจากทุกคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นญาติกัน ไกลชิดกันบ้าง หรือญาติห่าง ๆ บ้าง ที่เป็นคนอพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านก็เป็นคนรู้จักกัน ดังนั้น เขาจึงอยู่อย่างสงบ ไม่วิวาทบาดหมางกันหรือแม้แต่จะเป็นชาวของต่างหมู่บ้านกันก็ตาม แต่ถ้าหากถูกข่มเหงรังแกมาก ๆ ก็จะใช้สู้กัน อาวุธที่ใช้จะเป็นมีดหรือไม้เท่านั้น ดังนั้น อาวุธที่เป็นอาวุธร้ายแรงไม่มี หรือถึงขนาดฆ่ากันก็ไม่มี

ภาพที่ 12 ภาพขวานปลู

ที่มา : บ้านนางหนอง หัดฮี

ภาพที่ 13 ภาพเครื่องมือ เครื่องใช้อื่น ๆ ภายในครัวเรือน
ที่มา : บ้านนางหอม หักษ์

2.3.2 ลักษณะทางวัฒนธรรมของชาวซอง

วัฒนธรรม เป็นคำที่มีผู้รู้ ได้ให้ความหมายไว้หลายอย่าง แต่กล่าวโดยรวมแล้ว วัฒนธรรมก็หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนนั้นเองชาวซองก็เป็นอีกกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่มีลักษณะต่างไปจากกลุ่มชนอื่น ๆ ลักษณะทางวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยนำเสนอนี้ ได้แก่

- 2.3.2.1 ภาษา
- 2.3.2.2 เพลงพื้นบ้าน
- 2.3.2.3 ศติความเชื่อ
- 2.3.2.4 ขนบประเพณี พิธีกรรม
- 2.3.2.5 การฟ้อนรำ

2.3.2.1 ภาษา

ภาษาเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน นอกจากจะเป็นเครื่องมือในการสื่อสารแล้ว ภาษายังเป็นสิ่งสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมชนบทรวมเนียมประเพณีของแต่ละกลุ่มชน ชาวของมีภาษาใช้ในชีวิตประจำวัน เรียกว่า "ภาษาของ" ซึ่งมีแต่ภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน คือ ไม่มีตัวหนังสือใช้ ภาษาของนี้ผู้ไม่รู้ภาษาเขมร เมื่อได้ยินก็คงคิดว่าชาวของพูดภาษาเขมร เพราะมีเสียงขลุ่ยขลุ่ย ๆ คล้ายภาษาเขมร³⁵ นักภาษาศาสตร์หลายท่านได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภาษาของ และกล่าวไว้ต่าง ๆ กันคือ

เครดเนอร์ (Crediner) กล่าวเกี่ยวกับลักษณะของภาษาของ ไว้ว่า
"...ภาษาของจัดอยู่ในกลุ่มตระกูล ออสโตร – เอเชียติก ซึ่งมี ชมุก กุย มอญ เขมร และละว้า รวมอยู่ด้วย..."³⁵

ดิฟฟลอท (Diffloth) เฮดเลย์ (Robert K. Hadley) โทมัส (Thomas) นักภาษาศาสตร์มีความเห็นตรงกันว่า ภาษาของจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาออสโตร – เอเชียติก และกลุ่มย่อย มอญ เขมร และกล่าวในหนังสือการจัดแบ่งภาษา (Classification and Index of World's Language) ว่า

"...ภาษาในตระกูลออสโตร – เอเชียติกนี้ เป็นภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ในแถบเอเชียใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียง ภาษาตระกูลออสโตร – เอเชียติกนี้ แบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ได้สี่กลุ่ม คือ กลุ่มมะลักกา (MALACCA) กลุ่มมอญ – เขมร (MON – KHMER) กลุ่มมุนดา (MUNDA) และกลุ่มนิโคบาร์ (NICOBARESE) และภาษาในกลุ่มมอญ – เขมร แบ่งเป็นกลุ่มย่อยได้สี่กลุ่ม คือ กลุ่มบาฮนาริก (BAHNARIC) กลุ่มภาษาคะตูลิครี (KATUIC) กลุ่มภาษาโมนิก (MONIC) และกลุ่มภาษาเพียริก (EARIC) และภาษาของ จัดอยู่ในกลุ่มเพียริกนี้..."³⁶

³⁴ กรรณิการ์ เกณีกานนท์, ของ, หน้า 42.

³⁵ Webber, Ibid, P. 24.

³⁶ Classification And Index of World's Languages. Department of Anthropology, Indiana University, 1977. P.33.

ฮัฟมันท์ (Huffman) ได้ศึกษาลักษณะน้ำเสียงในภาษาของและกล่าวว่า "...ภาษาของมีจำนวนเสียงสระทั้งหมด 46 เสียง เสียงพยัญชนะ /p t c k s/ เป็นพยัญชนะที่กล้ำเนื้อเวลาออกเสียงจะเครียดมาก และจะจัดอยู่ในกลุ่มน้ำเสียงธรรมดา (clear voices) ไม่ใช่กลุ่มที่มีลมควบคู่ออกมา (breathy voices) นอกจากนี้ลักษณะที่ปรากฏในการออกเสียงในภาษาของ คือ การเกิดเสียง /ʔ/ ก่อนจะสิ้นสุดการออกเสียงในพยางค์ (prefinal glottal)..."³⁷

สุรชา สุพรรณไพบูลย์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับระบบเสียงและลักษณะน้ำเสียงของภาษาของไว้ และสรุปว่า

"...ลักษณะของภาษาของเป็นลักษณะภาษาที่ไม่มีระดับเสียง (tone) แต่เป็นลักษณะน้ำเสียง (Register) แทน คือ มีลักษณะน้ำเสียงแจ่มชัด (clear voice) กับลักษณะน้ำเสียงมีลมควบคู่ (Breathy voices) พร้อมกับลักษณะที่มีเสียง /ʔ/ อยู่กลางพยางค์..."³⁸

นอกจากที่กล่าวมาแล้วนี้ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ได้มีโครงการศึกษาเกี่ยวกับภาษาและกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอยู่ในประเทศไทย โดยทำงานวิจัยและใช้ภาษาเป็นหลักในการจัดจำแนกชาติพันธุ์ ผลจากการวิจัยพบว่าในภาษาไทย ในประเทศไทยมีมากกว่า 60 กลุ่ม จัดอยู่ในตระกูลภาษา 5 ตระกูล กล่าวคือ

1. ตระกูลไต - กะไต	จำนวน 20 กลุ่ม
2. ตระกูลออสโตร - เอเชียติก	จำนวน 20 กลุ่ม
3. ตระกูลจีนทิเบต	จำนวน 16 กลุ่ม
4. ตระกูลออสโตรนีเซียน	จำนวน 3 กลุ่ม
5. ตระกูลมอญ - เย้า	จำนวน 4 กลุ่ม

และยังได้จัดทำแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ของภาษาในตระกูลภาษาต่าง ๆ ที่พบในประเทศไทย ซึ่งระบุไว้ชัดเจนว่า ภาษาของจัดอยู่ในกลุ่มย่อย เพียวริก กลุ่มมอญ - เขมร ในตระกูลออสโตร - เอเชียติก³⁹ (ดูแผนภูมิประกอบ)

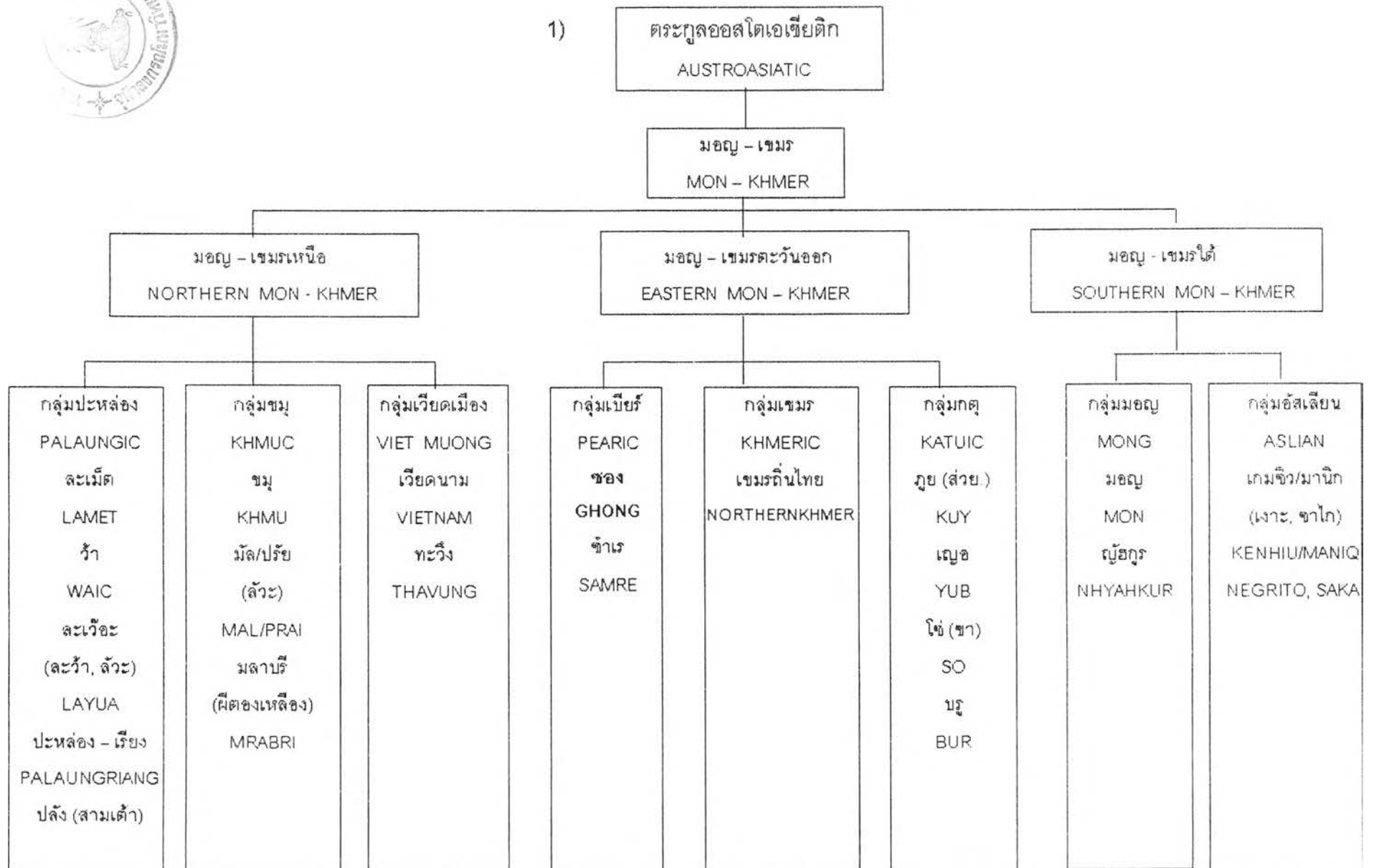
³⁷Huffman, Flank E. "The Register Problem in fittoon Men - Khmer Languages," Avstro - Asiatic Studies Port T. Hawaii : The University Press of Hawaii, 1976, P.9-10.

³⁸สุรชา สุพรรณไพบูลย์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

³⁹สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. "แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย", ภาษาและวัฒนธรรม. 16, 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม), หน้า 5 - 13.

แผนผังที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ของภาษาในตระกูลภาษาต่าง ๆ ที่พบในประเทศไทย

ภาษาของ บางคำก็นำมาจากภาษาเขมรบ้าง และไทยบ้าง ประปนกันอยู่ ดังที่
ผู้วิจัยจะได้ยกตัวอย่างภาษาของ โดยแบ่งแยกตามหมวดหมู่ดังต่อไปนี้

การนับ

ม็อย	หมายถึง	1	พ่าย	หมายถึง	2
เพ็ว	หมายถึง	3	โพ้น	หมายถึง	4
พำ	หมายถึง	5	ตอง	หมายถึง	6
นุ้ย	หมายถึง	7	ตี	หมายถึง	8
ชาย	หมายถึง	9	ร่าย	หมายถึง	10
ร่ายม็อย	หมายถึง	11	ร่ายเพ็ว	หมายถึง	13
ร่ายโพ้น	หมายถึง	14	ร่ายพำ	หมายถึง	15
พ่ายเซ	หมายถึง	20	พ่ายเซม็อย	หมายถึง	21
พ่ายเซพ่าย	หมายถึง	22	เพ็วเซ	หมายถึง	30
เพ็วเซม็อย	หมายถึง	31	โพ้นเซ	หมายถึง	40
โพ้นเซเพ็ว	หมายถึง	43	พำเซ	หมายถึง	50
ตองเซ	หมายถึง	60	ชายเซ	หมายถึง	90
ม็อยร่อย	หมายถึง	100	พ่ายร่อย	หมายถึง	200

ที่อยู่อาศัย

ภาษาของ

ตอง

ล่านตอง

กะซ็อง

พินตอง

ร่าเปียงตอง

ซัง

คือ

กะบวย

เพ็ดาน

กะน็อบตอง

บ็ีกะตุ

ภาษาไทย

บ้าน

ลานบ้าน

บันได

พินบ้าน

ระเปียงบ้าน

เสา

ชื่อ

หลังคา

เพดาน

ฝาบ้าน

ประตู

เครื่องใช้

ภาษาซอง

ไว้มะปืด

ไว้มะคลุก

กระต๊อบ

จาด

ชูน

ที่พลิก

มอน

คะเนก

กะจ็อก

เซื่อ

เฮา

เกือก

กะโต

โคลอก

วิกอ๊ก

พลอ๊ก

กะนัต

กะน็อก

กะท่าย

แก๊ะ

ภาษาไทย

ผ้าถุง

ผ้าห่ม

ขันน้ำ

มีด

เขียง

ที่นอน

หมอน

หวี

กระจก

เสื่อ

เสื่อ

รองเท้า

ครก (ตำข้าว)

ครก (ตำน้ำพริก)

ส้อม

ส้อมป่า

คราด

ไม้คาน

กระบุง

หม้อ

หมวดสัตว์

ภาษาซอง

กะทัง

ม่า

ซอ

ซึ

ว่า

กะยาง

ว่าย

เจ็ด

ว่ายซู้ด

กะนาย

กะตา

กะปาว

ค้อน

ซึมแซน

ซึม

ซูก

เม่ว

แหลก

ย่าง

คู้บ

ก้อง

ร็อก

ภาษาไทย

กระท่าย

ม้า

หมา

งู

ลิง

เต่า

เสื่อ

กวาง

หมี

ซาง

เปิด

ควาย

หนู

ค่างคาว

นก

หมู

ปลา

ไก่

ชะนี

กบ

เขียด

ค่างคก

หมวดพืช

ภาษาซอง

ฮาย
กะตาก
ปล่องกะป๊อบ
เฉะ
ตุง
กะเทด
ท้ง
ลอง
กะไต
ซ้อก
กะพู้
เอะกะเน็ด

ภาษาไทย

ข้าว
ถั่ว
ข้าวเหนียว
ส้ม
มะพร้าว
พืช
หน่อไม้
กล้วย
ข้าวสาร
มะม่วง
อ้อย
สับปะรด

หมวดกริยา

ภาษาซอง

ก๊ีบ
ทาว
เจว
โจ
กวาด
พ้อก
เจว
ซี้ม
ว่าง
ซัด

ภาษาไทย

นั่ง
ยืน
เดิน
วิ่ง
คลาน
ชักผ้า
ไป
บิน
หาม
กระโดด

ภาษาซอง

แพ็ด

ยาม

ป้อด

ซั๊ก

เจิ่น

ซั้ง

เพ้ม

ไบต

ลื่อเพลง

เอยทาก

ฮูมทาก

บอย

ก๊ิด

ตอม

กอก

จ๊ะ

วู้ย

ภาษาไทย

หัวเราะ

ร้องไห้

เผา

ต๋อย

มา

ย่าง

โกธร

ฟัน

ร้องเพลง

ว่ายน้

อาบน้ำ

ซั๊บ

ซี้

ทอด, ต้ม

แบก

ถาก

ถาง

หมวดอวัยวะ**ภาษาซอง**

ไต้ด

กอก

กะดา

โดย

ต้าก

กะซูก

ตี

กะทิด

ตุง

ภาษาไทย

หัว

คอ

ปาก

ฟัน

ลิ้น

ผม

แขน

เล็บ

ท้อง

ภาษาซอง

กะชุย

กะกั

เท่ย

กลองมะค่อง

มีด

กะตุค

กำแล่ง

ตี

ตั้งกลัด

กะลู่่ง

กะไชย

กะไชบ

กันย๋าม

กลอง

ภาษาไทย

กัน

เคว

น้อง

หน้าแข้ง

ตา

จุมุก

ไหล่

มือ

หน้าอก

หลัง

ขา

เท้า

นิ้ว

กระตุก

หมวดเครือญาติ**ภาษาซอง**

ชุย

เม่

คี่ง

โบด

ทอม

กำลา

เคนซำคีน

เคนจำลอง

กะล่อง

กะคีน

ลิ่งไฮ

ภาษาไทย

พ่อ

แม่

พี่

น้อง

ป้า, ลุง

น้า, อา

ลูกผู้หญิง

ลูกผู้ชาย

สามี

ภรรยา

พี่ชาย

โบดไฮ	น้องเขย
เคน	ลูก
เคนกะซา	ลูกเขย, ลูกสะใภ้
ใจ	หลาน
คะนิ้ว	เด็ก
คะนิ้วจ๋ามล่อง	เด็กหญิง
คะนิ้วจ๋าคืน	เด็กชาย

หมวดคำคุณศัพท์

ภาษาของ	ภาษาไทย
ตัก	ใหญ่
กัก	เล็ก
จั่ง	ดำ
รัก	ขาว
คั้ง	ยาว
แก่น	สั้น
เมาะสะโต	ซีเหร่
เมาะ	สวย
พุด	หนุ่ม
ซี้ด	แก่
กะซึก	เย็น
ทุ	ร้อน
เก็ด	ต่ำ
เย็ง	สูง
ลู๊ด	อ่อน
คั้ง	แข็ง
กขี	ผอม
อวน	อ้วน ⁴⁰

⁴⁰ กอรรณิการ์ เกนิกานนท์ และคณะ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 46 – 63.

2.3.2.2 เพลงพื้นบ้าน

เนื่องจากชาวช่องมีภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเฉพาะกลุ่มชน คือ ภาษาของ ทำให้ชาวช่องมีเพลงที่ใช้ร้องเล่นกันในกลุ่มชน แต่ก็ไม่มากนัก ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ร้องเล่นกันตามงานต่าง ๆ แล้วยังใช้ร้องกล่อมเด็กอีกด้วย จากการศึกษา เก็บข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ดังนี้คือ

1. เพลงยันแย้

เพลงยันแย้ เป็นเพลงที่ชาวช่องซึ่งอาศัยอยู่ในแถบตำบล ตะเคียนทองและตำบลคลองพลู อ.เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี ใช้ร้องเล่นกัน แต่เดิมนั้น เพลงยันแย้ จะใช้สำหรับร้องกล่อมเด็ก ภาษาที่ใช้ร้องเป็นภาษาของ เนื้อหาของบทร้องจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ การทำมาหากิน พืชพันธุ์สัตว์ป่า และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เขานับถือ ไม่มีการแต่งบทร้องไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ผู้ร้องจะร้องกันสด ๆ ตามประสพการณ์ และจินตนาการของตนเอง ใช้คำง่าย ๆ ต่อมาจึงได้นำเอาทำนองเพลงยันแย้มาแต่งเป็นบทได้ตอบให้เกี่ยวพราสีกัน⁴¹

2. เพลงแต๊ะตุน

เป็นเพลงร้องเล่นทั้งหญิงและชาย นิยมร้องเล่นในการเล่น สะบ้าช่วงตรุษสงกรานต์

ตัวอย่างเนื้อร้องเพลงแต๊ะตุน⁴²

(สร้อย) แต๊ะตุนแหวเอย	แต๊ะตุนแหวเอย
ดักฮิ้นตีตั้ง	(เขามี่ที่เห็น)
บัดหยังเร็วเร็ว	(เขาทิ้งเราจริง ๆ)
แต๊ะตุนแหวเอย	แต๊ะตุนแหวเอย

3. เพลงตุได้⁴³

(สร้อย) ตุได้สินาเป็อนไซตี	
ดักฮิ้นตีตั้ง	(เขามี่ที่เห็น)
บัดหยังก็โอ	(เขาทิ้งเราเมื่อคืน)
ตุได้สินาเป็อนโต้	

⁴¹วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี, การละเล่นพื้นบ้านและนาฏศิลป์, เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่, หน้า 10.

⁴²เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

⁴³เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

4. เพลงจู้จู้จู้

จู้จู้จู้จู้จู้จู้จู้ (เรียกหมาซึ่งจู้จู้จู้)
 เจอเตี้ยวบ้างบ้าง (ไปเที่ยวเช้า ๆ)
 ตั้งกะยางไฮยตึบ (เห็นเต่าตายฝังอยู่)
 กลับเรนดิงตอง (กลับมาถึงบ้าน)
 ซอมปลั่งองพ่องจิว กู๊บ (กินข้าวกับแกงมะเขือ)
 จู้จู้จู้จู้จู้จู้จู้

5. เพลงชุดผีหนึ่ง

เป็นเพลงที่ชาวช่องใช้ร้ององค์ประกอบการเล่นผีหนึ่ง มีด้วยกัน
 หลายเพลง เช่น เพลงเชิญเจ้า เพลงแซนอ่อน เพลงเวือ เพลงหมี่ซ้าง เป็นต้น ซึ่งบางครั้งก็นำมา
 ใช้ร้องเล่นกันในงานเทศกาลต่าง ๆ ด้วย

เพลงเชิญเจ้า

เชิญเฮ้ยเชิญลงเชิญเจ้าองค์ลงมา มาแล้วอย่ากลับคืนไป ใครเลย
 จะรู้ว่าเจ้ามาฯ

เพลงแซนอ่อน

แซนอ่อนจะช่างรำเอ๋ย จะซื้อระบำ/มาแต่เมือง/คอนนายก
 ราคาสิบห้าสิบหก ระบำ/คอนนายก/เขาก็รำงามเอ๋ย

ระบำ/คอนนายก/เขาก็รำงามเอ๋ย

แซนอ่อนจะช่างรำเอ๋ย จะซื้อระบำ/มาแต่พิชิบพิ

แซนเจ้าอ่อน/เหมือนอย่างท่อนลำลี/ระบำ/ปรีบ/เขาก็รำงามเอ๋ย

ระบำ/ปรีบ/เขาก็รำงามเอ๋ย

เพลงเวือ

เวือเอ๋ย

เวือเล่น

ยาวสิบเส้น

สิบห้าวา

จอดไว้ที่หน้าท่า

คนจงมาเสี้ยเต็มลำ

พายดำหรือพายแดง

แม่แสงหรือแม่งทับ เอาเรือมารับนะแม่นำ

เพลงปลา

เดือนอ้ายเดือนหก ผนฟ้าก็ตกอยู่ช้ำช้ำ
ปลาชิวปลาช้ำ ปลาแก่จิวช้ำหรือว่าไร

เพลงหนีข้าง

ข้างร้องกระแปร์แปร์นอ้ย ผัวเมียวิ่งแล่นขึ้นต้นสมอวัด
ข้างร้ายมันได้ ช่างกิด (สกิด) ผัวเมียวิ่งพลัด วิ่งพลัดกันนอ้ย

เพลงหนุ่มน้อย

กาปรีบเจ้ากาปรีเออย หนุ่มน้อยคนนี่ลงมาเมื่อไร
มาแล้วอยากกลับคืนไป ใครเลยจะรู้ว่าพ่อมา

เพลงเถื่อนข้าง

จะไปเถื่อนข้าง เกิดหนาฮีนางเออย
จะไปเถื่อนข้าง เกิดหนาฮีนางเออย
ไปทุ่งกว้าง ไปจ๊ะฮ้าง มโนรมเออย
ไปเจอะฮ้ายพลาย ขยายกลม
เชิญมาชมโรง เจ้าชรวนายเออย
ไปเจอะฮ้างกินหญ้า.....เออย
มำกินสลัดได ไปงป่าประจำไซ
เชิญมาชมโรง เจ้าชรวนายเออย

6. เพลงเจ้าช้านางรำ

เนื้อร้อง เจ้าช้านางรำ เจ้าช้านางรำ เจวหนีจุกลัก เวอะอะหมัก
เจ้าช้านางรำ เจวหนีโทองเทง ละเล่งนะแม่เออย
คำแปล ไปไหนกันล่าเออย เวอะกินหมากก่อน จะรีบไปไหน เวอะเล่นกันก่อน

7. เพลงกันแต่กันตั้ง

เนื้อร้อง	กันแต่กันตั้ง เจวเจ้อะย่างปาดเรียอย่างแดง ซอแกวซอแกว กะตุงงา อะม้งนะเพื่อนเฮย เจวเจ้อะกะย่าง เอาจ้อดซอด มันก็หอด เชียงกร๊ิบ เจวตองฮ้อบปลองมองกร๊ิบ
คำแปล	เดินทางกันไป พบชะนีกำลังป็นต้นยางแดง หมาเห่ากระต่าย กระมังเพื่อน ไปพบเต่า เอาเชือกมาผูกก็ขาดดั่งผึ้ง เดินกลับบ้าน กินข้าวกับมะเขือ

8. เพลงฮ้อบปลองมองกร๊ิบ

เนื้อร้อง	ฮ้อบปลองมองกร๊ิบ กีบจนซึบยาง ซานะผู้เฮย
คำแปล	กินข้าวกับมะเขือ กินได้ทุกมื้อ นะเพื่อน

9. เพลงเที่ยวตอนเช้า⁴⁴

เนื้อร้อง	เจวเที่ยวปางปาง	เจ้อะ กระจ่างฮู ย่างกร๊ิบ
	เจวกลับตอง	ฮ้อบปลองมองกร๊ิบ
	เจวตีตตระวาง	ฮ้อบปลองผักนึ่ง
	ฮ้อบบัดพ่ายจวน	อิมบานจิมปุง
แปลเป็นไทย	เดินเที่ยวตอนเช้าเช้า	พบเต่าเดินมา กลับบ้านกินข้าว
	กับมะเขือเปราะ	ไปตีตตระวางกินข้าวกับผัดผักนึ่ง
	กินไปสองจวน	ท้องโตเหมือนคนท้อง

⁴⁴ สุรชา สุพรรณไพบูลย์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 88 – 89.

เพลงพื้นบ้านที่ผู้วิจัยนำเสนอมาข้างต้นนั้น เป็นเพลงที่ชาวชนองใช้ร้องเล่นในงานเทศกาลบ้าง หรือใช้ร้องเล่นทั่วไปบ้าง ซึ่งสังเกตได้ว่า แต่ละเพลงจะเป็นเพลงที่มีความยาวไม่มากนัก มักใช้คำง่าย ๆ สั้น ๆ เนื้อหาที่อยู่ในเพลงส่วนใหญ่ก็เป็นการบอกเล่าเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่โดยทั่วไป ไม่ได้มีเนื้อหาในเชิงเกี่ยวพาราสิกันระหว่างหนุ่มสาวเหมือนเพลงพื้นบ้านโดยทั่วไปทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการดำรงชีวิตของชาวชนองเป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน และการใช้ชีวิตประจำวัน มักมีภาระหน้าที่ในการทำมาหากินเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่ค่อยมีเวลาว่างเพื่อที่จะสร้างสรรค์งานด้านความบันเทิงมากนัก สิ่งที่น่าสนใจในเนื้อหาของบทเพลง จึงเป็นเรื่องโดยทั่วไปในชีวิตประจำวันนั่นเอง

2.3.2.3 ความเชื่อ

คือ การยอมรับ อันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ความลึกลับซับซ้อนของธรรมชาติที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อมนุษย์ทั้งผลดีและผลร้าย แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่สามารถพิสูจน์ได้ ความกลัวและความไม่รู้เป็นต้นเหตุให้เกิดการยอมรับ และให้ความเคารพ เกรงกลัว ความเชื่อไม่ได้หมายถึงเพียงความเชื่อเรื่องดวงวิญญาณ ภูติผี คาถาอาคม ไชยกลาง เท่านั้น ยังรวมไปถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์ยอมรับนับถือด้วย⁴⁵

ปราณี วงษ์เทศ ได้แบ่งประเภทของความเชื่อออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ความเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ ได้แก่ ความเชื่อในภูติผีวิญญาณต่าง ๆ ความเชื่อดังกล่าวเป็นวิธีการหรือความพยายามที่มนุษย์ใช้อธิบายโลกรอบ ๆ ตัวเอง ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องที่ไม่รู้ด้วยเหตุผลทางไสยศาสตร์ เพราะยังขาดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เช่น เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยก็คิดว่าเกิดจากความโกรธความไม่พอใจของเทพเจ้า หรือภูติผีวิญญาณ ความเชื่อนี้จึงเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นพิธีกรรม เพื่อเอาใจภูติผีวิญญาณ โดยผ่านบุคคลที่มีความรู้บางคน หรือบางกลุ่มที่สามารถหาวิธีติดต่อสื่อสารกับอำนาจลึกลับลึกลับนั้น ๆ ได้ ความเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาตินี้ยังแบ่งได้เป็นความเชื่อที่อยู่ในรูปศาสนา และความเชื่อที่เป็นไสยศาสตร์

⁴⁵หฤทัย นัยโมกข์, การพ้องคำในพิธีแต่งงานของชาวชนอง, รายงานประกอบการเรียนการสอนรายวิชา สัมมนาพุทธศึกษานาฏศิลป์ไทย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2542 สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 9 – 10.

2. ความเชื่อที่เกี่ยวกับธรรมชาติ เป็นระบบความเชื่อที่มีพื้นฐานทางความคิดหรือสมมุติฐานว่า จักรวาลมีระบบการทำงาน มีการเคลื่อนไหวไปตามระบบธรรมชาติมากกว่าการเกิดจากพลังหรือการควบคุมของอำนาจเหนือธรรมชาติอื่นใด โดยอธิบายได้จากผลการศึกษาทดลอง และความผิดพลาดที่มนุษย์ได้พยายามศึกษาทำความเข้าใจด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์⁴⁶

หม่อมเจ้าหญิงพูนพิสมัย ดิศกุล ทรงอธิบายเกี่ยวกับความเชื่อไว้ว่า "ความเชื่อเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่เห็นสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นต้นเหตุ มนุษย์ย่อมเกลียดความทุกข์ และรักสุขเป็นธรรมดา ฉะนั้นเมื่อมีภัยพิบัติบังเกิดขึ้นก็วิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตนเชื่อว่าจะช่วยได้เมื่อพ้นภัยก็แสดงความรื่นเริง รู้คุณต่อสิ่งนั้น ๆ ด้วยการบูชาคุณให้เป็นศิริมงคลแก่ตน ตามคติความรู้ความเชื่อในกาลสมัยนั้น ๆ เป็นยุค ๆ มา"⁴⁷

มณี พยอมยงค์ ได้กล่าวถึงประโยชน์ของความเชื่อไว้ว่า "ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านดี ด้านร้าย คนโบราณจึงสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ลูกหลาน เช่น ความเชื่อเรื่องภูติผีว่ามีอิทธิฤทธิ์ที่จะบันดาลความสุข สวัสดิ์มาให้ และหากทำให้ผีโกรธก็จะนำความทุกข์ยากลำบากมาให้ด้วย เมื่อมีการพูดและการนำไหว้กราบ เช่น สร้างสักการะบอย ๆ เข้าก็ปลุกความเชื่อให้ลึกลงไปในสำนึกของแต่ละคนไม่สามารถถอดถอนได้เมื่อความเชื่อมีเต็มที่แล้ว จะทำสิ่งที่ตนต้องการมากขึ้นกว่าเดิม ความเชื่อนับเป็นพื้นฐานแห่งการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และศาสนาแยกออกเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้"⁴⁸

- (1) ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ
- (2) ความเชื่อทำให้เกิดพลัง
- (3) ความเชื่อทำให้เกิดการสร้างสรรค์
- (4) ความเชื่อทำให้เกิดความสามัคคี

⁴⁶ ปราวณี วงษ์เทศ, ความหมายของความเชื่อและระบบความเชื่อในสังคมไทย, เอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาการระบบความเร็วและระบบค่านิยม (เอกสารจัดสำเนา), 2532. หน้า 2-5.

⁴⁷ ม.จ.พูนพิสมัย ดิศกุล, พิธีกรรมของทุกคน, (พะจนคร : เขษมบรรณกิจ, 2504), หน้า 1.

⁴⁸ มณี พยอมยงค์, ความเชื่อของคนไทย (วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ) (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 71.

- (5) ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม
- (6) ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา
- (7) ความเชื่อทำให้การนับถือศาสนาได้อย่างมั่นคง
- (8) ความเชื่อทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ

นอกจากนี้ มณี พยอมยงค์ ยังได้แบ่งความเชื่อออกไว้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อที่มุ่งนำไปสู่เหตุผล คือ ยังไม่ทราบเจตนา
2. ความเชื่อที่มีเจตนาแฝงอยู่ เพื่ออบรมสั่งสอนให้คนประพฤติดี
อยู่ร่วมกับสังคมอย่างถูกต้อง และเกิดความสุขแก่ตนเอง⁴⁹

จากรูพรรณ ธรรมจักร ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่า
"ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับหรือการยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่เป็นตัวตนหรือไม่ก็ตาม ว่าเป็นความจริง หรือมีอยู่จริง การยอมรับนับถืออาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้หรือไม่ อาจไม่มี หลักฐานที่จะนำมาพิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นก็ได้"⁵⁰

วิจิตร ขอนยาง ได้สรุปมูลเหตุที่ทำให้เกิดความเชื่อไว้ว่า เกิดจากมูลเหตุ 3 ประการ คือ

- (1) ความเชื่อเกิดจากความไม่รู้ มนุษย์เมื่อพบเห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้น ไม่สามารถอธิบายหาคำตอบจากสิ่งนั้นได้ ทำให้มนุษย์คิดหาคำตอบเอาเองว่า สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นย่อมมีสิ่งกำหนด หรือผู้มีอำนาจบันดาลให้เป็นไปอย่างนั้น
- (2) ความเชื่อเกิดจากความกลัว ความกลัวเป็นผลจากความไม่รู้ มนุษย์กลัวได้รับอันตรายจากสิ่งที่เกิดขึ้นและหาคำตอบไม่ได้นั้น จึงเกิดความไม่มั่นใจ รู้สึกไม่มีความมั่นคง จึงหาสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจขึ้น ความกลัวเช่นนี้ ถ้ามองในแง่จิตวิทยาก็เป็นมาจาก

⁴⁹มณี พยอมยงค์, ความเชื่อของคนไทย (วัฒนธรรมพื้นบ้าน : ศติความเชื่อ), หน้า 73.

⁵⁰จากรูพรรณ ธรรมวัตร, ศญาบทกวีของชาวบ้าน. (กาฬสินธุ์ : จิตกัณฑ์การพิมพ์, 2526), หน้า 100.

สันชาตญาณของมนุษย์เองที่กลัวความทุกข์ ต้องการความสุข เมื่อมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นจึงต้องพยายามหาข้ออธิบายถึงที่มาของสิ่งนั้น จะหาทางแก้ไขอย่างไร ผลลัพธ์จึงจะออกมาในทางดี คือ ให้ได้รับความสุขจากการกระทำ

(3) ความเชื่อเกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล การเกิดความเชื่อในขั้นนี้ เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มีความฉลาดแล้ว สามารถหาคำตอบจากปรากฏการณ์ธรรมชาติได้ แต่มนุษย์ยังต้องการสร้างความเชื่อนั้น โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะลงไปอีก เช่น ถ้าต้องการรักษาความสะอาดก็สร้างความเชื่อว่า ใครถ่มน้ำลายลงพื้นจะทำให้เสียชีวิต หรือทางอิสลามก็มีข้อห้ามที่เรียกว่า ชะลา⁵¹

เกี่ยวกับความเชื่อนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ความเชื่อย่อมเกิดมาจากความไม่รู้ของมนุษย์ที่ต้องการจะรู้เหตุการณ์ในอนาคตหรือความไม่สามารถอธิบายเหตุการณ์ต่าง ๆ ในอดีตได้ และมนุษย์ต้องการความปลอดภัยความสุขในการดำรงชีวิตอยู่จึงสร้างระบบความเชื่อขึ้นมา เพื่อเป็นสิ่งที่อธิบายเหตุการณ์นั้น ๆ หรือมาสนองต่อความต้องการของตน ความเชื่อขึ้นอยู่กับกลุ่มคน ความเชื่ออาจคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกัน แล้วแต่สภาพของสังคม หรือกลุ่มคนที่แตกต่างกัน

นักมานุษยวิทยามีความเห็นว่ามนุษย์ในสังคมสมัยก่อนนี้มีความเชื่อประจำกลุ่มชน เช่น การเคารพนับถือเทพเจ้าประจำกลุ่ม หรือดวงวิญญาณที่ปกป้องคุ้มครองกลุ่มชน ซึ่งมนุษย์จะต้องกระทำพิธี เช่น สรวง บวงพื้ เพื่อวิงวอนให้เทพเจ้าหรือดวงวิญญาณเหล่านี้ปกป้องคุ้มครองเพกภัยให้แก่กลุ่มชน เกี่ยวกับความเชื่อนี้ ศาสตราจารย์ เสถียร พันธังสี ได้กล่าวไว้ว่าน่าจะมี 11 ประการด้วยกัน⁵² ดังนี้

1. ความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของธรรมชาติ ความเชื่อนี้เกิดจากการที่มนุษย์เกิดมาแล้วมองเห็นธรรมชาติรอบตัว แต่ไม่รู้ว่าคืออะไร หลังเกิดความหวาดกลัวและเชื่อว่าสิ่งที่ได้พบเห็นนั้น เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บริสุทธิ์ วิเศษกว่า มีอำนาจ ครอบงำการบูชา เคารพ และควรมอบเครื่องสังวญให้กลุ่มชนที่มีความเชื่อในแนวนี้ส่วนใหญ่จะได้แก่พวกที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในภูมิประเทศที่มีความทุรกันดาร มีความเป็นอยู่แร้นแค้น อดอยาก ต้องต่อสู้กับความรุนแรงของธรรมชาติ เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ กลุ่มชนนี้จึงหวาดกลัวธรรมชาติ และมีความเชื่อว่าธรรมชาติเป็นผู้มีอำนาจในเห็นของตน

⁵¹ วิจิตร ขอนยาง, "การศึกษาประเพณีจากวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอิสลาม", วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2532), หน้า 47 - 48.

⁵² พิภพศักดิ์ เสนไสย, มะมัวต ดนตรีและนาฏศิลป์เพื่อการบำบัด ศึกษากรณีหมู่บ้านเอניים ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. รายงานประกอบการเรียนการสอนรายวิชา ประวัติศาสตร์ นาฏศิลป์ไทย หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2537.

2. ความเชื่อในอำนาจลึกลับ เป็นความเชื่อที่เชื่อว่าในร่างกายมนุษย์มีอำนาจลึกลับ ซึ่งเรียกว่า "มนะ" เคลื่อนไหวอยู่ภายใน อำนาจนั้นสามารถบันดาลให้สิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งได้ สามารถถ่ายเทจากสิ่งหนึ่งไปสู่อีกสิ่งหนึ่งได้ พวกพ่อมดหมอผีในยุคโบราณ สามารถเรียกมนะนี้ไปใช้งานได้ตามความต้องการ และยังเชื่อว่ามนะนี้จะไม่มลายตายไปจากโลก ความเชื่อนี้เป็นต้นเหตุของความเชื่อเรื่อง ผีสิง และดวงวิญญาณในหมู่มนุษย์ในยุคต่อมา

3. ความเชื่อในเรื่องมายาศาสตร์ มายาศาสตร์ เป็นผลอันสืบเนื่อง

โดยตรงมาจากความเชื่อในอำนาจลึกลับของมนุษย์ โดยมนะเป็นเรื่องภายในที่เกิดจากอำนาจภายใน แต่มายาศาสตร์เป็นเรื่องภายนอกที่เกิดขึ้นจากการกระทำภายนอกในลักษณะที่มองเห็นได้ มายาศาสตร์จะเริ่มต้นด้วยการกล่าวเวทมนตร์ คาถา หรือด้วยการแสดงลีลาอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเชื่อกันว่าสามารถบังคับอำนาจลึกลับที่มีอยู่ในโลกได้ การบังคับอำนาจลึกลับดังกล่าวมีอยู่ด้วยกัน 3 วิธีคือ

3.1 การนำชิ้นส่วนของวัตถุบางชนิด เช่น ก้อนกรวด ข้าวสาร ฯลฯ มาเสกเป่ามนต์ เพื่อเรียกอำนาจศักดิ์สิทธิ์ (มนะ) ให้เข้าไปในสิ่งนั้น แล้วใช้วัตถุนั้นทำลายศัตรูหรือนำโชคดีมาสู่ตน และคนที่ตนรักใคร่ ความสำเร็จจะเกิดขึ้นหรือไม่นั้น เชื่อกันว่าขึ้นอยู่กับมนต์ที่เสกเป่าว่าจะบังคับอำนาจของอีกฝ่ายได้หรือไม่ ดังนั้นเพื่อความแข็งแกร่งล้ำของอำนาจมนต์ จึงต้องมีการเช่นสรวงกราบไหว้ และปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

3.2 การใช้วิญญาณเป็นสื่อ เป็นมายาศาสตร์ที่ต้องอาศัยวิญญาณของตน เป็นสื่ออำนาจติดต่ออันวอน หรือบังคับวิญญาณของคนอื่น เพื่อให้เป็นไปตามที่ตนประสงค์ ส่วนใหญ่ใช้ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เช่น พวกหมอยา พ่อมด หมอผี เป็นต้น

3.3 การประกอบพิธีกรรมเป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกระทำพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อ มีการร้องระบำรำฟ้อน และนำสัตว์ที่มีชีวิตหรือแม้แต่มนุษย์มาเช่นสังวญต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยความปราถนา ผลอย่างใดอย่างหนึ่ง

4. ความเชื่อในข้อห้าม เป็นความเชื่อที่มนุษย์ได้ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ข้อบัญญัติ 10 ประการของศาสนายิว ศีล 5 หรือ ศีล 8 ของศาสนาพุทธ เป็นต้น ซึ่งเชื่อกันว่าถ้าผู้ใดละเมิดจะต้องได้รับผลร้ายหรือมีบาป บางที่อาจถูกลงโทษถึงตาย

5. ความเชื่อในพิธีชำระตนให้บริสุทธิ์ ความเชื่อนี้เป็นส่วนที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกับความเชื่อ ข้อห้าม ซึ่งถ้ามีการละเมิดหรือฝ่าฝืนข้อห้ามแล้วจะต้องชำระตนให้บริสุทธิ์ ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งถึงการชำระจิตใจ เพื่อให้จิตใจสะอาด ปราศจากความมัวหมอง หรือชำระเพื่อเรียกโชคลาภดีมาสู่ตน

6. เชื่อในความมีชีวิตของทุกสิ่ง เป็นความเชื่อที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างจะมีชีวิตด้วยกันทั้งนั้น ไม่เพียงแต่คนและสัตว์เท่านั้น สิ่งอื่น ๆ เช่น ต้นไม้ แม่น้ำ ภูเขา เครื่องใช้ต่าง ๆ ต่างก็มีชีวิตกำกับอยู่ด้วยความเชื่อนี้ ทำให้มนุษย์ยอมจำนนต่อธรรมชาติ เกิดความเกรงกลัวต่อธรรมชาติ แล้วก็กราบไหว้ อ้อนวอนขอความคุ้มครองจากธรรมชาติ ด้วยการให้สินบนและเซ่นไหว้สิ่งเวทย์ต่อธรรมชาติด้วยพิธีกรรม

7. การบูชานับถือสัตว์ที่มีลักษณะพิเศษ หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับสิ่งที่ตนนับถือ เช่น การนับถือโคในศาสนาฮินดู การนับถือนกยูงและสิงในอินเดีย เป็นต้น

8. การบูชาธาตุประจำโลก ธาตุประจำโลก อันได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ และอากาศ ซึ่งมนุษย์เห็นธาตุเหล่านี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้เขาดำรงชีวิตอยู่โลกนี้ได้ จึงสมควรแก่การบูชา เช่น บูชาพระแม่ธรณี บูชาดวงอาทิตย์ บูชาดวงจันทร์ เป็นต้น

9. การบูชาบรรพบุรุษ เป็นความเชื่อที่ว่า ผู้ที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน ย่อมเป็นผู้ให้ประโยชน์แก่ตน และช่วยเหลือตนได้มากที่สุด และดีที่สุด โดยเฉพาะบิดา มารดา ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดแก่ตน การมีชีวิตอยู่ บิดา มารดา ยิ่งความอบอุ่นปลอดภัยแก่ตนมากที่สุด

10. เชื่อในเครื่องหมายและเครื่องราง เป็นความเชื่อที่เกิดจากนำวัสดุอย่างใดอย่างหนึ่งที่พอใจ แล้วรับเอามาเป็นเครื่องหมายประจำตระกูล และเผ่าของตน สิ่งนั้นอาจจะเป็นรูปสัตว์ พืชพันธุ์ ก้านไม้ หรืออื่น ๆ ซึ่งมนุษย์มีความพอใจในรูปร่างหรือสรรพคุณของสิ่งนั้น และความเชื่อนี้ได้เปลี่ยนเป็นเครื่องรางในรูปของวัตถุชนิดต่าง ๆ ขึ้นมา โดยเชื่อว่า เครื่องรางนั้นจะสามารถป้องกันอันตรายหรือบันดาลความสำเร็จให้ตนได้

11. ความเชื่อเรื่องพิภพใต้ดิน เป็นความเชื่อที่ว่าข้างล่างแผ่นดินอันเป็นที่ฝังศพนี้ มีลักษณะอีกแห่งหนึ่งเป็นโลกมืดอันน่าเกลียด น่ากลัว เป็นที่อยู่ของคนชั่ว เป็นที่หาความรื่นรมย์มิได้ ดวงวิญญาณที่ลงไปสู่พิภพเหล่านี้ คอยวันเวลาจะไผ่จากความมืดและความเศร้า แสงสว่างเป็นความหมายครั้งแรกของผู้อยู่ในพิภพมืด หรือที่เรียกกันว่า "นรก" นี้ และต่อมาก็เชื่อว่ายังมีอีกพิภพหนึ่ง จึงเป็นที่อยู่ของดวงวิญญาณคนที่มีบุญ และพิภพนี้ในชั้นแรกก็เชื่อว่ามีอยู่ใต้ธรณีเช่นกัน แต่ต่อมาก็เชื่อว่ามีอยู่บนท้องฟ้า ซึ่งเรียกในยุต่อมาว่า สวรรค์นั่นเอง

ความเชื่อต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนี้ เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นกับมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณ และเป็นรากฐานของความเชื่อมนุษย์ต่อมาถึงปัจจุบัน

จากความเห็นของผู้รู้เกี่ยวกับความเชื่อที่ผู้วิจัยนำเสนอไปข้างต้นนั้น พอจะสรุปได้ว่า ความเชื่อของมนุษย์ในทุกสังคมมีพื้นฐานมาจากความไม่รู้ และความกลัวในอำนาจลึกลับ หรือความลึกลับซับซ้อนของธรรมชาติที่มีผลกระทบต่อมนุษย์ ความพยายามในการหาเหตุผลมาอธิบายเหตุการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จึงสร้างให้เกิดความยอมรับนับถือ อันกลายเป็นระบบความเชื่อเพื่อทำให้เกิดความปลอดภัยในการดำรงชีวิต ความเชื่อเหล่านี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มแต่ละกลุ่มชนว่าจะยอมรับนับถือในเรื่องใด ซึ่งอาจแตกต่างกัน คล้ายคลึงกัน แล้วแต่สภาพของกลุ่มชนนั้น ๆ

นักมานุษยวิทยามีความเห็นว่ มนุษย์ในสังคมดั้งเดิมนั้น มักมีความเชื่อประจำกลุ่มของตน เพื่อปกป้องคุ้มครองกลุ่มของตนให้รอดปลอดภัย ความเชื่อเรื่องวิญญาณต่าง ๆ เหล่านี้ได้พัฒนาเติบโตตามธรรมชาติ และสภาวะทางสังคมมาเป็นศาสนา ซึ่งเป็นคุณธรรมมากขึ้น⁵³ ความเชื่อเรื่องภูมิจี๋ปี่ศาจนั้นฝังแน่นอยู่กับคตินิยมของคนไทยอย่างแน่นแฟ้นมาตั้งแต่อดีต ซึ่งมักจะผสมผสานกับความเชื่อด้านพุทธศาสนาจนเกือบจะแยกแยะกันไม่ออก ดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาข้างต้นแล้วว่ากลุ่มชนชาวชองเป็นกลุ่มชนแบบดั้งเดิมที่แยกตัวออกมาจากชาวป่าอีกกลุ่มหนึ่ง ดังนั้นชาวชองจึงมีความเชื่อพื้นฐานในการนับถือผี สืบต่อมาจากกระทั่งปัจจุบัน และเมื่อสังคมมีการพัฒนาขึ้น ชาวชองส่วนใหญ่ก็หันมานับถือศาสนาพุทธด้วย ดังที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

ชาวชองมีความเชื่อเรื่องผี และนับถือผี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "ผีบรรพบุรุษ" ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวชองมาก ผีบรรพบุรุษยังมีอิทธิพลในการควบคุมความประพฤติของชาวชองอีกด้วย เพราะชาวชองจะเชื่อกันว่า หากบุคคลใดมีความประพฤติไม่ดี ไม่เหมาะสม ผีบรรพบุรุษ จะทราบและมาว่ากล่าวตักเตือน ถ้าหากว่ากล่าวตักเตือนแล้วยังไม่เชื่อบุคคลนั้นจะถูกตีตีสย และถูกผู้ใหญ่ว่าเขาได้ ดังนั้นทุกบ้านจะมีหิ้งเอาไว้กราบไหว้บูชา ผีบรรพบุรุษ บนหิ้งจะมีกระดูกของบรรพบุรุษวางไว้ เพื่อให้ลูกหลานกราบไหว้บูชา ซึ่งชาวชองจะเชื่อกันว่า ถ้าบ้านไหนมีหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษไว้เช่นสรวงบูชา จะร่ำรวย มั่งมี มีความสุข ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย และในรอบปีจะต้องจัดพิธีเพื่อบูชาผีบรรพบุรุษที่เรียกกันว่า พิธีผีหิ้ง ผีโรง อันเป็นธรรมเนียมที่ยึดถือปฏิบัติกันมาช้านานและเมื่อมีพิธีกรรมบูชา ผีบรรพบุรุษขึ้นญาติทุกคนจะมาร่วมกันเพื่อประกอบพิธีบูชาผีบรรพบุรุษของตน

⁵³ ธีรวิทย์ ปุณโณทก, "ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน", วารสารวัฒนธรรมไทย ปีที่ 30 ฉบับที่ 1 (ตุลาคม 33 – มกราคม 34), หน้า 61.

เป็นพิธีกรรมที่ชาวชองจัดกระทำขึ้นทุกปี ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดในหัวข้อพิธีกรรมต่อไป

นอกจากผีบรรพบุรุษแล้ว ชาวชองก็ยังให้ความสำคัญ และนับถืออื่น ๆ เช่น ผีป่า กล่าวคือ ถ้าหากเข้าป่าแล้วพูดจากไม้ดี หรือทำกริยาไม่ดี เป็นการดูถูกผีป่า ผีป่าจะโกรธและจะมาทำให้มีอันตราย ให้เจ็บไข้ได้ป่วยหรือบาดเจ็บ บางทีก็อาจทำให้หลงป่า หาทางกลับบ้านไม่ได้ หรือพบสัตว์ร้าย ซึ่งชาวชองถือว่า เป็นการทำโทษ แต่ถ้าหากก่อนจะเข้าป่าได้กราบไหว้ขอขมา กล่าวคำที่เป็นสิริมงคลแล้วจะโชคดี ไม่มีอันตราย ซึ่งนอกจากผีป่าแล้ว ชาวชองก็ยังนับถือผีอื่น ๆ อีกด้วย ซึ่งเชื่อกันว่านอกจากผีป่าแล้วอาจจะมีผีอื่น ๆ มากมายจึงความทำให้คนในหมู่บ้านเจ็บไข้ได้ป่วยได้สัก⁵⁴

นอกจากผีบรรพบุรุษ ผีป่าแล้ว ในการประกอบพิธีกรรมของชาวชองก็ยังมี การกล่าวถึงเทพเจ้าองค์อื่น ๆ เช่น เจ้าเขาสระบาป พระอิศวร พระนารายณ์ เป็น แต่เทพเจ้าเหล่านี้ก็ไม่ได้มีบทบาทหรือมีอิทธิพลต่อชาวชองเท่าผีบรรพบุรุษ และผีป่า ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ความเชื่อพื้นฐานของกลุ่มชนชาวชองแต่ดั้งเดิม นั้นมีความเชื่อในเรื่องของดวงวิญญาณ จึงเชื่อว่า ญาติผู้ใหญ่ที่ตายไปมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ สามารถปกป้องคุ้มครองลูกหลานได้ ชาวชองจึงมีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ ประกอบกับสถานที่อยู่อาศัย และการประกอบอาชีพของชาวชองเกี่ยวข้องกับป่า ชาวชองจึงนับถือผีป่า เชื่อว่าผีป่ามีอิทธิพลต่อการประกอบอาชีพของเขาด้วย ส่วนเทพเจ้าที่มีกล่าวถึงในบทร้องประกอบพิธีกรรมนั้น อาจได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อด้านศาสนาที่ชาวชองได้รับมาภายหลัง

ในปัจจุบันนอกจากชาวชองจะมีความเชื่อในเรื่องผีแล้ว ในระยะหลังเมื่อสังคมชาวชองเปิดรับความเจริญจากสังคมเมืองมากขึ้น ประกอบกับนโยบายของประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 ประกาศไม่ให้มีคนเผ่าอื่นนอกจากคนไทยและต้องนับถือศาสนา⁵⁵ ชาวชองจึงนับถือศาสนาพุทธ และประกอบกิจกรรมทางศาสนาพุทธเช่นเดียวกับคนไทยโดยทั่วไป นอกจากนั้นก็ยังเชื่อเรื่องผลของการกระทำ คือ กรรมดี กรรมชั่ว ตามหลักพระพุทธศาสนาอีกด้วย ศาสนาพุทธจึงเป็นส่วนช่วยเสริมค่านิยมและความเป็นคนไทยของชาวชองมากขึ้น แต่ไม่ได้มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือความเชื่อดั้งเดิมในการนับถือผีบรรพบุรุษแต่อย่างใด และจากความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชาวชองนี้เองส่งผลให้ชาวชองมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อบูชาผีบรรพบุรุษที่เรียกกันว่า พิธีบูชาผีหิ้ง และพิธีบูชาผีโรง ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอรายละเอียด ในหัวข้อพิธีกรรมต่อไป

⁵⁴สุรธา สุพวรรณไพบูลย์, การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ของ, หน้า 36.

⁵⁵สุรธา สุพวรรณไพบูลย์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 92.

2.3.2.4 พิธีกรรม

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ให้ความหมายของคำว่า พิธีกรรมไว้ว่า⁵⁶
 "พิธีกรรม แปลว่า การกระทำที่เป็นพิธี คือ เป็นวิธีที่ทำให้สำเร็จผลที่ ต้องการ หรือการกระทำ
 ที่เป็นวิธีการเพื่อให้สำเร็จผลที่ต้องการหรือนำไปสู่ผลที่ต้องการ"

สุเมธ เมธาวิทยกุล กล่าวเกี่ยวกับ พิธีกรรมไว้ว่า⁵⁷
 "พิธีกรรม คือ การกระทำที่คนเราสมมติขึ้นเป็นขั้นเป็นตอน มีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็นสื่อ หรือ
 หนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจ และมีกำลังใจที่
 จะดำเนินชีวิตต่อไป"

ภิกษุโพธิ์ แสตนยานุภาพ กล่าวเกี่ยวกับพิธีกรรมไว้ว่า⁵⁸
 "...พิธีกรรมก็เปรียบเสมือนคอกที่ล้อมคนในสังคมให้เข้ามารวมกันไว้เป็นหมู่เป็นพวก เพื่อไม่ให้
 กระจัดกระจายกันไป ต่างคนต่างทำกิจกรรม กันไปคนละทิศคนละทางไม่อาจจะรวมกันเป็น
 ปึกแผ่นสามัคคีกันได้..."

ปราณี วงษ์เทศ ได้กล่าวเกี่ยวกับ ลักษณะของพิธีกรรมไว้ว่า⁵⁹
 "...พิธีกรรม มีพื้นฐานมาจากความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นภูตผี วิญญาณ เป็นที่
 พึ่งทางใจของผู้คน พิธีกรรมส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อเกี่ยวกับความอุดม
 สมบูรณ์..."

ศิวาภ ฐิตะฐาน ณ ถลาง ศึกษาเกี่ยวกับคติชนวิทยาและกล่าวถึงพิธี
 กรรมไว้ว่า⁶¹

"...สังคมที่ไม่ได้ใช้ตัวหนังสือเป็นหลักในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ข้อมูลทางวัฒนธรรมหลาย
 ประเภทได้รับการถ่ายทอดโดยผ่านการบอกเล่าในสังคมเช่นนั้น ใช้ตำนานอธิบายกำเนิดบรรพ
 บุรุษ และกำเนิดของชุมชน ใช้ภาษิต คำพังเพย ข้อห้ามในการอบรมระเบียบสังคมใช้พง
 การร่ายรำ ประกอบพิธีกรรมสำหรับการยึดเหนี่ยวคนในชุมชนไว้ด้วยกัน..."

⁵⁶พระธรรมปิฎก, พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2537), หน้า 4.

⁵⁷สุเมธ เมธาวิทยกุล, สังกัปพิธีกรรม, (ไอลีเดียสโตร์ : กรุงเทพฯ, 2532), หน้า 1.

⁵⁸ปราณี วงษ์เทศ, "แนวทางการศึกษาคณะเล่นทางมานุษยวิทยา ความสัมพันธ์ของ
 พิธีกรรมกับการเล่นทางมานุษยวิทยา," ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ 4 ฉบับที่ 6 (เมษายน ; 2526),
 หน้า 7.

⁵⁹ศิวาภ ฐิตะฐาน ณ ถลาง, ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น การศึกษาคติชนใน
 บริบททางสังคมไทย, ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ, (สำนักพิมพ์มติชน : กรุงเทพฯ, 2539) หน้า

นอกจากนั้น ศิวาภ ยังกล่าวเกี่ยวกับลักษณะของพิธีกรรมไว้ว่า⁶²

นอกจากนั้น ศีราภ ยังกล่าวเกี่ยวกับลักษณะของพิธีกรรมไว้ว่า⁶⁰

"...สังคมโบราณ ไม่ว่าจะเป็นสังคมล่าสัตว์" สังคม เลี้ยงสัตว์ สังคม เกษตรกรรม เป็นสังคมที่มีพิธีกรรมอยู่มาก และพิธีกรรมเหล่านั้นมีลักษณะที่เป็นพิธีกรรมของชุมชน หรือพิธีกรรมของหมู่คณะ เพราะพิธีกรรมเป็นตัวสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คณะเป็นที่รวมของสมาชิกในชุมชน เป็นสิ่งที่ใช้บอกเอกลักษณ์ของชุมชน หรือ กลุ่มวัฒนธรรม..."

จากความหมายของคำว่า พิธีกรรมและคำกล่าวของผู้รู้เกี่ยวกับพิธีกรรมที่นำเสนอไปข้างต้นนั้น พอจะสรุปได้ว่า พิธีกรรม คือการกระทำที่เป็นพิธีการ เพื่อมุ่งหวังให้เกิดผลสำเร็จอย่างใดอย่างหนึ่ง อันเป็นเครื่องมือในการรวบรวมยึดเหนี่ยวผู้คนในสังคมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และยังเป็นเครื่องมือในการแสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มชนอีกด้วย ซึ่งการประกอบพิธีกรรมโดยส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในกลุ่มชนที่มีสังคมแบบดั้งเดิม อันได้แก่ สังคมล่าสัตว์, เลี้ยงสัตว์, สังคมกสิกรรม เช่น สังคมของชาวไทยโดยทั่วไป มักเป็นผลมาจากความเชื่อถือในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ เช่น ภูต ผี วิญญาณ พิธีกรรมบางอย่างอาจเกิดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่จะให้กลุ่มชนของตนมีอาหารการกินอุดมสมบูรณ์ และพิธีกรรมบางอย่างอาจมีความจำเป็นเพื่อให้กลุ่มชนของตนอยู่ร่วมกันอย่างสวัสดิภาพ มีความมั่นคงในชีวิตของตน นอกจากนี้มนุษย์ยังอาศัยพิธีกรรมเป็นเครื่องบันทึกความดีและถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนรุ่นหลังต่อไป การประกอบพิธีกรรมก็คือ การถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นหนึ่งนั่นเอง

สุเมธ เมธาวิทยกุล ได้กล่าวเกี่ยวกับ ลักษณะสำคัญของพิธีกรรมไว้ดังนี้คือ⁶¹

1. เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความเป็นจริง เช่น การกราบ การไหว้ การคำนับ เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความรู้สึกของผู้กระทำว่า มีความเคารพนับถือ นอบน้อม ยำเกรง เป็นต้น ต่อสิ่งหรือบุคคลนั้น การกระทำสัญลักษณ์เป็นการกระทำที่ประหยัด ไม่ต้องอธิบายมาก คนอื่นที่คุ้นเคยและเข้าใจสัญลักษณ์นั้นเมื่อได้รู้ ได้เห็น ได้ยิน ได้ฟังก็เข้าใจทันที ดังนั้น พิธีกรรมจึงเป็นเครื่องหมายของกลุ่มชนหนึ่ง ๆ ซึ่งมีสัญลักษณ์ร่วมกัน การใช้สัญลักษณ์นับว่ามีประสิทธิภาพสูง เป็นการช่วยแผ่ขยายพฤติกรรมทางจิต คือ ช่วยให้เกิดสิ่งเหล่านี้ได้ง่ายกว่าการผลักดันทางอื่น เช่น การพูด อธิบายให้ฟัง แต่สัญลักษณ์เป็นตัวจุดระเบิดเริ่มต้นเท่านั้น ส่วนการขยายจินตนาการ และมโนภาพเป็นหน้าที่ของผู้เห็นสัญลักษณ์เอง

⁶⁰ ศีราภ จีตะฐาน ณ ถลาง, เรื่องเดียวกัน, หน้า 25 - 26.

⁶¹ สุเมธ เมธาวิทยกุล, สังเกตพิธีกรรม, หน้า 2.

2. เน้นเรื่องจิตใจเป็นสำคัญ คือ จุดมุ่งหมายใหญ่ ทำให้เกิดความรู้สึกสบายใจ เกิดกำลังใจ สาเหตุที่ทำให้เพาะเกิดความเชื่อในอำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติที่ใจเท่านั้นสัมผัสได้ แต่ตา หู จมูก ลิ้น กาย สัมผัสไม่ได้ สิ่งนั้น ได้แก่ ผีสงฆ์ เทวดา อำนาจจิต เป็นต้น การประกอบพิธีกรรมนั้นมีความหวังว่า สิ่งเหล่านั้นจะทำให้สมหวัง เช่น อยากจะให้ข้าวนาได้ผลดี ก็หวังว่าพระแม่โพสพจะช่วยบันดาลให้ผลเป็นอย่างไรที่หวังไว้ หรือเวลาป่วยไข้ก็มีความเชื่อว่าเป็นเพราะอำนาจของผีสงฆ์ เทวดา ก็มีความหวังว่าอำนาจของพุทธมนต์ ซึ่งเหนือกว่าผี เทวดา จะช่วยให้ปลอดภัยจากความกลัวอำนาจมืดเหล่านั้นได้

ปราณี วงษ์เทศ ได้แบ่งประเภทของพิธีกรรมไว้ 3 ประเภท กล่าวคือ⁶²

1. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน
2. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต
3. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหรือสังคม

นอกจากนี้ สุเมธ เมธาวิทยกุล ยังได้แบ่งประเภทของพิธีกรรมไว้ 3 ประเภท เช่นเดียวกันคือ⁶³

1. พิธีกรรมตามปฏิทิน (Chronological Ritual) เป็นพิธีกรรมที่คนทุกกลุ่มในสังคมปฏิบัติกันเป็นประจำเมื่อถึงเวลาดำหนดที่เคยทำมาในปีก่อน ๆ หมุนเวียนครบรอบใน 1 ปี แต่ละเดือนของปีหนึ่งก็จะมีพิธีที่กำหนดไว้เป็นวัน ๆ ไป และยังมีรายละเอียดลงไปอีกกว่าเวลาใด ในวันนั้น เช่น เข้า สาย บ่าย เย็น กลางคืน เป็นต้น บางพิธีเป็นพิธีที่ใหญ่โต ทำกันทั่วไปทุกสังคม เช่น ลอยกระทง สงกรานต์ เป็นต้น ส่วนรายละเอียดอาจจะแตกต่างกันไปในท้องถิ่นต่าง ๆ แต่หลักการใหญ่ก็คล้ายกัน พิธีกรรมนี้นิยมเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า เทศกาล (Festival) ได้แก่ สงกรานต์ แรกนาขวัญ วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา เข้าพรรษา พิธีสารท ออกพรรษา กฐิน ผ้าป่า ลอยกระทง มาฆบูชา เป็นต้น

⁶²ปราณี วงษ์เทศ, พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย. หน้า 8.

⁶³สุเมธ เมธาวิทยกุล, สังกัปพิธีกรรม, หน้า 3.

2. พิธีกรรมหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งชีวิต หรือพิธีกรรมตามวงจรชีวิต (Ritual of the Life Cycle) เมื่อชีวิตของบุคคลแต่ละคนในสังคมจะเปลี่ยนช่วงของสถานภาพหนึ่งไปเป็นสถานภาพใหม่ เช่น เปลี่ยนวัยเปลี่ยนสถานภาพทางสังคม เปลี่ยนอาชีพ และเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ก็จะมีพิธีกรรมเกิดขึ้นตามความเชื่อถือ เช่น หนุ่มสาวโสดจะเปลี่ยนสถานภาพไปเป็นสามีภรรยา ก็มีพิธีแต่งงาน พิธีกรรมประเภทนี้เป็นตอนหัวต่อระหว่างสถานภาพหนึ่งของชีวิตกับสถานภาพหนึ่งของชีวิตกับสถานภาพถัดไป เริ่มตั้งแต่เกิดจนถึงตาย เป็นอันครบวงจรชีวิตของคน ๆ หนึ่ง จึงเรียกว่า พิธีกรรมตามวงจรชีวิต พิธีกรรมประเภทนี้ ได้แก่ พิธีทำขวัญวัน ขวัญเดือน โขน ผมไฟ พิธีตั้งชื่อเด็ก พิธีโกนจุก พิธีบรรพชา พิธีอุปสมบท พิธีแต่งงาน พิธีทำบุญอายุ พิธีศพ และพิธีทักษิณานุปทาน เป็นต้น

3. พิธีกรรมพิเศษ พิธีกรรมพิเศษเป็นพิธีกรรมที่นอกเหนือจากพิธีตามเทศกาลและพิธีกรรมตามวงจรชีวิต เหตุที่แยกออกมากล่าวอีกหมวดหนึ่งต่างหากก็เพราะเป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอนอย่างหนึ่ง และไม่ปฏิบัติตามเหตุการณ์ในวงจรชีวิตของบุคคลแต่ละคน จึงไม่มีความแน่นอนตายตัวเหมือนพิธี 2 ประเภทที่กล่าวข้างต้น แต่เป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติเมื่อมีความจำเป็นเกิดขึ้นเมื่อมีโอกาส เมื่อมีเหตุการณ์วิกฤตเกิดขึ้นในวิถีชีวิต เป็นต้น มักเรียกกันว่า พิธีกรรมตามโอกาสบ้าง พิธีกรรมรักษาโรคบ้าง พิธีกรรมพิเศษจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก ได้แก่ พิธีทำบุญเลี้ยงพระในโอกาสต่าง ๆ พิธีถวายทาน กุศลพิธี พิธีกรรมรักษาโรค และพิธีกรรมเกี่ยวกับการปลุกสร้าง เป็นต้น

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมของชาวชองนี้ สามารถแบ่งประเภทของการประกอบพิธีกรรมของชาวชองได้ 3 ประเภท คือ

1. พิธีกรรมที่นิยมทำเป็นประจำในรอบ 1 ปี ได้แก่

เดือนยี่ถึงเดือนห้า (ราวเดือนธันวาคมถึงเดือนเมษายน) จะมีประเพณีเผาข้าวหลาม ซึ่งจะกระทำหลังจากเกี่ยวข้าวในนาเรียบร้อยแล้ว ซึ่งแต่ละบ้านจะเผาข้าวหลามไม่พร้อมกัน เมื่อบ้านไหนเผาข้าวหลามก็แบ่งปันให้บ้านอื่น ๆ ในหมู่บ้านด้วย

เดือนเจ็ดถึงเดือนสิบเอ็ด (ประมาณกลางเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม) เป็นช่วงฤดูการทำนา และเข้าป่าเพื่อหาของป่า จึงไม่มีการละเล่นและประเพณีต่าง ๆ

เดือนสิบเอ็ดถึงเดือนสิบสอง (ประมาณเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนธันวาคม) มีประเพณีดำข้าวเม่า ซึ่งเป็นประเพณีอาแรงกันเหมือนการลงแขกทำนาของคนไทยในภาคกลาง⁶⁴

⁶⁴ สุเวชา สุพรรณไพบุลย์, การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ของ, หน้า 59.

2. พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต ได้แก่

2.1 พิธีกรรมเมื่อมีเด็กเกิด

ในช่วงก่อนปี พ.ศ.2500 การแพทย์สมัยปัจจุบันยังมีน้อย การคลอดบุตรของคนทั่วไปจะใช้หมอกกลางบ้าน เรียกว่า หมอตำแย ช่วยทำคลอด ซึ่งมีความชำนาญในการทำคลอดเป็นอย่างดี ชาวของเมื่อภรรยาตั้งท้องได้ 5 เดือน ฝ่ายสามีจะไปเชิญหมอตำแยไปดูภรรยา ซึ่งจะมีการจตุรปูเทียบบอผีเรือนก่อน แล้วหมอตำแยให้คนท้องนอนหงายแล้วคลำท้องเพื่อให้ลูกอยู่ในท่าปกติ หากผู้ตั้งท้องไม่สบายสามีก็จะนำยาากล่อมกุมารจากหมอในหมู่บ้านมาต้มให้กินและจะให้หมอกทำพิธีสวดขับผีพยาย ทำน้ำมันต์ เอาด้ายมวงคลผูกโพยแขวนคอไว้ เมื่อตั้งท้องได้ 7 - 9 เดือน สามีจะเตรียมไม้ฟันเพื่อเอาไว้ก่อไฟให้คนคลอดลูกใหม่นอนอยู่ไฟจนครบ 3 - 7 วัน ตลอดทั้งวันทั้งคืนสำหรับไม้ฟันนั้น ถ้าสามีตัดไม้ฟันยาวมักจะคลอดลูกเป็นผู้ชาย ถ้าตัดไม้ฟันสั้นก็จะคลอดลูกเป็นผู้หญิงและจะกองสุมเอาปลายมาชนกันใช้ประมาณ 30 ต้น ฟันที่จะใช้ในการติดไฟต้องไปตัดมาจากในป่าอาจจะจะมีผีร้ายต่าง ๆ เข้ามากับฟันนั้น ซึ่งอาจจะเป็นอันตรายต่อทารก จึงป้องกันโดยนำไม้ฟันนั้นมาตากแห้งไว้หลาย ๆ วัน กองไม้ที่ตากแดดนั้นต้องใช้หนามล้อมรอบไว้ เพื่อป้องกันคนอื่นมาทำแกล้งให้ออกลูกยากหรือไม่สะดวก

เมื่อผู้หญิงท้องแก่ใกล้จะคลอดบุตรในหมู่บ้าน ผู้เป็นสามีจะต้องรู้จักหมอตำแยที่คอยดูแลว่าลูกในครรภ์ดิ้นหันหัวลงแล้วก็ต้องเตรียมไฟ ดิน แคร่นอนไฟ ยาดอง ยาร้อน ใโปไฟ สีสูก ขมิ้นเหลือง เหล้าขาว กะดัง เปล ผ้าขาวม้า เชือกโยงยึดไม้รองครรภ์ เสื้อห่อรก เกลือสำหรับคล้ำรก ไฟล น้ำมันต์สะเดาะ หลอดไม้ซ่างผ่าซีกตัดสายสะตือ เตรียมอุปกณ์ต่าง ๆ ในการคลอดบุตร เช่น แคร่ไม้ไฟสำหรับให้ผู้ที่คลอดบุตรอยู่ไฟที่สำหรับก่อไฟอาจจะใช้ไม้ไฟสด ๆ ตัดเป็นสี่ท่อนยาวเท่ากันวางเป็นรูปสี่เหลี่ยม ฟันจะรองด้วยดินและซี่เก้าซึ่งเอามาจากเตาไฟ ร่องหนา ๆ เพื่อกันไฟไหม้ฟัน

เมื่อวันคลอดมาถึง ความโกลาหลก็จะเกิดขึ้นกับผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวแม้จะดิ้นเพียงใดก็ต้องไปตามหมอกกลางบ้านมาเป็นผู้ทำคลอดเรียกว่า "หมอตำแย" ในการไปหาหมอกตำแยต้องทำน้ำมันต์ให้คนที่กำลังเจ็บท้องจะคลอด เพื่อทำการขับไล่ภูติผีปีศาจที่จะมารบกวนทั้งแม่และเด็ก เมื่อคลอดแล้วหมอตำแยจะต้องตัดสายสะตือโดยใช้ไม้ซ่างที่ผ่าหรือทุบให้คม แล้วใช้ยาใส่สำหรับยานั้นหมอกตำแยจะปรุงขึ้นเองใช้ส่วนประกอบ ดังนี้ พริกไทย 1 ส่วน ดินสอพอง 1 ส่วน ริงหมาว่า 1 ส่วน บดเป็นผลโรยแผลสะตือ จนกว่าจะหาย หลังจากตัดสะตือเด็กแล้ว หมอกตำแยจะอาบน้ำให้กับเด็ก แล้วให้นอนในกระดัง ถ้าเป็นเด็กผู้ชายจะใช้ผ้าถุงของพ่อห่มตัวเด็ก ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงก็ใช้ผ้าถุงของแม่ ภายในห้องคลอดต้องมียันต์เรียกว่า "แม่ตำแย" ปิดไว้ที่ประตู สำหรับรกต้องล้างให้สะอาดแล้วเอาเกลือเคล้า ถ้าไม่สะอาดเด็กจะเป็นโรคแล้วโรยด้วยขมิ้นอีกครั้งหนึ่งนำไปแขวนไว้กับกิ่งไม้ ถ้าไม่แขวนถือว่าเด็กจะเป็อย

หลังจากเด็กคลอดได้ 3 - 7 วัน จะต้องทำพิธีดับพิษไฟเอาลูกกลงเปล เอายันต์ที่บิดไว้ที่ประตูมาผูกข้อมือเด็ก หมอตำแยทำบายศรีปากชาม 3 สำรับ แล้วจึงเรียกมิ่งขวัญเด็ก ต่อด้วยบทวดชุมนุมเทวดา พอลวดจบก็เอาเด็กใส่เปล มีข้อห้ามหลายอย่างสำหรับแม่และเด็กในระหว่างการอยู่ไฟ เช่น เด็กตัวร้อนไม่ให้คล้ำเพราะถ้าคล้ำแล้วตัวเด็กอาจจะพอง สำหรับแม่ห้ามเอามือลูบท้อง เพราะจะทำให้ท้องพอง การปฏิบัติของแม่ขณะอยู่ไฟก็คือ กินข้าวกับเกลือ อาบน้ำบ่อย ๆ น้ำที่อาบเป็นน้ำต้มใบส้มโอเปรี้ยว

กรณีที่เกิดตาย ต้องเอาลู่หรือแหครอบศพเด็กไว้เพื่อกันไม่ให้กุมารทองเข้าสิงแม่ แล้วใช้ผ้าหรือกระสอบก็ได้ห่อศพเด็กนำไปยังป่าช้าเพื่อทำการฝัง เวลาฝังก็ต้องใช้คาถาตรีงกันอย่างแข็งแรงโดยใช้ฟันควาณา 7 อัน ตอกตรงหลุมศพ ผู้ที่ไปด้วยมีด้ายมงคลผูกทุกคน เพื่อไม่ให้ปีศาจเข้าสิง หลังจากคลอดได้ 1 - 2 เดือน ต้องโกนผมไฟ ผมที่โกนนั้นต้องห่อด้วยใบบอนแล้วเก็บไว้มีมือโด้ขึ้นเด็กหญิงก็จะไว้ผมจุก ส่วนเด็กชายไว้ผมเปียและจะทำพิธีโกนจุกเมื่อเด็กอายุไม่เกิน 14 ปี สำหรับการเลี้ยงดูบุตรหลานนั้น ผู้หญิงจะได้รับการสอนให้หุงข้าว ทำกับข้าว รักษาบ้านให้สะอาด ตักน้ำ ช้อนข้าว ฯลฯ ผู้ชายให้ทำสวน ทำนา และล่าสัตว์ เป็นต้น

2.2 พิธีกรรมเมื่อมีคนตาย

คนของก่อนปี พ.ศ.2500 ชาวของทุกคนเมื่อยามป่วยไข้ไม่มีแพทย์แผนปัจจุบัน แต่พวกเขามีหมอทางไสยศาสตร์ คนของที่ได้เรียนวิชาเวทมนต์ทางไสยศาสตร์สามารถเรียนรู้ธาตุทั้ง 4 ในร่างกายโดยอาศัยความจำ การพิจารณา การสังเกต การทดลอง และความตั้งใจที่จะให้สิ่งที่ตนต้องการถูกต้องมากที่สุดเพื่อจะช่วยให้คนป่วยหายจากโรคภัยไข้เจ็บ แต่ทว่าทุกคนย่อมจะหนีไม่พ้นสังขารจะต้องดับไปตามกาลและเวลา

เมื่อทุกคนดับสังขารแล้ว พ่อแม่พี่น้องย่อมมีการอาลัยอาวรณ์เป็นธรรมดาจะต้องทำพิธีตอบด้วยการจัดงานศพ ชาวของเมื่อคนใดดับจิตลงแล้วจะต้องบอกทางให้ไปสู่สุคติในภพหน้าด้วยการว่า พุทโธ หนทางแห่งความสุขในภพหน้า จากนั้นต้องทำพิธีชำระอาบนํ้าศพเพื่อล้างมลทินที่ติดตัวให้สะอาด แล้วประพรมด้วยน้ำหอม เป่าเทียนเครื่องแต่งกายให้ใหม่ เอาสวดาค้นห่อศพพาไปเพื่อให้ผู้ตายได้นำไปเสียค่าผ่านด่านที่จะข้ามไปสู่โลกหน้าได้สะดวก จากนั้นจะใช้ด้ายผูกข้อมือเรียกว่า ด้ายดอย สำหรับศีรษะมือและเท้ารวมถึงลำตัวก็ต้องใช้ผ้ารัดให้แน่นเพื่อป้องกันการขึ้นฮีดมือจับมาพนมตรงหน้าอกให้ถือกรวยใบตอง ซึ่งใส่ พูลจีบ ดอกไม้ กล้วยเทียน ข้าวสาร 1 ขัน และ ตะเกียง 1 ดวง การทำโลงใส่โดยมากยาว 4 ศอก กว้าง 1 ศอก ทำเชนยที่ฝา เมื่อเสร็จจงด้ายสายสิญจน์ ตามมุมเอาเหล้า 4 ขวด และเครื่องใช้มีขวาน กบ สีว จะต้องทำนํ้ามนต์ธรณีสารพรมเพื่อไม่ให้ผีเสื้อยัดจัญไร กับผู้ทำโลง แล้วก็ห้ามขึ้นบ้าน คนอยู่บนบ้านจะคอยบอกและถามว่าจะ

เอาใส่ใคร คนหามจะบอกว่าใส่เฉพาะคนตายเท่านั้น จากนั้นจะหามไปที่ศพแล้วให้ลูกหลานทำพิธีขอขมาลาโทษผู้ตายแล้วเอาศพใส่โลง

จากนั้นก็ตั้งศพบำเพ็ญกุศล ถ้าหากตายโหงก็จะไม่เอาศพไว้บ้าน แต่จะเอาไปไว้ที่วัด หรือไม่ก็จัดการเผาหรือฝังไปเลย เมื่อทำการสวดพระอภิธรรมครบกำหนดแล้ว ก็จะทำการฌาปนกิจ โดยจะมีสัปเหร่อเป็นผู้ดูแลพิธีเผาหรือฝัง ในพิธีจะต้องทำบายศรีปากชาม ผูกมือ ผู้เป็นสัปเหร่อจะต้องตัดเชือกหรือผ้าที่ผูกศพอยู่ออกให้หมดแล้วล้างหน้าศพด้วยมะพร้าวอ่อน จึงทำการจุดไฟเผา เวลากลับต้องใช้ด้ายแดงหรือด้ายขาวผูกมือสัปเหร่อ ในตอนเช้าจะต้องนิมนต์พระสงฆ์จำนวน 4 รูปมาทำพิธีเก็บกระดูก เอน้ำ จอบ ทำรูปคน พระสวดบังสกุลตาย แล้วสวดบังสกุล เป็นเป็นอันเสร็จพิธี

2.3 พิธีกรรมการแต่งงาน

การแต่งงานของชาวชอง แบ่งได้เป็น 2 พิธี กล่าวคือ พิธีแต่งงานเล็กและพิธีแต่งงานใหญ่ ดังนี้คือ

พิธีแต่งงานเล็ก

การแต่งงาน บางคนสูซอกันตามประเพณีนิยมแล้วก็นัดแต่งงานกันเลย บางคนสูซอกันตามประเพณีนิยมแล้วหมั้นกันไว้ก่อน เพื่อทดสอบดูใจกันก่อนที่จะแต่งงานอยู่กินกัน ในการหมั้นจะต้องมีสินสอดเงินทองหมั้น เช่น แหวนวง หรือสายสร้อยเพื่อเป็นเครื่องกำประกันการหมั้น ถือว่าทดสอบความประพฤติซึ่งกันและกันทั้งสองฝ่ายว่าจะมีความจริงใจต่อกัน อย่างไรทั้งสองฝ่ายต้องมีความซื่อตรงต่อกัน ถ้าฝ่ายใดไม่มีความซื่อตรงแล้วก็จะคืนทองหมั้นให้หรือแหวนหมั้นให้ เขาจะไม่มีการโก่งกันเมื่อแน่ใจกันแล้วก็จะไปหาฤกษ์แต่งงาน โดยฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายจัดการ เมื่อกำหนดวันเรียบร้อยแล้ว ฝ่ายหญิงก็เริ่มบอกเชิญญาติพี่น้องของตน ไม่ว่าจะป็นญาติฝ่ายแม่หรือฝ่ายพ่อ โดยจะเชิญมารับไหว้ในวันนั้น

ฝ่ายชาย (เจ้าบ่าว) ก็จะเตรียมขันหมากมาในวันรุ่งขึ้น แต่พิธีแต่งงานมักจะมีสองวัน คือ ในวันแรกเขาเรียกว่าวันสุกดิบ (วันเริ่มต้นงาน) ตอนเย็นวันสุกดิบเจ้าบ่าวจะต้องมาที่บ้านเจ้าสาวก่อนครั้งหนึ่งเพื่อจะทำพิธีเช่นฝักกันครั้งหนึ่งก่อน ในสถานที่ที่ฝ่ายเจ้าสาวเตรียมไว้ อุปกรณ์ที่ใช้คือ กระจงข้าวเปลือก แหวน กำไล ลูกปัด และช่อ ลักษณะเหมือนขงเลงและไก่ (กระจง ภาษาชองเรียกว่า โคฉมอ) และรูปเหมือนขงเลง ของ เรียกว่า สันทราย บายศรีห้าชั้น อีก 1 ต้น เหล้า ฝักหญ้า ปะรำ พิธี เมื่อเจ้าบ่าวเจ้าสาวมานั่งในพิธีทั้งคู่ หมอเจ้าพิธีก็จะเริ่มทำพิธี โดยมีผ้าขาวสำหรับโปกหัวและชวานปูดูไว้สำหรับแบก ต่อจากนั้น หมอทำพิธีก็จะเริ่มทำพิธีและสอนเจ้าบ่าวเจ้าสาว เจ้าสาวยกเครื่องอุปกรณ์ที่ตั้งไว้เป็นต้นเหตุ เอามาเปรียบเทียบกับให้ฟัง อย่างเช่น มีกระจงไว้เก็บหอมรอมริบให้เป็นที่เป็นที่แห่ง ให้มีจิตใจหนักแน่นเก็บความรู้สึกไว้เหมือนกระจง

หนักก็ไม่บ่น มีข้าว แหวน หมายถึง ทูนไว้สำรองเมื่อจำเป็นในครอบครัวเราก็เอาไปจับจ่ายใช้สอยได้ ลูกปิด ประเพณีของใช้กันมากถือว่าล้างปิดความทุกข์ความยากต่าง ๆ ให้พ้นไป กำไร ถือเป็นของมงคลจะทำอะไรก็ไม่ขาดทุนมีแต่กำไรอย่างเดียว เคียว มีความหมายมอบให้สำหรับเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพต่อไป สันทรายนั้นเหมือนไม้ตะเคียนเพราะไม้ตะเคียนแข็งมาก เจ้าบ่าวเจ้าสาวต้องตั้งใจให้เข้มแข็งเหมือนไม้ตะเคียน ต้องอดทนจะอ่อนแอไม่ได้เพราะจะทำมาหากินไม่ทันเขา เสร็จในการสอนเจ้าบ่าวเจ้าสาวแล้ว ให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวตีมน้ำข้าวบุดในกระปุกที่เตรียมไว้ มีความหมายว่า น้ำข้าวบุดนั้นมีกิน กินด้วยกัน อด อด ด้วยกัน ถ้าบวกร ถ้าบวกรด้วยกัน เป็นต้น ไก่นั้นมีความหมายเตือนสติ เตือนใจอยู่เสมอว่าไก่นั้นตื่นเช้าเสมอ เราจะนอนตื่นสายไม่ได้ ไก่นั้นขันเป็นเวลา ไก่เหมือนนาฬิกาปลุก และนาฬิกาประจำบ้าน ไก่นั้นคู่ย์เขี่ยหากินอยู่เสมอ ควรนำมาเป็นตัวอย่างที่ดี ถ้าเราเอาเหมือนไก่ยอมสลายแน่นอน ต่อจากนั้นหมอฟีก็เริ่มให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวจุดธูปเทียน หมอฟีก็กล่าวชุมนุมเทวดา แล้วก็เซ่นบอผีด้วยผักหญ้าปลาอย่า เสร็จแล้วเอาผ้าขาวโปกสักระยะแล้วก็แบกขวานเวียนรอบทำท่าทำโค่นไม้ พอได้รอบหนึ่งก็ทำท่าโกนครั้งหนึ่งเป็นเสียงโกนอุซัน โส้อ้ออ้อ ๆ รอบที่สองเสียงโกนเสียงโกนแจ๊ซันอ้ออ้ออ้อ ๆ โค่นไม้ก็คือสอนความอดทนนั่นเอง หมอฟีเอาผ้าคลุมศีรษะ เจ้าบ่าวเจ้าสาว และเอาหมากพลูจิบวางไว้บนศีรษะ ให้ศีลให้พวงศีรษะ เจ้าบ่าวเจ้าสาวกระทบกันก็เป็นอันเสร็จพิธีในตอนเย็น

ตอนเช้าทางฝ่ายพวกเจ้าบ่าวจะแห่ขันหมากมายังบ้านเจ้าสาว ที่เรียกขันหมากก็เพราะต้องมีขันพอเหมาะ ๆ สีไบ ข้างในขันทั้งสี่ไบ จะมีใบเงินใบทองถั่งงาและห่อผ้าแดงสองลูก ผ้าขาวสองลูก นี่คือนขันหมากเอกที่ขาดไม่ได้เป็นอันขาดยังมีเครื่องประกอบขันหมากอีกหลายอย่าง เช่น กล้วยน้ำว้า 2 ถาด อ้อยตัดเป็นท่อนอีก 2 ถาด มะพร้าวอ่อนอีก 4 ลูก หมากหนึ่งพวง เงินบอผีหกบาท ขาหมูหนึ่งคู่ หมูชิ้นงามสองชิ้น และขนมเป็นคู่อีกหลายคู่ สดแล้วแต่ทางฝ่ายเจ้าบ่าวจะจัดมาตามฐานะของตนพอเหมาะพอสวย ขันหมากเอกนั้นทางฝ่ายเจ้าบ่าวจะหาเด็กหนุ่ม ๆ เป็นผู้ถือ ทางฝ่ายเจ้าสาวก็จะหาสาวรุ่น ๆ มาคอยรับเหมือนกัน พอขบวนฝ่ายชายแห่มาใกล้บ้านเจ้าสาวพอได้ยินก็จะชักอ้อยตอบแล้วทางฝ่ายเจ้าสาวก็จะให้ฝ่ายของตนไปกันทำเป็นประตูดึงว่า ประตูดึง ประตูดึง ทว่าเจ้าบ่าวจะผ่านประตูดึงประตูดึงได้ จะต้องมีการเรียกค่าไถ่กันพอสมควร เสร็จจากนั้นทางฝ่ายเจ้าสาวได้จัดเด็กสาววัยรุ่นที่พ่อแม่ยังอยู่ทั้งสองคน เตรียมตัวคอยรับพร้อมทั้งในเมืองจะมีดอกไม้มอบให้กับเจ้าบ่าวแล้วยกมือไหว้เจ้าบ่าวพร้อมกับจูบมือเจ้าบ่าวขึ้นบ้านเข้าในพิธีที่เตรียมไว้ บางแห่งจะให้เจ้าสาวมารับเองและล้างเท้าให้เจ้าบ่าว เมื่อจะประกอบพิธีก็เรียกเจ้าสาวมานั่งคู่กับเจ้าบ่าวแล้วให้จุดธูปเทียน หมอเจ้าพิธีก็เริ่มชุมนุมเทวดา แล้วทำพิธีบอผีปู่ ย่า ตา ยาย ผีเรือน เจ้าที่เจ้าทาง เพื่อเป็นสักขีพยานในงานแต่งงานของเจ้าบ่าวเจ้าสาวนี้ ก็เดินปักตักแดนด้วยผักหญ้าปลาอย่าแล้วเริ่มเอาผ้าขาวโปกสักระยะแบกขวานปลู เวียนสามรอบขันไก่

ภาพที่ 14 ภาพการประกอบพิธีการแต่งงานเล็ก
ที่มา : บ้านนางหอม หักษ์

ภาพที่ 15 ภาพเครื่องใช้ในพิธีแต่งงาน
ที่มา : บ้านนางหอม หักษ์

สามครั้งเป็นอันเสร็จพิธี แล้วเจ้าบ่าวเจ้าสาวก็นั่งมากาบายญาติพี่น้องที่รับเชิญมานั่งวันนั้นทุกคน เพื่อให้เจ้าบ่าวได้รู้จักญาติพี่น้องของฝ่ายเจ้าสาว เมื่อญาติรับไหว้แล้วต่างก็อวยชัยให้พร และผูกมือทำขวัญให้แก่เจ้าบ่าวเจ้าสาว ขอให้อยู่ด้วยกันจนแก่จนแก่ถึงไม้เท้ายอดทองกระบองยอดเพชรอย่างนี้เป็นต้น และญาติฝ่ายเจ้าสาวที่คอยแจกขนมที่เตรียมไว้ให้กับญาติทุกคนที่เชิญมา ขนมนี้เรียกว่าขนมเช่นผี (ภาษาของ เรียกว่า น่อมต ระวัง มัจ มัจ แปลว่า ผี) โดยมากคนจะนิยมพูดกันหรือคนแก่คนแก่มักจะพูดล้อสาว ๆ ว่า หอมขนมแล้ว เมื่อไรแต่งงานจะได้กินขนมสักที (ภาษาของมักพูดว่า ไปกางฉีแต่งงาน อิงจะ เอียนชาน่อม) พอไหว้เสร็จก็จะมอบสินสอด ทางฝ่ายแม่เจ้าสาวก็จะจูงมือลูกสาวและลูกเขยเข้าไปในห้องที่เตรียมมอห้องกันต่อไป

ตอนบ่าววันนั้นทางฝ่ายเจ้าบ่าวก็จะพาเจ้าสาวไปไหว้พ่อแม่และผู้เฒ่าผู้แก่รวมทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นตัวแทนติดต่อสู่ขอเจ้าสาวในวันแรกด้วย และฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องเตรียมอาหารไว้คอยต้อนรับในเย็นวันนั้นด้วย เสร็จแล้วฝ่ายเจ้าบ่าวก็ต้องพาเจ้าสาวกลับบ้านเจ้าสาวตามเคย โดยฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องนอนอยู่บ้านเจ้าสาวเป็นเวลาสามคืนก่อน เมื่อครบสามคืนแล้วก็ไปนอนค้างที่บ้านเจ้าบ่าวอีกสามคืน ต่อจากนั้นก็ตกลงกันเองว่าจะอยู่บ้านของใคร

พิธีแต่งงานใหญ่

พิธีแต่งงานใหญ่นี้ ชาวทองจะจัดทำขึ้นเมื่อมีการแต่งงานของลูกสาวคนหัวปีเท่านั้น ซึ่งพิธีกรรมก็มีขั้นตอนคล้ายกันกับพิธีเล็ก เพียงแต่ในพิธีแต่งงานใหญ่จะมีการเล่นชนวัว ชนควาย ระหว่างการแห่ขันหมากของฝ่ายเจ้าบ่าว ในการเล่นชนวัว ชนควาย ในระหว่างพิธีแต่งงานของบ่าวสาว จะมีคนสวมเขาวัวหรือเขาควายเป็นที่ศีรษะทำลักษณะเหมือนอย่างวัวหรือควายที่ยาวชีวิตสิ่งของต่าง ๆ หรือชีวิตกันเองตามใจชอบ ถ้าเจ้าของกลัวยิ่งของของตนจะเสียหายก็ต้องนำของมาไถ่ของที่ได้นี้อาจจะเป็นเหล้า เงิน ขนม หรือสิ่งของอะไรก็ได้

ความเป็นมาของการเล่นชนวัว ชนควาย การแต่งงานพิธีใหญ่นี้ก็กล่าวกันว่าเกิดมาจากเด็กเลี้ยงควาย เมื่อนำควายไปเลี้ยงด้วยกัน ก็มักเล่นสนุกกันตามประสาของเด็ก ๆ อย่างหนึ่ง คือ การเล่นแต่งงาน เด็กจะเล่นตามที่ตนได้เห็นมา และเพื่อความสนุกยิ่งขึ้นจะมีเด็กอีกจำนวนหนึ่ง เล่นควายชีวิตกันอยู่รอบ ๆ ขบวนพิธีแต่งงาน ส่งเสียงเชียร์เป็นที่สนุกสนาน

การแต่งงานพิธีใหญ่นี้เริ่มมาจากบ้านเจ้าบ่าว หลังจากเตรียมพิธีพร้อมทั้งเครื่องขันหมากก่อนจะยกไปบ้านเจ้าสาวก็ต้องจุดธูปเทียนบอกผีบรรพบุรุษของตนเสียก่อน แล้วจึงเริ่มออกจากบ้าน เจ้าบ่าวจะต้องมีผ้าขาวคลุม โดยมีผู้ถือมุมผ้าสี่คน ทางบ้านเจ้าสาวก็ต้องเตรียมต้อนรับและก่อนที่เจ้าบ่าวจะมาถึงจะมีการชนวัว ชนควาย โดยผู้ที่สวมเขาวัว เขาควายเป็นผู้ที่ชนกัน อาจจะมีการชีวิตสิ่งของต่าง ๆ เป็นที่สนุกสนาน เมื่อขบวนเจ้าบ่าวมาถึงจึงหยุด ทางฝ่ายเจ้าสาวจะจัดคนไปรับขันหมากและแห่เจ้าสาวลงมาจากเรือน ให้เจ้าสาวล้างเท้าให้เจ้าบ่าว เสร็จแล้วจะ

ภาพที่ 16 ภาพการประกอบพิธีแต่งงานใหญ่
ที่มา : บ้านนางหอม หัดชี

ภาพที่ 17 ภาพการเล่นชนวัว ชนควาย ในพิธีแต่งงานใหญ่
ที่มา : บ้านนางหอม หัดชี

ให้เด็กซึ่งเป็นเด็กที่มีพ่อแม่พี่น้องยังไม่มีใครจากไปเป็นผู้จูงเจ้าบ่าวขึ้นบ้าน เจ้าบ่าวเจ้าสาวจะขึ้นมา นั่งที่เตรียมไว้ สำหรับทำพิธี เริ่มทำพิธี โดยไหว้ผีเรือนก่อน เครื่องไหว้มีกับข้าว 1 สำหรับ จากนั้น หมอทำพิธีจะว่าบทชุมนุมเทวดา ไหว้บายศรีและเอาผ้าขาวคลุมศีรษะ เจ้าบ่าวเจ้าสาวแล้วเสก คาถาเอาหมากพลูวางบนศีรษะ เจ้าบ่าว เจ้าสาว ตอนนี้องค์ที่สวมเขี้ยว เขาควายจะเริ่มขวิดกัน รอบ ๆ พิธี เมื่อเอาหมากพลูวางเรียบร้อยแล้วก็ถึงพิธีโค่นตะเคียน ตะเคียนในที่นี้ก็คือเซ่งเลง (เครื่องจับปลาชนิดหนึ่งทำด้วยซี่กไม้ไผ่ มีดด้วยหวายรูปคล้ายขวด) วางอยู่ในกระบุงข้าวเปลือก โค่นโดยใช้ขวานปลู รำรอบ ๆ พิธี เดินครบ 1 รอบ ก็โค่นครึ่งหนึ่ง จนครบ 3 รอบ พิธีการโค่น ต้นตะเคียนนี้ ก็เพื่อแสดงว่าต่อไปเจ้าบ่าวจะเป็นคนขยันขันแข็ง อดทนในการทำมาหากิน เสร็จจาก การโค่นต้นตะเคียนก็ถึงพิธีโกนขน หมอพิธีจะตีปึกเดินไปรอบ ๆ รอบที่หนึ่งขึ้นเป็นโกนพันธุสาม รอบที่สองโกนขน รอบที่สามโกนแจ้ การขึ้นโกน แสดงว่าต่อไปเจ้าบ่าว เจ้าสาวจะไม่เกียจคร้าน ตื่นนอนแต่ เช้า ขึ้นโกนเสร็จแล้ว หมอพิธีจะพานูให้เจ้าบ่าว เจ้าสาว แล้วจับศีรษะชนกันทำอย่างนี้ 3 ครั้ง เพื่อ เป็นการเตือนให้ไม่ให้ดื้อดึง จะต้องเชื่อฟังซึ่งกันและกัน แล้วหมอพิธีจะตีหมัดในกระปุก ลง คาถาอาคมที่เหล่า ส่งให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวตีคนละครั้ง โดยผลัดกันไปจนต่อไป จะเป็นพิธีทำขวัญให้ พหุบรรดาญาติพี่น้องของทั้งสองฝ่ายจะนำด้ายแดงมาผูกที่ข้อมือเจ้าบ่าวเจ้าสาว และกล่าวคำให้พร

หลังจากเสร็จพิธีแต่งงานแล้ว เจ้าบ่าวเจ้าสาวต้องไหว้เถ้าแก่ทั้งสองฝ่าย เครื่องไหว้ได้แก่ เนื้อหมู ไหว้หมอที่ทำพิธีใช้ขานหมูเป็นเครื่องไหว้ แล้วก็ส่งตัวเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้าหอ เป็นอันเสร็จพิธีแต่งงานของของ

3. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชนหรือสังคม

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชน หรือ สังคมนี ผู้วิจัยได้ยกเอาพิธีการเล่นผีหึ่ง และผีโง่ง มาไว้ในประเภทนี้ เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่า พิธีการเล่นผีหึ่ง ผีโง่ง เป็นพิธีกรรมสำคัญที่ชาว ของทุกคนถือว่ามีค่าสำคัญ และต้องจัดกระทำขึ้นทุกปี ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับผูกพันเฉพาะกลุ่มชน ชาวของเท่านั้น ดังผู้วิจัยจะได้นำเสนอ พิธีการเล่นผีหึ่ง และการเล่นผีโง่ง ดังนี้

3.1 การเล่นผีหึ่ง

การเล่นผีหึ่ง เป็นพิธีที่ทำเพื่อเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ เพื่อเชิญวิญญาณ ผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งเป็นญาติพี่น้องของผู้ที่ทำพิธีเชิญให้มาเข้าร่างทรง เพื่อจะได้ถามสุข-ทุกข์ถึง กัน⁶⁵ ใน 1 ปี ในครอบครัวหนึ่งหรือตระกูลหนึ่งจะทำพิธีเพียงครั้งเดียว ในช่วงเดือนสี่ถึงเดือนหก

⁶⁵ ประดิษฐ์ อินทนิล, พิชัย เทพนิมิต และไพฑอร์ณ อินทนิล, การศึกษารวบรวม การละเล่นพื้นบ้าน ตนตรี ฟ้อนรำ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, (เอกสารจัดสำเนา, 2523), หน้า 43.

เลือกเอาวันใดวันหนึ่งที่ทุกคนในครอบครัวสะดวกที่จะมาทำพิธีกัน จุดมุ่งหมายของการเล่นผีหึ่งนี้ก็เพื่อจะได้ทราบว่า บรรพบุรุษของตนที่ตายไปแล้วนั้น สุขสบายใจดีหรือไม่ และให้คนที่ตายไปได้มาเห็นว่า ลูกหลานที่อยู่มีความสุขสบายแค่ไหน และเป็นการรวมญาติพี่น้องได้มาพบปะพูดคุยกัน

เวลาที่เข้าทรงผีหึ่งนี้จะเป็นเวลากลางคืนเท่านั้น

สิ่งของที่ใช้ในการทำพิธีมีดังนี้

1. ประภทขนมลักษณะต่าง ๆ คือ ขนมเทียนได้มะพร้าวคววน ข้าวเหนียวแดง ขนมหวน ซึ่งใส่กระทงไว้
2. ไก่ต้ม มี 2 ตัว ตัวหนึ่งไว้บนหึ่ง อีกตัวหนึ่งไว้ในกระบุง ซึ่งมีข้าวเปลือกใส่อยู่
3. บายศรีปากชาม วางอยู่ในกระบุงข้าวเปลือก ข้างหลังกระทง
4. มีขวดเหล้าอยู่ในกระบุง

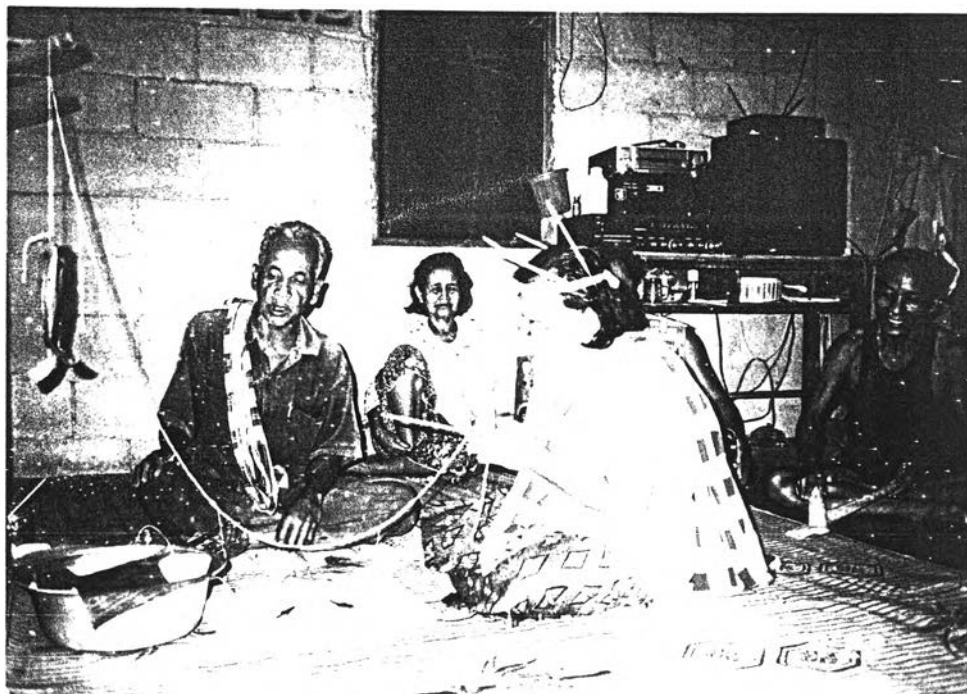
ในกาเข้าทรงนั้น จะมีร่างที่ใช้ทรง และมีหมอผีกำกับ

การทำพิธี ร่างที่ใช้ทรงจะมีค้ายสายสิญจน์ผูกครอบศีรษะ ปีกธูป 3 ดอก จะกราบไหว้ผีหึ่ง ซึ่งตั้งอยู่บนเรือนก่อน แล้วลงมาข้างล่าง (ลงจากตัวบ้าน) มาที่ลานบ้าน ซึ่งญาติพี่น้องอยู่กันพร้อมหน้าแล้ว จึงทำพิธีเข้าทรง หมอผี ซึ่งทำหน้าที่กำกับคนทรงจะเป็นผู้อัญเชิญวิญญาณของผู้ตายไปแล้วมาเข้าร่างทรงที่ละวิญญาณ จะมีคนคอยร้องเพลงอัญเชิญวิญญาณแต่ละดวงให้ลงมาเข้าทรง ซึ่งมีข้อแม้ว่าจะมีวิญญาณมาเข้าทรงได้ต้องไม่เกิน 12 ดวง

คำร้องเชิญเจ้าและคำร้องเชิญผี ถอดจากแถบบันทึกเสียง โดยผู้วิจัยเอง ซึ่งได้มีพิธีกรรมการเล่นผีหึ่งที่บ้าน นางเหนียม สีนธูรส บ้านเลขที่ 5 หมู่ 8 บ้านกระติง ตำบลพลวง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 22 เดือน เมษายน 2543 เวลา 20.30 – 22.30 น.

คำเชิญเจ้าและคำเชิญผี

เชิญเอ๋ยมาเชิญลง	เชิญเจ้าทุกองค์และเทวดา
องค์ใดที่ศักดิ์สิทธิ์	ให้ نرمิตท่านลงมา
ลงมาอย่าแหวะอย่าเวียน	อย่าให้เปลืองเทียนเปลืองได้
ลงมาเดวิดน้อย ๆ ห้อย ๆ ลงมาเดวิดใหญ่ ๆ	
เชิญเอ๋ยมาเชิญเอ๋ยเจ้า	เขาเอ๋ยเขาแกลต ที่ข้างตากแดดมารับเครื่อง
	กระยาเสวย
เชิญเอ๋ยมาเชิญเอ๋ยเจ้า	พระอิศวร พระนารายณ์ ที่ข้างงาลายมารับ
	เครื่องกระยาเสวย

ภาพที่ 18 การเล่นสี่หึ่ง
ที่มา : บ้านนางหนองม หักชี

ภาพที่ 19 ภาพเครื่องใช้ในพิธีเล่นสี่หึ่ง
ที่มา : บ้านนางหนองม หักชี

(คำเชิญผี)

เร็วหน่อยพ้อเคยเร็วหน่อยหว่า	หน่วงหนักชักช้าใครว่าไฉ
เขารำก็รำด้วย	งามไม่งามไม่รู้เลย
ลงมาจะกินเปิด	เสด็จมาจะกินไก่อ
ลงมาตามเทียนหลัก	ปักลงมาตามเทียนชัย

(คำเชิญนี้คนสองเองก็เล่าว่าเขาจดจำมาจากญาติผู้อาวุโส ซึ่งร้องเป็นภาษาไทยแล้วจะร้องกันมานานเท่าไรไม่ทราบ และก็ยังไม่เคยได้ยินเป็นภาษาของเลย)

พอวิญญาณเข้าร่าง ซึ่งจะรู้ได้ก็ที่ร่างทรงแสดงกริยาท่าทาง อาการต่าง ๆ ของคนตายไปแล้วในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น เดินขากระเผลก หรือทำท่าทางต่าง ๆ ซึ่งลูก ๆ หลาน ๆ จะรู้ทันทีว่าเป็นใคร ก็จะเข้าไปซักถามว่า เป็นอย่างไร สบายดีหรือไม่ และบอกลูกหลานว่าอยู่ทางนี้สบายดี แต่ถ้าหากลูกหลานคนใดทำไม่ดี วิญญาณในร่างทรงก็จะร้องให้ และชี้ไปที่คนนั้น ๆ และสักครู่วิญญาณก็จะออกจากร่าง ซึ่งคนทรงจะรับร่างไม่ให้นายหลัง และให้กินประะหอมหนึ่งอัน แล้วก็ร้องเชิญวิญญาณดวงอื่นต่อไป

เมื่อครบวิญญาณ 10 ดวง ซึ่งเป็นญาติพี่น้องแล้ว จะส่งวิญญาณซึ่งเป็นครูของหมอและร่างทรงอีก 2 ดวง ซึ่งมีเพลงร้องว่า

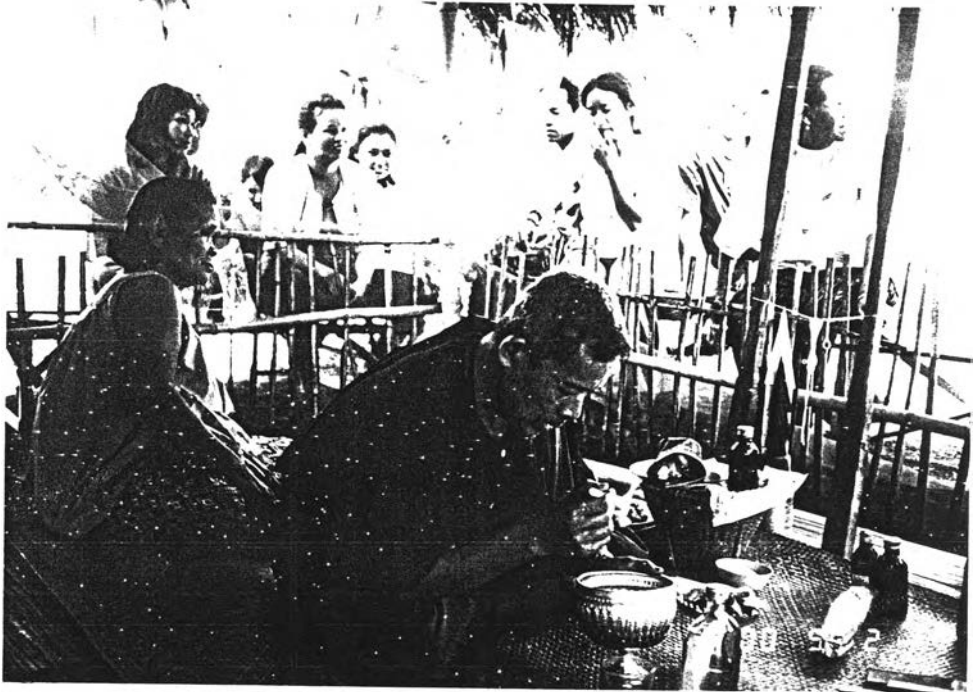
ทรงเคี้ยมาทรงเคี้ยเจ้า	ขึ้นไปทิศเหนือลงเรือลงแพ
ทรงเคี้ยทรงเจ้า	ถึงต้นกระเบาใบดก
ส่งไปให้พันรอก	ถึงต้นกระบกกระนมกใหญ่

แล้วหมอผีกำกับร่างทรงจะจุดธูป 4 ดอก ปักไว้ที่ศีรษะร่างทรง แล้วพ่นน้ำมันดีที่ศีรษะ 3 ครั้ง เก็บธูปไว้ปักไว้ที่ลาน คนอื่นที่นั่งกันอยู่จะเปิดเป็นช่องทางเหมือนให้ผีเดินออกไป คนทรงก็จะกล่าวคำให้ญาติพี่น้องที่มาชุมนุมกันอยู่ มีความสุขความเจริญ แล้วจะมีคนร้อง กา กา กา หมายความว่า เสรีจลินพิธิกรรมแล้ว

3.2 การเล่นผีโงง

การเล่นผีโงงเป็นการเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษเช่นกัน แต่เป็นการเล่นกลางวัน ไม่ใช่กลางคืนเหมือนผีหึ่ง การเล่นนี้ให้เลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง ระหว่างผีหึ่งหรือผีโงงเพราะจุดมุ่งหมายก็เหมือนกัน

ที่เรียกว่า ผีโงง ก็คือ จะตั้งตั้งโงง (เพิงเล็ก ๆ) ประกอบพิธี และโงงพิธีนี้จะต้องห่างจากตัวบ้านประมาณ 3 – 4 เมตร (ก็ที่ลานหน้าบ้านนั่นเอง) ปลุกเป็นพิงสูงขึ้นไป ไม่ต้องยกพื้น ใช้ใบไม้ต่าง ๆ ทำหลังคาและข้างฝา

ภาพที่ 20 ภาพการเล่นผีโอง
ที่มา : บ้านนางหอม หัดซี่

ภาพที่ 21 ภาพเครื่องใช้ในพิธีเล่นผีโอง
ที่มา : บ้านนางหอม หัดซี่

เครื่องใช้ในประกอบในพิธี

1. เสาไม้ 2 เสา เล็กอัน ใหญ่อัน เรียกว่า เจว็ด มีด้ายสายสิญจน์โยงลงมาจากเจว็ดลงไปใสบายศรี ซึ่งเจว็ดนี้จะเป็นทางลงมาจากผีที่จะเข้าร่างทรง
2. บายศรีปากชาม ซึ่งถัดจากบายศรี จะเป็นผ้าขาวปูลาดยาวออกมา จะยาวประมาณ 2 - 3 คืบ บนผ้าขาว จะวางเวียง หมากพลู เป็น 2 แถว แถวละ 3 คำ
3. กะละมัง หรือกระบุงใส่ข้าวเปลือก ปักเทียน รูป ไนกระบุงมีไก่อต้ม 1 ตัว ขวดเหล้า
4. มีถาด ที่ใส่ขนมหวาน 1 ถาด อาหารคาว 1 ถาด ขนมก็ได้แก่ ขนมต้มแดง ขนมเทียน ขนมกรวน อาหารคาวก็แล้วแต่จะจัด อาจจะเป็นไก่อต้มสับเป็นชิ้น ๆ หรือปลาดุก หรือแล้วแต่จะจัดให้มีตามสถานภาพของตน
5. มีเสื้อผ้าใหม่แขนไว้ ผ้าถุงใหม่ ๆ พาด
6. ที่หน้าโรงจะมีกระดาษที่ตัดเป็นรูปร่าง ช้าง ม้า เรือ แขนงอยู่

วิธีการเล่นคล้าย ๆ กับการเล่นผีหึ่ง คือ จะมีคนเข้าทรง มีหมอลอยควบคุม ซึ่งจะมีจวนดอกไม้ รูปเทียน วางอยู่ข้าง ๆ และคนควบคุมร่างทรงจะเป็นผู้กล่าวเชิญผีมาเข้าทรง มีคนจุดธูปคอยส่งให้ร่างทรงไหว และคนร้องเพลงเพื่อเชิญผีลง

หมอลอยควบคุมร่างทรงใช้ด้ายสายสิญจน์พันรอบศีรษะร่างทรงหลังกล่าวคำเชิญผี คนทรงกราบที่ผ้าขาว เมื่อหมอลอยควบคุมกล่าวคำเชิญผีเสร็จจะปักธูปไว้ที่ศีรษะร่างทรง คนร้องเชิญผีเชิญเจ้าจะร้องขึ้น เพลงที่ร้องจะมีเนื้อร้องคล้ายกับการเล่นผีหึ่ง แต่จะมีเจ้าที่เชิญมากกว่า คือ เพิ่ม เจ้าเขา ละครบาป และเจ้าเขาอื่น ๆ ที่เขาเห็นว่าสำคัญ

คำร้องเชิญเจ้า เชิญผี

เชิญเอ๋ยเชิญลงเชิญเจ้าทุกองค์และเทวดา

องค์ใดที่ศักดิ์สิทธิ์ให้เนรมิตรท่านลงมา

ลงมาอย่าแฉะเวียน อย่าให้เปลืองเทียนเปลืองได้

ลงมาเจว็ดน้อยน้อย ห้อยห้อยลงมาเจว็ดใหญ่ ๆ

ลงมากินเปิด เสด็จมากินไก่อ

ลงมาตามเทียนหลัก ปักลงมาตามเทียนชัย

เชิญเอ๋ยเชิญเจ้า พระอิศวร พระนารายณ์ ที่ข้างงาตายมารับเครื่องกระยาเสวย

เชิญเอ๋ยเชิญเจ้าปกริทุบบอน ที่ข้างงาอนมารับเครื่องกระยาเสวย

เชิญเอ๋ยเชิญเจ้าเขาละครบาป ที่ข้างงาหยาบมารับเครื่องกระยาเสวย

เร็ว ๆ หน่อยพ้อเคยเร็วหน่อยหา
 หน่วงหนักซักช้าใครว่าไ
 เขารำก็รำด้วย งามไม่งามไม่รู้เลย
 ลุกขึ้นจะนุ่งผ้า ลุกขึ้นมาจะทาน้ำมัน
 กระแจะดวงจันทร์ แล้วควักแป้งทา

คนร้องคำเชิญนี้จะตีกลอง และไม่มารับไปด้วย (เครื่องดนตรีของของจะมีกลอง และ
 ทับ เท่านั้น อื่น ๆ ไม่มี มาเพิ่มเติมภายหลังก็คือ ชลุ่ม เท่านั้น)

เมื่อร่างทรงผีวิญญาณเข้า จะแสดงท่าทางกริยาต่าง ๆ ของวิญญาณดวงที่ตายไป
 แล้ว จนญาติรู้ว่า เป็นใคร ก็จะมาซักถามความเป็นไป ถ้าลูกหลานทำไม่ดีก็จะร้องไห้และไม่ยอมกิน
 อาหารในถาดใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อญาติซักถามแล้ว และเป็นทีพอใจ ร่างทรงก็จะหันหลังแล้วไหว้ที่
 บายศรี คนจุดธูปจะจุดธูปส่งให้เป็นอันทราบว่า วิญญาณออกจากร่าง คนร้องเพลงก็จะร้องคำเชิญ
 เจ้าเชิญผี เพื่อเชิญวิญญาณดวงต่อไป พิธีกรรมต่าง ๆ ในขั้นตอนการส่งผีจะเหมือนการเล่นผีทั้ง

2.3.2.5 การพ้อนรำ

การพ้อนรำมีกำเนิดมาช้านานคู่กับมนุษยชาติ และมีอยู่ด้วยกันทุก
 ชาติ ทุกภาษา จะแตกต่างกันก็เพียงแบบอย่างทางศิลปะ และความละเอียดประณีต ตามความ
 นิยมของชาตินั้น ๆ

การแสดงออกของมนุษย์ ที่พัฒนาไปสู่การพ้อนรำนั้น เป็นศิลปะ
 ชั้นพื้นฐานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ โดยมนุษย์มีความเชื่อในเรื่องอำนาจลึกลับ
 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และได้ใช้การพ้อนรำสื่อความหมายกับสิ่งเหล่านั้น ทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้น ซึ่ง
 มนุษย์เชื่อว่า การประกอบพิธีกรรมนั้นจะสามารถดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ ได้ตามที่มนุษย์ต้องการ ใน
 สมัยที่มนุษย์เลี้ยงชีพด้วยการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ มีการพ้อนรำเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์
 เช่น การพ้อนรำในพิธีขอฝน การเฉลิมฉลองเทพเจ้าแห่งพืชพันธุ์ธัญญาหาร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความ
 ต้องการของมนุษย์

การพ้อนรำขั้นพื้นฐานที่แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด เพื่อให้
 เทพธิดา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์พอนั้น เป็นคติความเชื่อพื้นฐานสำคัญอย่างหนึ่ง มนุษย์ได้นำคติความ
 เชื่อนี้ทางด้านต่าง ๆ ไปประกอบพิธีกรรมเพื่อคลี่คลายข้อขัดแย้ง ระหว่าง คนกับธรรมชาติ คนกับ
 คน และคนกับกฎเกณฑ์ทางสังคม เช่น การเลี้ยงผีแถน ผีปู่ตา ฯลฯ เป็นการเชื่อมโยงความ
 สัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เพราะมนุษย์ไม่สามารถค้นหาคำตอบที่แท้จริงของปัญหาต่าง ๆ

ซึ่งเกิดขึ้นได้ เกี่ยวกับการฟ้อนรำนี้ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ทรงนิพนธ์ไว้ว่า

"... การฟ้อนรำย่อมเป็นประเพณีมีในเหล่านมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา ไม่เลือกว่าจะอยู่ ณ ประเทศ ถิ่นสถานที่ใดในพิภพนี้ คงมีวิธีฟ้อนรำตามวิถีของชาติของตนด้วยกันทั้งนั้น อย่างว่าแต่มนุษย์ เลยถึงแม้สัตว์เดรัจฉานก็มีวิธีฟ้อนรำ ข้อนี้พึงสังเกตให้เห็นโดยง่ายดังเช่น สุนัขและไก่กา เป็นต้น เวลาใดมันสบอารมณ์ของมันเข้า มันก็เดินโลดกรีดกรายทำกริยาท่าทางได้ต่าง ๆ ก็คือ การฟ้อนรำตามวิถีของสัตว์นั่นเอง ปราชญ์ผู้คิดหาข้อมูลเหตุของการฟ้อนรำจึงลงความเห็น เป็นยุติว่าการฟ้อนรำนี้มีมูลรากเกิดแต่วิถีสัตว์ เมื่อเวทนาส่วยอารมณ์จะเป็นทุกขเวทนาจักตาม ถ้าส่วยอารมณ์แรงกล้าไม่กลั้นไว้ได้ก็แสดงออกมาเป็นกริยาให้เห็น ปากฎยกเป็นนิทศน อุทาหรณ์ดังเช่น ธรรมชาติของทารกเวลาอารมณ์ส่วยสุขเวทนาจักเดินแรงเดินแฉ่งสนุกสนาน ถ้า อารมณ์ส่วยทุกขเวทนาจักดิ้นโดยโหยไห้ แสดงกริยาปากฎออกให้รู้ว่าอารมณ์เป็นอย่างไร ยิ่ง เดิบใหญ่รู้เดียงสาขึ้นเพียงใด กริยาอารมณ์ที่แสดงออกมาก็ยิ่งมากมายหลายอย่างออกไป จน ถึงกริยาที่แสดงความกำหนัดยินดีในกามารมณ์และกริยาที่แสดงความอาฆาตโกรธแค้น เป็นต้น กริยาอันเกิดแต่เวทนาส่วยอารมณ์นี้นับเป็นขั้นต้น ของการฟ้อนรำ"

ธนิศ อุฎุโพธิ์ กล่าวถึง ที่มาของการฟ้อนรำว่า

"ศิลปแห่งการละครฟ้อนรำนั้นมีมาแต่ดึกดำบรรพ์คู่กับมนุษยชาติและมีอยู่ด้วยกันทุกชาติทุก ภาษา จะแตกต่างกันแต่แบบอย่างทางศิลปะ และความละเอียดประณีต ความนิยมของชน ชาตินั้น ๆ ถ้าสังเกตจะเห็นว่าในชีวิตประจำวันของมนุษย์ก็มีอะไร ๆ เป็นเรื่องละครอยู่บ่อย ๆ และอากัปกิริยาของคนเราก็มีเป็นอันมากที่มีลีลาทางนาฏศิลป์ เป็นต้น"

Hany Bernstein (1988) ได้กล่าวถึงการฟ้อนรำไว้ว่า

"การฟ้อนรำมีอายุเก่าแก่พอกับการถือกำเนิดของมนุษย์ และมีการตั้งชื่อสังเกตว่า แรกเริ่ม มนุษย์อาจจะเลียนแบบการรำร่ามาจากนก และสัตว์บางอย่างที่มีสัญชาตญาณในการฟ้อนใน เนื้อที่อันจำกัด แล้วก็พบว่ากรร่าร่าทำให้เกิดความสนุกสนาน และแสดงออกถึงอารมณ์ได้ และอาจจะสามารถเป็นการสื่อสารกับโลกแห่งวิญญาณได้ด้วย จึงได้มีการรำร่าเพื่อรักษา อากการเจ็บป่วยบ้าง อดองวันเกิดบ้าง ขอฝนบ้าง หรือเพื่อความมีชัยในสงครามบ้าง แต่ใน ภายหลังการรำร่ามีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของความสนุกสนานและเป็นตัวสร้างสัมพันธ์ภาพ ทางสังคม คือ การรำร่าพื้นบ้าน ดังเช่น การรำประกอบการเล่นของเด็ก การจับคู่เต้นรำ

แบบบอกรวม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมเมืองแบบตะวันตก ส่วนสังคมที่มีอารยธรรมเจริญ
ยิ่งจะวิวัฒนาการ การร่ำรวยสูงขึ้นถึงขั้นอุปราคา⁶⁶

อวีร์วรรณ กินาวงศ์ ได้กล่าวถึงวิวัฒนาการของการฟ้อนรำว่า

ขั้นที่ 1 เมื่อมนุษย์เกิดอารมณ์อย่างใดก็แสดงอารมณ์นั้นออกมา เช่น
ตีใจก้ตบมือ หัวเราะ เสียใจกรีดร้องให้

ขั้นที่ 2 เมื่อมนุษย์เจริญขึ้นรู้จักใช้กริยาแทนคำพูดอย่างที่เรียกว่า "ภาษา
ใบ้" เช่น กวักมือเข้า หมายถึง ให้เข้ามาหา โบกมือออก หมายถึง ให้ออกไป

ขั้นที่ 3 ต่อมาพวกนักปราชญ์ ได้ดัดแปลงกริยาเหล่านี้ประดิษฐ์ท่าทางใช้
แทนคำพูดให้สวยงามให้แสดงความรื่นเริงสนุกสนาน โดยมีกฎเกณฑ์ส่วนต้งงามตรึงใจ เปลี่ยนแปลง
ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นตามยุคตามสมัย

นอกจากนั้น อมรา กล้าเจริญ (2531) ได้กล่าวถึงที่มาของนาฏศิลป์หรือ
ศิลปะแห่งการร่ำรวยว่าไว้ว่ามีมูลเหตุที่เกิดสำคัญ 2 ประการ คือ

1. เกิดจากธรรมชาติ มนุษย์มีการเคลื่อนไหว อิริยาบถ แขน ขา เอว
หน้าตา จากการเคลื่อนไหวนี้เป็นมูลฐานแห่งการฟ้อนรำ หรือการที่มนุษย์แสดงอารมณ์ออกมาตาม
ความรู้สึกในใจเป็นท่าทางกริยาอาการต่าง ๆ เช่น โกรธ รัก เศร้าโศก เสียใจ มนุษย์จึงได้นำมาดัด
แปลงให้มีความงดงามเป็นท่าทางการร่ำรวย และดนตรี หรือศิลปะ ประเภทอื่น ๆ ปรับปรุงจนเป็น
ที่นิยมและเสริมคุณค่าในด้านศิลปะมากยิ่งขึ้น

2. เกิดจากการบวงสรวงบูชาเทพเจ้า แต่โบราณมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา
ไม่มีสิ่งใดอันจะยึดเป็นที่พึ่งทางจิต หรือเครื่องเคารพสักการะเหมือนปัจจุบัน เทพเจ้า หรือพระผู้เป็น
เจ้าเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตมนุษย์ ซึ่งเกิดจากการสมมติ เมื่อมีการรวมพลังจิตมากเข้าก็ทำให้
สิ่งสมมติมีความศักดิ์สิทธิ์ประสบความสำเร็จในที่ปรารถนา มีการบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์ด้วยการ
รำรำ กระโดดโลดเต้นตามจังหวะ เพื่อให้เป็นที่พอใจแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ

⁶⁶วิภาวดี โพธิ์งาม, การพัฒนาเทคนิคการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้านตามภูมิปัญญาชาวบ้าน
ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองสุรินทร์, (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชา
ประถมศึกษา สาขาวิชาประถมศึกษา ปีการศึกษา 2538), หน้า 14.

สรุปได้ว่า การพื่อนำเป็นวิวัฒนาการของมนุษย์ทุกชาติ ทุกภาษาที่พยายามจะเลียนแบบธรรมชาติและตอบสนองธรรมชาติด้วยวิธีการต่าง ๆ จนพัฒนาการรูปแบบท่าทางของการแสดงออกมาเป็นท่าทางที่สวยงาม กลายเป็นศิลปะประจำกลุ่มชน หรือศิลปะประจำชาติ อันเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชน

การพื่อนำนอกจากจะเป็นการแสดงออกเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์และสนองต่อธรรมชาติแล้ว การพื่อนำยังมีบทบาทซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิต ดังที่รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล วิรุฬห์รักษ์ ได้แยกลักษณะของบทบาทของการพื่อนำได้เป็น 12 ประเภท คือ⁶⁷

1. การสื่อสาร
2. การสังสรรค์
3. บันเทิงเพื่อคนอื่น
4. พิธีกรรม
5. การออกกำลังกาย
6. การพื่อนำในพิธีกรรม
7. การเผยแพร่เอกลักษณ์
8. การรักษาเอกลักษณ์ของชาติหรือชุมชน
9. การสร้างสรรค์นาฏศิลป์
10. การศึกษา
11. เครื่องอุปโภคเฉพาะชนชั้น
12. การบันเทิงเฉพาะตน

จากบทบาทที่ยกมาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การพื่อนำเป็นศิลปะที่แทรกอยู่ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในเวลาปกติและโอกาสพิเศษ ซึ่งสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนอกจากจะมีบทบาทดังกล่าวแล้ว การพื่อนำนี้ยังถูกแบ่งแยกได้เป็น 2 ระดับ ดังที่สุจิตต์ วงษ์เทศ กล่าวไว้ว่า⁶⁸

⁶⁷สุพล วิรุฬห์รักษ์, นาฏศิลป์ปริทรรศน์. (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2532), หน้า 12-13.

⁶⁸สุจิตต์ วงษ์เทศ, ร้องรำทำเพลง : คนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม, ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ, มีนาคม 2532, หน้า 4 – 5.

"...บรรดาการละเล่นไม่ว่าจะเป็นร้องรำทำเพลงหรือดนตรี และนาฏศิลป์ก็ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ซึ่งนักปราชญ์ราชบัณฑิตและนักวิชาการมักจำแนกเป็น "ประเพณี" ที่ต่างกัน 2 ระดับ คือ ประเพณีราษฎร์ และประเพณีหลวง แต่ประเพณีคู่นี้ก็มีได้แยกกันอยู่อย่างโดดเด่นเฉพาะต่างมีความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันตลอดมา

ประเพณีราษฎร์ (Little Tradition) เป็นของชนชั้นต่ำ ได้แก่ ไช้ฟ้าและข้าไท และทาส ซึ่งจะมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน มีศูนย์กลางอยู่ที่วัดในชุมชนหรือหมู่บ้าน

ประเพณีหลวง (Great Tradition) เป็นของชนชั้นสูง ได้แก่ เจ้านายเชื้อพระวงศ์ และขุนนาง มีศูนย์กลางอยู่ที่วังหรือในเมือง..."

ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวชอง ทำให้ผู้วิจัยพบว่า ชองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์แบบดั้งเดิมที่มีความเชื่อถึงเรื่องผี และมีเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปจากชนส่วนใหญ่ของประเทศไทย ซึ่งนอกจากลักษณะที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น ผู้วิจัยพบว่า ชาวชองมีการฟ้อนรำที่อันเป็นการแสดงออกที่เป็นศิลปะชั้นพื้นฐาน โดยใช้ท่าทางที่เลียนแบบมาจากธรรมชาติในการสื่อความหมายและเป็นการฟ้อนรำที่มีบทบาทหน้าที่ในเชิงพิธีกรรม คือ ทำเพื่อตอบสนองความเชื่อถือของชาวชองในการนับถือผีบรรพบุรุษ ซึ่งท่าทางที่แสดงออกมาในการฟ้อนรำนั้นเป็นท่าทางที่มีนัยยะแฝงให้เห็นถึงการปลุกผี สั่งสอน ให้รู้จักการทำมาหากิน เช่น การฟ้อนรำที่ปรากฏในพิธีกรรมการแต่งงานใหญ่ และยังใช้เป็นสื่อเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับความเชื่อเรื่องลี้ลับ เช่น การฟ้อนรำที่ปรากฏในพิธีเล่นผีหิ้งและเล่นผีโรง เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอลักษณะท่ารำที่ปรากฏในการฟ้อนรำของชาวชองในบทที่ 4 ต่อไป

จากการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น จากข้อมูลทางเอกสารและการสัมภาษณ์ ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า การฟ้อนรำของชาวชองนี้เป็นการฟ้อนรำที่ชาวชอง กระทำสืบทอดกันมานาน ตราบเท่าที่มีการประกอบพิธีกรรม ทั้งนี้เนื่องมาจากรูปแบบของการฟ้อนรำเป็นการฟ้อนรำที่แฝงอยู่ในขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำร่างชีวิตของชาวชอง หลักฐานอีกอย่างหนึ่งที่พอจะสนับสนุนได้ว่า ชาวชองมีการฟ้อนรำและกระทำสืบทอดกันมานานก็คือ เอกสารที่นายจีน อยู่ดี รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชาวชองเพื่อนำเสนอออกของโบราณคดี กรมศิลปากร เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2516 ซึ่งระบุว่า นักชาติพันธุ์วิทยาชาวฝรั่งเศส ซึ่ง นายยอช คองโดมินนาล ได้เข้าไปสำรวจข้อมูลและศรัทธาเกี่ยวกับชาวชอง เมื่อ พ.ศ.2500 และนอกจากนั้นยังมีผู้สำรวจและศึกษาเกี่ยวกับชาวชองไว้บ้างแล้ว ในรายงานดังกล่าวได้นำเสนอภาพเกี่ยวกับชาวชองประกอบคำรายงาน ซึ่งผู้วิจัยพบว่า มีการนำเสนอภาพถ่ายที่แสดงให้เห็นถึงการฟ้อนรำของชาวชองในพิธีแต่งงาน คำอธิบายได้ภาพระบุว่า เป็น "ละครควาย" ฉลองในวันแต่งงานของพวกเขา ถึงแม้ว่าภาพที่ปรากฏ จะไม่ค่อยชัดเจน แต่ก็สามารถอธิบายได้ โดยรวมว่าเป็นการฟ้อนรำที่ผู้ฟ้อนสวมศีรษะที่มีลักษณะเป็นเขาคควาย ทำท่าทาง

ต่าง ๆ กัน อันแสดงให้เห็นว่า การพื่อนำในพิธีแต่งงานที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาข้อมูลนั้น คงมีการพื่อนำดังกล่าวสืบทอดมานานแล้วอย่างน้อยก็ราว 40 ปี และคงกระทำสืบทอดกันต่อมาจนถึงปัจจุบัน (ดูภาพประกอบในภาคผนวก ค)

สรุป การพื่อนำของชาวซองเป็นการพื่อนำที่ปรากฏอยู่ในการประกอบพิธีกรรมที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความเชื่อถือเรื่องผีบรรพบุรุษของกลุ่มชน จัดเป็นการพื่อนำแบบพื้นบ้าน หรือที่เรียกตามการแบ่งประเภทของ สุจิตต์ วงษ์เทศ ว่า ประเพณีราชภู่ เพราะเป็นการพื่อนำของกลุ่มชน อันเป็นชนส่วนน้อยของประเทศ ซึ่งก่อนที่จะกล่าวถึงลักษณะท่าว่า ผู้วิจัยได้นำเสนอองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีกรรมที่ปรากฏว่ามักพื่อนำในบทที่ 3 ต่อไป